

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İŞİTME ENGELLİLER İÇİN SOSYALLEŞME ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME
ÇALIŞMASI VE SPORUN SOSYALLEŞME DÜZEYİNE KATKISININ
İNCELENMESİ**

Ayla KARAKULLUKÇU

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİMDALI
DOKTORA TEZİ**

DANIŞMAN

Doç.Dr. Mehmet ÖÇALAN

2020-KIRIKKALE

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora Programı çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 29 / 07 /2020

Prof. Dr. Erdal ZORBA
Gazi Üniversitesi Rekreasyon Anabilim Dalı
Jüri Başkanı

Doç. Dr. Mehmet ÖÇALAN
Kırıkkale Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Sibel ARSLAN
Kırıkkale Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Kamil ŞAHİN
Kırıkkale Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Erhan DEVRİLMEZ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Spor Yönetim Bilimleri A.B.D

İçindekiler

KABUL VE ONAY.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖNSÖZ.....	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
GRAFİKLER LİSTESİ	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	viii
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xi
1.GİRİŞ	1
Problem.....	1
Amaç.....	4
Önem	5
Sınırlılıklar	5
1.1. İŞİTME ENGELLİLER İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	6
1.2. ENGELLİLİK KAVRAMI VE TANIMI	9
1.3. ENGEL TÜRLERİ	12
1.3.1. İşitme Engeli.....	13
1.4. İŞİTME ENGELİNİN NEDENLERİ	14
1.4.1. Genetik Faktörler	14
1.4.2. Doğum Öncesi Nedenler.....	15
1.4.3. Doğum Anındaki Nedenler.....	15
1.4.4. Doğum Sonrası Nedenler.....	15
1.5. İŞİTME ENGELİNDE SINIFLANDIRMALAR	16
1.5.1. İşitme Engelinin Derecesine Göre Sınıflandırma	16
1.5.2. İşitme Engelinin Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma.....	18
1.5.3. İşitme Engelinin Oluş Yerine Göre Sınıflandırma	19
1.6 İŞİTME KAYBININ TEŞHİS TEDAVİSİ	21
1.6.1. Önleme ve Bakım İçin Stratejileri	23
1.7. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARDA GELİŞİM	27
1.7.1. İşitme Engelli Çocuklarda Motor Gelişim	27
1.7.2. İşitme Engelli Çocuklarda Bilişsel Gelişim.....	29
1.7.3. İşitme Engelli Çocuklarda Sosyal ve Duygusal Gelişim	31
1.8. SOSYALLEŞME.....	32
1.8.1. Sosyalleşme Kavramı ve Tanımı	33
1.8.2. Sosyalleşme Süreci	35
1.8.3. Sosyalleşme Evreleri.....	36
1.8.3.1. Çocukluk Sosyalleşmesi	37
1.8.3.2. Ergenlik Sosyalleşmesi.....	37
1.8.3.3. Yetişkin Sosyalleşmesi.....	38
1.8.4. SOSYALLEŞME ARAÇLARI.....	38
1.8.4.1. Aile.....	38
1.8.4.2.Okul ve Eğitim	41

1.8.4.3. Arkadaş ve Akran Grupları	44
1.8.4.4. Kitle İletişim Araçları	45
1.8.4.5. Sportif Aktiviteler	46
1.9. SPORUN TANIMI	48
1.9.1. Sporun Kişilik Üzerine Etkileri	49
1.9.2. Sporun Sosyalleşme Üzerine Olumlu Etkileri	50
1.9.3. Sporun Fizyolojik ve Biyolojik Faydaları	55
1.9.4. Sporun Sosyolojik Faydaları	56
1.9.5. Sporun Psikolojik Faydaları	56
1.9.6. Sporun Sosyalleşme Üzerine Olumsuz Etkileri	57
1.10. ENGELLİLERDE SOSYALLEŞME	58
1.11. SOSYALLEŞMEDE ENGELLER	61
1.12. TÜRKİYE VE DÜNYA'DA İŞİTME	63
1.13. İŞİTME ENGELLİLERİN SOSYALLEŞMESİNDE SPORUN ROLÜ	66
1.14. ÜLKEMİZDE İŞİTME ENGELLİLER VE SPOR	67
2. GEREÇ VE YÖNTEM	70
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	70
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	70
2.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	70
2.4. VERİ TOPLAMA ARACI	71
2.4.1. Madde Havuzunun Oluşturulma Süreci	71
2.4.2. Verilerin Çözümlemesi	73
3. BULGULAR	74
3.1. AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ BULGULARI	74
3.2. DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ	81
3.3. GÜVENİRLİK ANALİZİ	83
3.4. CRONBACH ALFA KATSAYISI	83
3.5. SPEARMAN-BROWN VE GUTTMAN YARILAMA YÖNTEMLERİ	84
3.6. TEST-TEKRAR TEST YÖNTEMİ	85
3.7. DEMOGRAFİK BİLGİLER	85
3.7.1. Kişisel Bilgiler	86
3.8. FARK ANALİZLERİ İÇİN VARSAYIMLAR	95
3.9. DEĞİŞKENLERE YÖNELİK BULGULAR	98
3.9.1. Cinsiyet, Ekonomik Durum ve Lisanslı Spor Yapma Durumu Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları arasındaki MANOVA Analizi	98
3.9.2. Öğrenim Durumu, Engelli Olma Yaşı ve Engel Oluşma Sebebi Değişkenleri İle Sosyalleşme Alt Boyutları MANOVA Analizi	104
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	110
5. KAYNAKLAR	119
6. EKLER	127
7. ÖZGEÇMİŞ	130

ÖNSÖZ

Tez araştırması boyunca desteklerini esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Mehmet ÖÇALAN'a bana değerli vaktini ayıran Sayın Doç. Dr. Sibel ARSLAN'a ve jürimde olarak beni onurlandıran Sayın Doç. Dr. Kamil Şahin'e çok teşekkür ederim. Tüm babacanlığı, engin bilgi ve tecrübesi ile hep yanımda olan hocam Prof. Dr. Erdal ZORBA'ya teşekkürü borç bilirim minnetim sonsuz.

Kan bağından değil ama can bağından kardeşim Sayın Doç. Dr. Erhan DEVRİLMEZ, alıkoymalarımın rağmen manevi desteği ile yanımda olan eşi Meltem DEVRİLMEZ ve gaz sancularına rağmen akıllı uslu duran minik Ömer DEVRİLMEZ'e minnetimi ifadenin belki de karşılığı olan bir cümle yok. İyi ki varsınız...

Verilerin toplanma sürecinde ki bu uzun bir süreçti farklı illerde bulunan işitme engelliler okullarında görev yapan ve bu aşamada bana yardımcı olan tüm öğretmen arkadaşlarıma, ölçek sorularının anlaşılabilirliği için benimle birlikte çalışmaya dâhil olan tüm işitme engelli dil tercümanı arkadaşlarıma, T.İ.E.S.F Badminton Milli Takım Baş Antrenörü Ertan ÖZKAN'a teşekkür ederim.

Bu zorlu süreç içerisinde birde deşarj olmak için sabrına, bana olan inancına güvendiğim Burak BAKKALOĞLU'na kahveme her ortak aradığımda, gerek fikirleriyle gerek iç rahatlatan sözleriyle yanımda olan Pelin AVCI'ya, kucak dolusu sevgilerimi sunarım.

Ailem size gelince hangi kelimenin kifayeti olabilir ki minnetimi şükranımı, sevgimi anlatabileyim... Annem Hamiyet KARAKULLUKÇU'YA esirgemediği duaları için, kız kardeş triplerimi çektiği için ablalarım Hülya KARAKULLUKÇU ve Derya KARAKULLUKÇU TÜRKOĞLU'na, nabzımı bilip şerbeti ayarında sevgisiyle veren abim Atakan KARAKULLUKÇU'ya fazlaca hasret ve özlemlerle minnettarım...

Oğlum... Boran'ım varlığı şükür sebebim, beni en çok sabote edenim ☺ Allahım'a şükürler olsun ki seni bana verdi en büyük desteğim, iyi ki yanımdasın, iyi ki bitanemsin...

Ve ...

Hamza KARAKULLUKÇU... Babam...

Seni çok özledim. Nasıl da bir bir düğümlendi kelimeler boğazımda bilemezsin. İlk arkadaşım, ilk sırdaşım benim can dostum... Varlığınla her güçlüğe göğüs germeyi öğrendim de yokluğun da sudan çıkmış balığa döndüm. Sol yanımla tamamlayanım, hayat ışığım, yol gösterenim nasıl zor şimdi sensizlik bilemezsin. Hiç alışmamış olduğum sessizlik, hiç alışmamış olduğum sensizlik çok ağır. Fakat senden sonra da;

Yaşamak zorunda olduğum bu hayatı aydınlattığın için teşekkür ederim.

Bana bıraktığın bu onurlu soyad için teşekkür ederim.

Küçüklüğümden büyüklüğüme sayısız yaşam tecrübeni anlattığın ve yaşattığın için teşekkür ederim.

Vatan, bayrak sevgisiyle büyüttüğün için teşekkür ederim.

Toz pembe değil de hayatın siyah ve beyaz da olacağını öğrettiğin için teşekkür ederim.

Saygı, sevgi, şükür, sabır nedir yaşatarak öğrettiğin için teşekkür ederim.

Hayata karşı duruşun nasıl olması gerektiğini senden öğrendim, teşekkür ederim.

Çabalayarak büyüttüğün bizlere, mücadele ederek yaşamayı öğrettiğin için teşekkür ederim.

Beni çok sevdiğin ve bana her ne olursa olsun güvenini gösterdiğin için teşekkür ederim.

Babam olduğun için şükür ve teşekkür ederim.

Senin kızın olmayı bana nasip ettiği için Yüce Rabbim'e teşekkür ederim.

Babam, bizi şerefle büyüttüğün ellerinden, şefkatle saran yüreğinden, onurlandıran ve gururlandıran BABALIĞINDAN dolayı alnından öperim.

SİMGELER VE KISALTMALAR

WHO	: World Health Organization
ICF	: İşlevsellik, Engellilik ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
JCIH	: Joint Committee on Infant Hearing
KHz	: Kilohertz
Db HL	: Db (sensitivity level) duyarlılık seviyesi HL (hearing level) işitme seviyesi.
PTA	: Pure Tone Average (Saf Ton Ortalaması)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
TÖSF	: Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu
TESF	: Türkiye Engelliler Spor Federasyonu
TİESF	: Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu
GSGM	: Gençlik Spor Genel Müdürlüğü
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFA	: Açıklayıcı Faktör Analizi
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
KMO	: Kaiser-Meyer Olkin Measure of Sampling Adequacy
GFI	: Goodness-Of-Fit Index
CFI	: Comparative Fit Index
NFI	: Normed Fit Index
TLI	: Non Normed Fit Index
RMSEA	: Root Mean Square Residual
VIF	: Violence Inflation Factor

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Yamaç Birikinti Grafiği.....	77
Şekil 3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Diyagramı.....	81

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	86
Grafik 3.2. Katılımcıların Engelli Olma Yaşına Göre Dağılımları.....	87
Grafik 3.3. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları.....	87
Grafik 3.4. Katılımcıların Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımları.....	88
Grafik 3.5. Katılımcıların Engel Oluşma Nedenlerine Göre Dağılımları.....	89
Grafik 3.6. Katılımcıların Sağ ve Sol Kulak İşitme Durumlarına Göre Dağılımları.....	90
Grafik 3.7. Katılımcıların Ailelerinde Bulunan Diğer Engellilere Göre Dağılımları.....	91
Grafik 3.8. Katılımcıların Anne ve Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımları.....	92
Grafik 3.9. Katılımcıların Aylık Gelir Durumlarına Göre Dağılımları.....	93
Grafik 3.10. Katılımcıların Arkadaş Tercihine Göre Dağılımları.....	93
Grafik 3.11. Katılımcıların Arkadaş Seçiminde Yönlendirilmelerine Göre Dağılımlar.....	94
Grafik 3.12. Katılımcıların Spor Yapma Durumlarına Göre Dağılımları.....	95

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 3.1. Anket Maddelerinin Cronbach Alfa Değerleri	74
Çizelge 3.2. KMO ve Bartlett Test Bulguları.....	76
Çizelge 3.3. Maddelerin Çıkarma (Extraction) Değerleri	76
Çizelge 3.4. Özdeğerler Tablosu	77
Çizelge 3.5. Faktörlere Yüklenen Değişkenler ve Faktör Yükleri	79
Çizelge 3.6. Doğrulayıcı Faktör Analizi için Uyum İndeksleri.....	81
Çizelge 3.7. Sosyalleşme Ölçeği Cronbach Alfa Değerleri	83
Çizelge 3.8. Ölçeğin Cronbach Alfa Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	84
Çizelge 3.9. Spearman-Brown ve Guttman Yarılama Değerleri.....	85
Çizelge 3.10. Sosyalleşme Ölçeği Test Tekrar Test Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	85
Çizelge 3.11. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	86
Çizelge 3.12. Katılımcıların Engelli Olma Yaşı Tablosu.....	86
Çizelge 3.13. Katılımcıların Öğrenim Durumu Tablosu.....	87
Çizelge 3.14. Katılımcıların Ekonomik Durum Tablosu.....	88
Çizelge 3.15. Katılımcıların Engel Oluşma Nedenleri Tablosu.....	88
Çizelge 3.16. Katılımcıların Sağ ve Sol Kulak İşitme Kaybı Dereceleri Tablosu	89
Çizelge 3.17. Katılımcıların ve Ailede Bulunan Diğer Engelli Bireyler Tablosu.....	90
Çizelge 3.18. Katılımcıların Anne ve Baba Eğitim Durumları Tablosu.....	91
Çizelge 3.19. Katılımcıların Aylık Gelir Tablosu.....	92
Çizelge 3.20. Katılımcıların Arkadaş Tercih Tablosu.....	93
Çizelge 3.21. Katılımcıların Arkadaş Seçiminde Yönlendirme Tablosu	94
Çizelge 3.22. Katılımcıların Spor Yapma Durumları Tablosu	94
Çizelge 3.23. Bağımlı Değişkenlerin Skewness- Kurtosis Değerleri Tablosu.....	95
Çizelge 3.24. Bağımlı Değişkenlerin Mardia's Çoklu Normallik Tablosu	96
Çizelge 3.25. Levene's Test Değerleri Tablosu.....	96

Çizelge 3.26. Box's M Test Değerleri.....	97
Çizelge 3.27. Bağımsız Değişkenlerin Çoklu Doğrusal Bağlantı Değerleri Tablosu.....	97
Çizelge 3.28. Cinsiyet, Ekonomik Durum ve Lisanslı Spor Yapma Durumu	98
Çizelge 3.29. Cinsiyet, Ekonomik Durum ve Lisanslı Spor Yapma Durumu Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları Ana Etkileri.....	99
Çizelge 3.30. Cinsiyet Değişkeni Açısından Bonferonni Takip Testi Sonuçları	99
Çizelge 3.31. Spor Yapma Durumu Değişkeni Açısından Bonferonni Takip Testi Sonuçları.....	100
Çizelge 3.32. Ekonomik Durum Değişkeni Açısından Bonferonni Takip Testi Sonuçları.....	101
Çizelge 3.33. Öğrenim Durumu, Engelli Olma Yaşı ve Engel Oluşma Sebebi Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları MANOVA Sonuçları	104
Çizelge 3.34. Öğrenim Durumu, Engelli Olma Yaşı ve Engel Oluşma Sebebi Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları MANOVA Sonuçları	105
Çizelge 3.35. Engelli Olma Yaşı Bonferoni Takip Testi Sonuçları.....	106
Çizelge 3.36. Anne Eğitim, Baba Eğitim ve Ailede Başka Engelli Olma D.....	107
Çizelge 3.37. Anne Eğitim, Baba Eğitim ve Ailede Başka Engelli Olma Durumu Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları Ana Etkisi Sonuçları	107
Çizelge 3.38. Ailede Başka Engelli Olma Durumu Bonferoni Takip Testi Sonuçları	108

ÖZET

Bu araştırmada, işitme engelli bireylerde sosyalleşme düzeyini ölçebilecek bir lme aracı geliştirmek ve bu lme aracından yola çıkararak sporun sosyalleşmeye katkısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 577 işitme engelli birey oluşturmaktadır. Yapılan AFA ve DFA sonucunda dört faktörlü ve 20 maddeden oluşan bir yapı ortaya konulmuştur. Böylece işitme engelli bireylerin sosyalleşme düzeylerini ortaya koyabilecek geçerli ve güvenilir bir lme aracı geliştirildiği söylenebilir. Ayrıca lme aracının geçerliğine ek kanıt sağlamak amacıyla lğin geneli ve alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki sınanmıştır. Bu bağlamda verilerin normalliği sınanmış ve dağılımın normal olduğu saptanmış, bu nedenle analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Çalışma verilerinin analizinde tanımlayıcı istatistik ve MANOVA analizleri kullanılmıştır. Sonuç olarak yapılan bu çalışma doğrultusunda; işitme engellilere yönelik olarak geliştirilmiş olan sosyalleşme lğinin dört faktörlü ve 20 maddeden oluşan geçerli ve güvenilir bir lme aracı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca cinsiyet, ekonomik durum ve spor yapma durumu değişkenleri ile sosyalleşme lğinin farklı alt boyutları arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkarttığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geçerlik, Güvenirlik, Sosyalleşme, Işitme Engelli Bireyler, Engelliler, Spor

ABSTRACT

The aim of this study was to develop a scale for measuring the role of sport in the socialization process of hearing impaired individuals and to examine effects of sport on socialization by using this scale. Participants were 577 hearing impaired individuals. Results of exploratory factor analyze (EFA) and confirmatory factor analyze (CFA) indicated that there was a construct including 4 factors and 20 items. Hence, a valid and reliable scale for measuring the role of sport in the socialization process of hearing impaired individuals was developed. Additionally, relation among mean scores of overall and sub-factors of scale was measured. Parametric analysis were used in this study because normality assumption was not violated. Descriptive statistics and MANOVA were utilized for analyzing collected data. As a conclusion, it was determined that developed scale including 4 factors and 20 items was valid and reliable in order to measure socialization level of hearing impaired individuals. In addition, it was indicated that variables such as gender, economic situation and participating sport activities or not were effective on different factors in survey.

Key Words: Validity, Reliability, Socialization, Hearing Impaired Individuals, Disabled people, Sport

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi tanımlanmış, amaçları ve sınırlılıkları belirtilmiş, önemi vurgulanmıştır.

Problem

Bilindiği üzere spor ve özellikle fiziksel egzersiz bireylerin daha sağlıklı yetişkinler olmasına büyük bir katkı sağlamaktadır (Schulenkorf ve Siefken 2019; Hurley ve ark. 2020). Buradaki “sağlıklı olma” hem fiziksel hem de ruhsal olarak düşünülmelidir. Son yıllarda yapılan araştırmalar göstermektedir ki Türkiye nüfusunun %81.3’ü yeterli fiziksel aktiviteye katılmamaktadır (Üner ve ark.2018). Çeşitli şikâyetlerle bir sağlık kuruluşuna başvurduğumuzda (hem fiziksel şikâyetler hem de ruhsal şikâyetler) doktorumuz bize düzenli fiziksel egzersizi önermektedir. Hızlı bir şekilde fiziksel aktiviteden uzaklaşan toplumumuzda sağlıklı kalmanın en temel gereksinimi, spor ve fiziksel egzersizin içine dâhil olmaktır. Sporun ve fiziksel egzersizin hem fiziksel hem de ruhsal sağlığımıza olumlu etkileri günümüzde hala yapılmakta olan çalışmalarla kanıtlanmaya devam etmektedir (Won ve ark. 2020; Wade ve ark. 2020). Bu kanıtlara hem günlük yaşamını problemsiz sürdürebilen sağlıklı bireyler için hem de engelli bireyler için ulaşabiliriz.

Spor ve fiziksel egzersize katılım bu kadar önemli iken; peki bireyler niçin egzersize katılım sağlamakta zorlanmaktadırlar? Egzersize katılım nedenleri ve egzersize katılım sağladıktan sonra onu sürdürebilmekle ilgili teoriler spor psikolojisi alanında çalışan araştırmacılar için hala merak konusudur. Geçmişten günümüze bireylerin egzersiz davranışlarının nedenleri ortaya konmaya çalışılmakta ve birçok teori çerçevesinde bu durum incelenmeye çalışılmaktadır (HealthBelief Model, (Beckerve ark. 1977), Self-Efficacy Theory, (Bandura, 1997), Locus of Control, (Whiteheadve Corbin1988), Self-DeterminationTheory, (Deci ve Ryan 1985). Bu teorilerin başında planlanmış davranış teorisi ve düşünülmüş davranış teorisi bulunmaktadır (ProtectionMotivationTheory, (Rogers,1983), Theories of Reasoned Action, (Ajzen ve Fishbein 1977).Bu her iki teori de bireyin sosyal hayatında ki davranışlarını etkileyen sebepleri belirlemeye ve tahmin etmeye çalışır. Yani birey spor ortamında sosyalleşme imkânı

buluyorsa veya sosyal ortamı sayesinde sporun içinde kendini buluyorsa fiziksel egzersiz yapmaya ve bunu sürdürmeye eğilimlidir. Başka bir ifade ile birey spor ortamında sosyalleşebiliyorsa spor ortamında kalır ya da bireyin sosyalleştiği ortam yani sosyal ortamı spor yapıyorsa oda spor yapma eğilimi göstermektedir. Bu teori bireyin egzersiz davranışının sosyal ortamındaki eylemlerden etkilendiğini savunmaktadır. Bu durum olumsuz yönde de gerçekleşebilir. Örneğin sosyal ortamında bir beden eğitimi öğretmeni tarafından fiziksel aktivite ile cezalandırılmış bir birey bir daha spor ortamında bulunmak istemeyecektir. Bu teoriden yola çıkarak sosyalleşmenin spor üzerinde sporunda sosyalleşme üzerinde ki etkisinden bahsedebiliriz.

Sosyalleşme toplumda var olan ya da olması istenen görevleri yerine getirebilmek için lazım olan becerinin, bilginin, değer, ilgilerin ve karakteristik özelliklerin benimsenmesi ve geliştirilmesidir (Akşit, 2020). İnsan davranışlarının çoğu öğrenilmiş davranışlardan meydana gelmektedir. Yani öğrenme sürecinde belli davranış şekilleri gösterilir. İnsanda içgüdüsel davranışlar oldukça az derecede bulunmaktadır. İnsanların toplumda yeni bir şeyler öğrenmeleri sosyalleşme süreci içinde gerçekleşir. Bu süreç kişinin doğduğu an itibarıyla içinde bulunduğu toplumun dilini, kültürünü öğrenmesi ile başlar ve gelecek nesillere aktarması ile devam eder. Sosyalleşme toplumsal bir olgudur ve birey istemeden de gerçekleşebilir. Birey sosyalleşmeye aile de başlar. Sosyalleşmeye devam ettiği ortamı çoğu zaman kendi seçemez. Bireyin sosyalleşebilmesi için kendini gerçekleştirme gerekmektedir. Eğer birey kendisini gerçekleştirebiliyorsa sosyalleşme eğilimi gösterir (Niemic ve ark. 2006). Öz yeterlilik kuramına göre birey kendini gerçekleştirebildiği, yeteneklerini rahat bir şekilde sergilediği ortamlarda bulunmak ister (Bandura, 1977). Birey gerçekleştirmiş olduğu fiziksel aktivite de ve onu gerçekleştirdiği sosyal ortamda kendini gerçekleştirebiliyor, yeteneklerini sergileyebiliyorsa o ortamda kalma eğilimi gösterecektir. Bu noktada sosyalleşmenin ve sporun birbiri ile olan ilişkisi farklı bir boyut kazanmaktadır.

Bunun yanı sıra bireyler kişisel ihtiyaçlarını ve toplumsal ihtiyaçlarını birbirlerine paralel bir doğrultuda düzenleyerek yaşamlarını şekillendirmektedir. İstek ve ihtiyaçları geçirdikleri süreçle birlikte değişkenlik göstermektedir. Spora yönlenen bireyler fizyolojik ihtiyaçlarını giderdikten sonra başarı isteği ile

toplumun bir parçası olma eğilimindedirler. Bu durum toplumla bütünleşmelerini sağlar (Karaçoban,2019).Aslında üzerinde durulmak istenen şey bireyin spor yaptığı kişi ile olan etkileşimi sayesinde spor ortamında kalmaya istekli olmasıdır. Fiziksel aktivitenin sağlığımız üzerindeki bu denli büyük etkisini göz önüne aldığımızda sportif faaliyetlerin sosyalleşme üzerindeki etkisini ve sosyalleşmenin de fiziksel aktivite içerisinde kalma süresine olumlu yönde etki edeceği tahmin edilebilir (Şahan, 2007).

Yukarıda bahsedilen fiziksel aktivite ve sağlık ilişkisi her birey için geçerlidir. Yani sadece sağlıklı bireyler için değil, sağlığı yerinde olan bireyler içinde geçerlidir. Aynı zamanda herhangi bir engeli olan birey içinde geçerlidir. Yıllardır araştırmacılar sporun ve fiziksel aktivitenin farklı engel gruplarındaki bireylerin yaşamlarını hem fiziksel hem de ruhsal olarak olumlu yönde etkilediğine yönelik araştırmalar yapmıştır (Hammer ve ark. 2019; Messent ve ark. 1999; Carmeli ve ark. 2012). Bu araştırmalara tek bir engel grubunda değil bütün engel gruplarında rastlamak mümkündür. Ayrıca sadece engelliler değil engellilerin aileleri de engelli çocuklarının ya spor sayesindeki fiziksel ve ruhsal değişimleri sayesinde olumlu yönde etkileşim yaşamaktadır (Tsai ve Fung 2009; Martin ve Choi 2009).

Sporun engelliler üzerindeki olumlu etkisi tıpkı normal bireylerde olduğu gibi tartışılmaz. Ancak bu etkinin derecesi belki engellilerde çok daha kuvvetli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Normal bireylerde net bir şekilde göremediğimiz bazı kavramları engelliler üzerinde yapılan çalışmalar sayesinde daha belirgin bir şekilde görme ihtimalimiz olabilir (Martin ve Choi 2009).

Spor ve fiziksel aktivite sayesinde bir birey üzerindeki değişimi izleyebilmemiz için farklı bilimsel yöntemler mevcuttur. Deneysel yada gözlemsel olarak gerçekleştirilebilecek bu yöntemlerin en başında ise belirli bir beceriyi yada bireyde mevcut olan belirli özelliği ölçmek için kullanılmakta olan ölçme araçları gelmektedir. Ölçme araçları bilim adamları tarafından belirli kuramlardan yola çıkarak bireye bazı sorular yöneltip alınan cevaplar doğrultusunda bir özelliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dünya'da ve Türkiye'de geliştirilmiş olan çoğu ölçek normal bireyler için geliştirilmiş ve tasarlanmıştır. Tamamen onların sosyal dünyalarına uygun bir şekilde dizayn edilmektedir. Engelliler ile yapılan çalışmalarda en temel sorun engellilerin belirli

bir özelliğini ölçmek için geliştirilmiş olan ölçeklere rastlanmamasıdır. Engelli gruplarına göre değişiklik gösterse de herhangi bir ölçeği engelli bir bireye doldurtmak, bilimsel yöntemin geçerliliği ve güvenilirliği açısından çokta sağlıklı olmayacaktır. Fiziksel engelli bile olsa kişi okuduğu maddedeki yargıyı sağlıklı bir birey gibi cevaplayamayacaktır. Özellikle bu durum zihinsel engeli olan bireylerde ve işitme engeli olan bireyler için çok daha belirgindir.

İşitme engeli olan bir birey ile mesajlaşıldığında görülecektir ki bazı kelimelerin onlar tarafından tam olarak yazılamadığı, tamlamaların tam olarak yerli yerine koyulamadığı görülmektedir. Bu yüzden işitme engellilere herhangi bir ölçek doldurtulduğunda onlara mutlaka anlayacakları bir şekilde işaret dili ile her bir ölçek sorusu aktarılması gerekmektedir. Eğer bu yapılmazsa normal bireyler için geçerliliği ve güvenilirliği yapılmış olan bir ölçeği bizim gibi düşünemeyen ve bizim gibi yargılara ulaşamayacak olan bireylere ölçekler doldurtulmuş olur ve bu da çokta sağlıklı bir sonuç ortaya çıkartmayacaktır.

İşte bu noktadan yola çıktığımızda, spor ortamında işitme engellilerle yapılmış olan birçok çalışmanın aslında onlar için spesifik geliştirilmiş bir ölçekle gerçekleştirilmediği görmekteyiz. Spor ve fiziksel aktivitenin sosyalleşme üzerinde, sosyalleşmenin de fiziksel aktivitede kalma süresi üzerindeki olumlu ve herkes tarafından kabul edilebilir etkileri göz önüne alındığında bu olgu üzerinde geliştirilecek olan bir ölçeğin spor bilimine oldukça katkı sağlayacağı açıktır.

Birçok bilim dalında ve özellikle spor bilimlerinde engellilere yönelik olarak geliştirilmiş bir ölçeğin bulunmaması, yapılan araştırmalar da normal bireyler için geliştirilen ölçeklerin kullanılması problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda spor işitme engelli bireylerin sosyalleşmesinde etkili midir? ve “sporun işitme engelli bireylerde sosyalleşmesine etkisi ölçeği” geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır? sorularına çözüm aranmıştır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı işitme engelli bireylerde sporun sosyalleşmeye katkısını geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçebilecek ölçme aracı geliştirmek ve bu ölçme aracının bağımsız değişkenlerle olan ilişkisini tespit etmektir.

Önem

Bu araştırmanın önemi sporun işitme engellilere sağladığı sosyalleşme düzeyini ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş olan bir ölçme aracının bulunmamasıdır. Ayrıca bu ölçme aracının sporun etkisinin kendini net bir şekilde ortaya çıkarttığı sosyalleşme olgusu üzerinde olması da bu ilişkinin her bir birey için kanıtlanması açısından önem arz etmektedir. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda ortaya sadece işitme engellilere yönelik geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış bir ölçme aracı ortaya çıkmış, ayrıca yapılan analizler sayesinde spor ile sosyalleşme arasındaki ilişki işitme engelliler arasında da net ve doğru bir şekilde ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonuçları spor bilimlerinde engelliler ile çalışmaları olan araştırmacılar açısından da oldukça önem arz etmektedir.

Sınırlılıklar

1. 2017 – 2019 tarihleri arasında 577 işitme engelli katılımcıdan elde edilen verilerle çalışma sınırlıdır.
2. Bu araştırma katılımcıların vermiş oldukları yanıtlarla sınırlıdır.
3. Bu araştırma sadece işitme engellilerle sınırlıdır.
4. Bu araştırma işitme engellilerin sadece sosyalleşme olguları ile sınırlandırılmıştır.

1.1. İŞİTME ENGELLİLER İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye'de engelli bireyler ile ilgili konuları kamuoyu ve siyasi hükümetlerin acil olarak ele alması, bu konu hakkında birçok düzenlemelerin yapılması gerekliliği de anlaşılmaktadır. Günümüzde özel eğitim alanındaki araştırmalar, değişen eğitim anlayışı bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak engelli bireylerin eğitiminde Beden Eğitimi ve Spor önemli bir yer almaya başlamıştır. Bu nedenle birçok Avrupa ülkesi, ABD ve Avustralya'daki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında engelliler için Beden Eğitimi Programları bulunmakta ve bu alana özgü insan kaynağı yetiştirilmektedir (Özer ve Müniroğlu 1998).

Kul ve ark. (2011) tarafından yapılan araştırma da düzenli olarak spor yapan işitme engelli bireyler ile herhangi bir spor etkinliğine katılmayan işitme engelli bireylerin öfke düzeylerinin karşılaştırılması, böylece işitme engelli bireylerde öfke düzeyi üzerinde sporun etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 15-20 yaş grubunda bulunan işitme engelli bireyler katılmıştır. Katılımcılar arasından 18 tanesi işitme engelliler futbol kulübünde sporcuymken diğer 25 işitme engelli katılımcı sedanter bireylerden seçilmiştir. Araştırmanın sonunda spor yapan işitme engelli bireylerin öfke düzeylerinin sedanter işitme engelli bireylerden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, özellikle ergenlik döneminde öfke düzeyleri artan işitme engellilerde spora katılımın psikolojik açıdan faydalı olacağı vurgulanmıştır.

Engelli bireylerde spora katılımın psiko-sosyal özellikler üzerine bazı olumlu etkilerini şu şekilde sıralanabilir:

- Engelli bireylerin özgüven düzeyleri yükselir.
- Engelli bireyin benlik gelişimi desteklenir.
- Engelli bireyin iletişim ve paylaşım becerileri gelişir.
- Yaşam motivasyonu artar.
- Hoşgörü, iş birliği, dürüstlük gibi özelliklerini kazanılmasını sağlar.

İşitme engelli bireylerde başarı ve başarısızlık kavramının farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. İşitme engelli birey konuşma ya da dudak okuma ile iletişim kuruyorsa başarılı, işaret dili kullanarak iletişim kuruyorsa başarısız

olduğu düşünülür. Bu konuda çoğu ebeveynler çocuklarının başarısızlığında kendi rollerinin de olduğunu düşünürler. İşitme engelli çocuğun diğer bireylerle iletişim kurabilmesi ve kaynaşabilmesi önemli bir gelişme olarak görülür. Çoğu anne babanın işitme engelli çocuğunun spora katılmasını desteklemesinin, çocuklarının becerikli bireyler olduğunu çevreye göstermek için olduğu söylenebilir. Çocukların herhangi bir başarı sağlamaması durumunda da yetenekli olmadıkları söylenemez (Mumcu, 2018).

İşitme engelli bireyin spora katılımı kendini kanıtlaması, ailesini gururlandırması ya da başarılı olması için değil sporun zihinsel, bedensel ve sosyal yönden sağlayabileceği yararları en üst düzeye çıkarabilmesi için önemlidir. Çocuğun çekinmemesi, başarısızlıktan korkmaması ve herhangi bir zorunluluktan değil de rahat bir şekilde spora katılım sağlaması çok önemlidir. Çünkü engelli bireyin spor ile özgüvenini yeniden kazandığı görülmektedir. Engelli bireylerin dışlanma korkusu, dalga geçilme korkusu ve diğer akranlarına zarar verme korkusuyla kendilerini sportif faaliyetten soyutladıkları gözlemlenmiştir. Bunun sonucunda temel motor becerilerinin kullanılabilmesi ve geliştirilebilmesi mümkün değildir. Motor becerilerin gelişmemiş olmasının bireyin yapacağı branşlara olumsuz etki edeceği söylenebilir (Lauren,1999).

İşitme engelli bireylere beden eğitimi dersinde öğretilen top ile oynanan klasik sporlar yerine daha farklı motor beceriler isteyen diğer sporların öğretilmesi engelli bireyin kendilerinin daha farklı alanlardaki yeteneklerini gösterebilmesine yardımcı olacaktır. İşitme engelli öğrencilerin gelişimi diğer akranlarına göre daha geç olacaktır. Engelli bireylerin kendisinin neleri yapabileceğinin farkına varması ve uygun gelişim programına sahip olamaması bu gecikmenin sebebi olarak gösterilebilir. İşitme engelli öğrencilerin beden eğitimi dersine katılmalarında hangi zorluklarla karşılaştıklarının belirlendiği çalışmada en büyük problemin beden eğitimi öğretmenlerinin yetersiz eğitim almalarından kaynaklı olduğu ortaya çıkmıştır. Üniversitelerde görme ve işitme engelli bireylerin spor yapmalarının öğretilmesinde büyük sıkıntılar bulunmaktadır. Yeterli eğitim programına sahip olmadan mezun olan öğretmenlerin işitme engelli öğrencilerle çalışmaya hazır olmamasının öncelikli problem olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya konulmuştur. İşitme engelli öğrenciyle iletişim problemi yaşadıkları gözlenen öğretmenlerin isteksiz tavırları öğrenci öğretmen ilişkisini olumsuz

etkilemektedir. Çoğu öğretmen işitme engelli öğrenciyle iletişime geçmesini sağlayan işaret dili, mimik kullanımı ve aktarımı konusunda çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Bazı öğretmenlerin ise engelli öğrencinin engelinin farkında olmadan engelli öğrenciye zarar verebilecek teknik ve yöntemler uyguladıkları görülmüştür. Çoğu zaman işitme engelli öğrenciler sınıfın dışında tutularak yapılan aktivelere katılımları teşvik edilmemektedir.

İşitme engelli öğrencilerle çalışmaya istekli öğretmenlerin bile çoğu zaman engelli çocuğa nasıl yaklaşacaklarını belirlemede ve problem çözme davranışında bulunmada zorluklar yaşadığı görülmektedir. Söz konusu bu problemlerin giderilmesi için hizmet içi eğitim programının yeniden gözden geçirilmesidir (Dönmezer, 1994).

İçinde yaşanılan toplumun çeşitli norm ve değerlerine sahip olunması açısından sosyalleşme değerlidir. Sosyal çevrenin bireyleri yönlendirme gücü insan davranışlarını etkileyici bir unsurdur (Erkal, 1996). Sporun pasif sosyal çevre yerine dinamik bir çevre ile iletişimin bir aracı olması da sosyalleşmenin önemli bir unsurunu oluşturması nedeniyle önemlidir (Çaha, 2000). Bu sebeplerle herhangi bir engel türüne sahip olan ya da normal gelişim standartlarında yaşamını sürdüren bireylerle spor ve sosyalleşme ile ilgili çalışmalara rastlanılmaktadır.

Literatür incelendiğinde 2013 Deaflympics'de Britanya'yı temsil eden sporcularla nitel bir çalışma yapılmıştır. Çalışma da işitme engelli bireylerin aile, çevre ve tesadüfi yollardan sporla tanışmaları sonucunda, spor ortamında sosyalleşmelerinin geliştiği sonucu gözlemlenmiştir (Foster ve ark. 2019).

Beden eğitimi ve sporun sosyalleşmeye etkisine bakıldığında bir başka çalışma İlhan (2008), tarafından eğitilebilir zihinsel engellilerin katılımı ile yapılmıştır. Deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur ve skalanın ailelere uygulanması ile 16 eğitilebilir zihinsel engelli (6-11 yaş) çocukların sosyalleşme durumları grup faaliyetlerine katılma, başkalarıyla etkileşim ve paylaşımcılık olarak bulunmuştur.

672 ortaöğretim öğrencisi ile yapılan bir çalışma da ise ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi ve spor aktivitelerinin sosyalleşme üzerinde gerçekleştirdiği etkiye bakılmıştır. Araştırma sonucuna bakıldığında ise sporun bireyler için sosyalleşme düzeyi bakımından önemli olduğu görülmüştür

(Tunçalp, 2011). Kremer ve ark. (2007) tarafından ABD’de yapılan çalışmada ise sporda aile etkileşiminin sosyalleşmeyi artırıcı rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunların dışında birçok bilimsel çalışma sporun ve sosyalleşme üzerindeki pozitif rolünü göstermektedir (Li ve Li 2013; Yan, 2003; Guoli, 1992; Ökmen, 2003).

1.2. ENGELLİLİK KAVRAMI VE TANIMI

Sağır kelimesinin odyolojik veya sosyokültürel bir anlamı olabilir. Odyolojik olarak, insan konuşması algısını iletişim için etkisiz hale getirecek kadar az şiddetli duyma derecesi anlamına gelir. Sosyokültürel bağlamında, sağır kelimesi (sıklıkla büyük harfle yazılmıştır), Sağır topluluğuyla ilişkiyi, özelliklerini (örneğin, ASL kullanımı) ve değerlerini belirtir. Odyolojik olarak sağır olan herkes sosyokültürel anlamda Sağır değildir. Birçoğu işaret dilini bilmiyor ve diğer sağır bireylerle etkileşmiyor. İşitme engelliler terimi, “bozukluk” vurgusundan dolayı tercih edilmemektedir. Buna karşılık, sağır ve duyma güçlüğü, birinin işitsel durumu hakkında iddialı, pişmanlık belirtmeyen ifadeler olarak kabul edilir ve kişinin daha geniş kapasitelerinin daha önemli bir konusunu açık bırakır. Bunun gibi terminoloji kaymaları azınlık grupları arasında yaygındır ve çoğunluk ile ilgili önemli dinamikleri, azınlık etiketlemesi ve diğer sosyal etkileşimleri yansıtır (Pollard ve ark. 2000). Engellilik ile ilgili yapılan ilk yasal düzenlemelere bakıldığında genellikle tıbbi boyutunun ele alındığı, daha sonra ise aslında bunun toplum sağlığını bozucu bir unsur olarak kabul edilmesiyle engelli bireylerin sosyal yaşamlarını kolaylıkla devam ettirebilecekleri düzenlemelerin ortaya çıkarılması için bazı çalışmalar yürütüldüğü belirtilmektedir (Kara, 2016).

Sağlık sorunları sadece belirtilerle değil, yetersizlik veya özürülük durumunda da devamlı olarak ortaya çıkar. Hastaların tedavisinde, hastalığın sonuçları, sosyal ve adli tıptaki çoğu uzman değerlendirmelerinde doğrudan hastalığın belirtileri kadar dikkat çekici olmalıdır.

“Engellilik” terimi yıllar boyunca farklı anlamlarla karşımıza çıkmıştır. Geleneksel olarak bireyin “vücut yapısında” meydana gelen bir bozukluk durumunda, örneğin bir bacağın kaybı söz konusu olduğunda kişi ‘engelli’ dir olarak adlandırılmıştır. Ancak bireyin vücut yapısında bir bozukluğun olması, bir

kişinin tatmin edici günlük rutin görevleri yerine getirmede engellenmesini ya da kısıtlanmasını ima etmez, olimpiyat sporcuları tarafından tek bacakla gösterildiği gibi eksiklikler kolaylıkla telafi edilebilir.

Engelliliğin tanımlanmasında bir sonraki adım da “hareket sınırlamaları” na bakılmıştır. Hareketler, bir kişinin yapabileceği veya yapması gereken eylemler veya görevlerdir. Asıl soru, bir kişinin tek bir bacağının olup olmadığı değil, bireyin yürüyebilme eylemini gerçekleştirip gerçekleştirilememesidir. Her bireyin bir kapasitesi vardır. Örneğin kişinin başı üzerinde su taşıması, ağırlık kaldırması ya da bir topluluğa konuşma yapması bir beceridir. Engellilik yalnızca bir birey için gerekli günlük aktiviteleri gerçekleştirmediğinde ortaya çıkar. Bir insanın kendisi için gerekli bir aktiviteyi yürütme bağlamını seçmesi ve bir faaliyeti yürütmek için gerekli olan kapasitelerini bilmesi gerektiği tanımı önemlidir. Engellilik “kapasite” ve “bağlam” arasındaki uyumsuzluktur, böylece bir birey rol gereksinimlerini yerine getiremediğinde buna da “katılım kısıtlaması” adı verilir.

Özet olarak engellilik, günlük hayatta görev almak için edinilen sınırlı kapasite durumudur. Engellilik sağlıkla ilişkili bir terim olduğundan dolayı bu sınırlı kapasite durumu tıbbi bir problemin varlığında vücuttaki bir bozulmadan kaynaklanmaktadır:

- Vücut yapısında ve fonksiyonunda bozulma
- Kapasite sınırlamaları
- Çevre
- Kalıtım

Ülkemizde engelli bireyler ile ilgili tanım incelendiğinde 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 7 Temmuz 2005 yılında yürürlüğe giren engelli birey; “Doğumda yada sonrasında farklı sebeple fiziksel, psikolojik, ruhsal, duyuşsal ve toplumsal yeteneklerini bazı derecelerde yitirmesi sebebiyle sosyal yaşama ayak uydurma ve günlük ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken, güçlükleri olan ve koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek gereksinim gerekliliği sunan birey” diye tanımlanmıştır.

Engelli bireylere sosyal model açısından bakmamak, daha çok tıbbi model olarak bakmak engelli bireylere karşı onları diğer bireylerden farklılaştırıcı ve

onları açığa çıkarıcı tutumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Sosyal model, engel durumunun varlığını başka sebeplere dayandırarak, bireylerin sosyal hayatta ki rollerini sınırlandırıcı nedenleri ve bunun gibi düşünce tarzlarını kabul etmemektedir (Kolat, 2010).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından hazırlanan 2011 yılı Dünya Engellilik Raporu'na göre tüm dünyada yetişkinlerde engellilik oranının %15,6 (gelir düzeyi yüksek olan ülkelerde %11,8 iken, düşük gelirli ülkelerde %18,0) olduğu bildirmektedir (İnan, 2013).

Engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden sorunsuz faydalanmaları için hizmet verilen kuruluşun fiziki açıdan şartlarının iyileştirilmesi ve sağlık personellerinin yeterli donanıma sahip olması için mesleki eğitimlerinin verilmesi sağlanmalıdır. Çok yönlü bir yapıya sahip olan engellilik kavramı, sağlık sistemindeki değişimler ve yetersiz kaynakların varlığı nedeniyle engelliler için yeterli hizmetin sağlanması mümkün olmamıştır. Ancak engelli bireylere yönelik amaca uygun sağlık hizmetlerinin verilmesi için gerekli çalışmaların yapılmaya başlanması geleneksel hasta bakım modellerinin yerini biyopsikososyal bir yaklaşıma bıraktığının ve bu alanda iyileştirici adımlar atıldığının göstergesidir (İnan, 2013).

Engellilik tanımını Dünya Sağlık Örgütü bütünü ile tıbbi yönde ele almıştır. Buna göre engellilikle ilgili kavramlar aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (Kaya, 2013).

a-) Eksiklik (İmpairment): Sağlık alanlarında sürekli ya da geçici süreli psikolojik, fizyolojik ya da anatomik yapı ile fonksiyonlardaki bir azalması yada normal olmama durumu göstermiş olur.

b-) Sakatlık (Disability): Sağlık örgütünde bir eksikliğin neticesinde ortaya çıkan ve sıradan diye benimsediğimiz birey ile mukayese edildiğinde bir işi yapabilecek çalışmanın yitirildiği, daraltmak yada sınırlandırıldığı söylenilir. Sakatlık ise kişiden veya vücudundan beklenen birleşik faaliyetlerle, beceri, davranış, çalışma ile yani günlük hayatın öz değişkenleri olarak kabul edilen hal ve hareketlerle ilgilidir. Başka ifadeyle ise normal olarak kabul edilecek bir kişiye nazaran uygun davranış gösterememe durumudur.

c-) Malullük (Handicap): Sağlık örgütünde bir eksiklik ya da sakatlık neticesinde, bireyde de ortaya çıkan, bireyin demografik değişkenlerle faaliyetlerde bulunma becerisini engelleyen dezavantajlı bir vaziyetin meydana gelmesidir.

1.3. ENGEL TÜRLERİ

2002 yılında yayınlanan “Türkiye Özürlüler Araştırması’na göre yapılan engelli gruplandırılması şu şekildedir:

a-) Ortopedik Engelliler: Bütün düzeltmelere rağmen iskelet, sinir sistemi, kas ve eklemlerdeki bozukluk nedeniyle normal eğitim öğretim çalışmalarından yeterince yararlanamayan engellilerdir.

b-) Görme Engelliler: Görme yetisini bütünüyle ya da kısmen kaybetmiş çocuk, görme zorluğu çekmektedir. Görme engelli birey görme kısıtlılığında çok ağır derecede görsel duyu yardımıyla gerekli uyarıcıdan mahrum kalan kişidir.

c-) İşitme Engelliler: Kulağın duyma işini yeterince üstlenememe durumuna “işitme kaybı” denmektedir. Odyogram bireyin işitebildiği ses seviyesini ve iki kulaktaki işitme kaybını gösteren bir grafiktir. Bunlar frekans, yani farklı ses perdeleridir. Kişinin herhangi bir frekansta verilen sesi duymaması halinde “işitme engeli” var demektir.

ç-) Dil ve Konuşma Engelliler: Konuşmanın herhangi bir ortamda benimsenmiş sınırın dışına çıkarak yadırganacak seviyede bir farklılık ya da sapma göstermesi halinde, genelde kişide bir tür konuşma sorunu olduğu kabul edilmiş olmaktadır.

d-) Zihinsel Engelliler: İnsan bedeninin en karmaşık olan organı beynin, gelişim sürecini tam olarak tamamlayamaması veya hastalık ya da kaza sonucu düzenini kaybetmesi.

e-) Süreğen Hastalıklılar: Tıbbi tedavi ve rehabilitasyona rağmen hastalığın, sakatlığın veya herhangi bir engelin ortadan kaldırılamaması neticesinde rahatsızlığın devamlı nüksetmesidir. Bireyin çalışma yeterliliği ve

fonksiyonlarının engellenmesine sebep olan, sürekli bakım ve tedavi ihtiyacı duyulan rahatsızlıklardır.

1.3.1. İşitme Engeli

İşitme ve anlama, bireylerin başka bireylerle iletişim halinde bulunmasıdır. Dolayısıyla bu, dil etkisiyle meydana gelmektedir. Bu nitelik ise, bireyi beşeri kültürel bir kalıp oluşturup ve akıl yürütmesini, dile aktarmasını, buna bağlı birey ile fikirlerini meydana çıkarması elde eder. İşitmenin ortaya çıkması için:

- a. Ortamda sesin var olması,
- b. Sesin kulağa erişimi,
- c. Sesin insan kulağının işitebileceği frekans ve şiddet düzeyinde olması,
- d. Sesin kulağın iç, dış ve orta bölümlerini geçmesi,
- e. Merkeze ulaşan sesin yine merkez tarafından algılanması gerekmektedir.

Bir bireye işitme engelli diyebilmek için işitme organında tam veya kısmi düzeyde bir kayıp yaşaması gerekmektedir. İşitme cihazı kullanan bireyler de dahil olmak üzere merkezi sinir sisteminde yaşanan vücut koordinasyonunda uyumsuzluk ve dengenin sağlanması konusunda problem yaşarlar ancak motor gelişimleri sağlıklı bireylerle benzerdir.

Bu sebeple işitme engeli çoğu kez etkiden pay alan çok farklı vaziyet diye çalışmalar yapılır. Sağır olanlar ve ağır işitenler işitme engeli diye söylemektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kursları Yönetmeliğine göre, işitme yetersizliği, işitme duyarlılığının nispeten yada tam olarak yeterli olmayışın nedeniyle konuşma edinmede, dili kullanmada ve iletişime geçmede zorluk sebebiyle kişinin eğitim çalışmasının ve sosyal ahengin olumsuz şekilde etkilenmesi meydana çıktığını söyler (Acak ve Kaya2011).

Kaybın derecesine, türüne ve kaybın olduğu yaşa göre tanımlanmaktadır. İşitme kaybı sıklıkla aşamalı olarak oluşur ve daha önceden duyduğunuz gibi şu an duymadığınızı fark edersiniz. Bazı durumlarda iyi duyuyorken bazen başkalarını duymak için neden zorluk çektiğinizi anlamaya çalışırsınız. Aile, arkadaş ve iş yerinde bulunan kişilerden söylediklerini sürekli tekrar etmelerini

rica etmek zorunda kalırsınız. Diğer sakatlıkların aksine işitme kaybı gözle görünen bir durum değildir (Dobie ve ark. 2005).

İşitme kaybı, eğitim durumları ve sosyal bütünleşme önünde ki en büyük engellerden birisidir. İşitme kaybına sahip çocukların hayatlarının erken zamanlarında tanımlanması, uygun müdahalelerde bulunulması açısından oldukça faydalıdır. İşitme kaybı ciddi bir problemdir ve iletişim için büyük bir engeldir.

DSÖ işitme kaybını, yetişkin popülasyonunda 0,5 ila 4 kHz arasında en iyi kulak dört frekanslı Saf Ton Ortalaması (4 PTA) 8, çocuk popülasyonunda 40 dBHL'den fazla ve 30dB HL'den fazla olduğunda işitme engelli olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 2015).

İşitme kaybıyla yaşamak demek tamamen teknolojiden uzaklaşmak demek değildir. Sosyal hayatta karşılaşılan konuşmaları anlama zorluğu, yardımcı iletişim araçları ve birçok iletişim stratejileri ile giderilebilir. Dünya sağlık örgütü, çocukluk döneminde yaşanan %60 civarındaki önlenebilir işitme kayıplarına yapılacak olan uygun müdahalelerin onların potansiyellerini kullanmaları için Rehabilitasyon, gerekli eğitim ve güçlendirme yoluyla yardımcı olacağına inanıyor (Michalek ve ark. 2017).

1.4. İŞİTME ENGELİNİN NEDENLERİ

İşitme engeli doğumdan meydana gelebileceği gibi sonrasında da olabilir. Geçirilen hastalıklar, kazalar ve yaşlanma gibi faktörler nedeniyle ilerleyebilir. İşitme engelinin sebeplerini genetik faktörler, doğumdan öncesi, doğum sırasında, doğumdan sonrası diye sınıflandırmak mümkündür.

1.4.1. Genetik Faktörler

Çocukluk dönemindeki işitme kaybının nerdeyse %40'ını genetik faktörler oluşturur. Akriba evliliği yapan bireylerde sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğu gözlemlenmiştir. Kulak ve işitme sinirinin konjenital malformasyonları, genetik ya da çevre faktörlerinin etkisiyle işitme kaybına sebebiyet vermektedirler.

1.4.2. Doğum Öncesi Nedenler

Bir anne adayı hamilelik döneminde sitomegalovirüs, kızamıkçık gibi enfeksiyonlara yakalanabilir. Bu hastalıklar işitme engeline sebep olabilir.

- Hamilelik dönemlerinde geçirilen enfeksiyon ve hastalıklar
- Hamilelik dönemlerinde annenin röntgene girmesi
- Hamilelik dönemlerinde annenin kullanmış olduğu ilaçlar
- Hamilelik dönemlerinde geçirilmiş kazalar
- Kan uyuşmazlığı
- Genetik etkenler
- Akraba evliliği

1.4.3. Doğum Anındaki Nedenler

Bireylerin doğum anında bebeğini prematüre olarak doğurması, bebeğin beynine yeterli miktarda oksijenin gitmemesi, yeni doğan sarılığı gibi durumlar da işitme kaybına sebep olmaktadır.

- Doğum esnasında ortaya çıkan komplikasyonlar
- Düşük doğum ağırlığı
- Erken doğum
- Bebekte kan değişimi gerektiren sarılık
- Baş, boyun ve kulakta görülen zedelenmeler

1.4.4. Doğum Sonrası Nedenler

Çocukluk döneminde birey, menenjit, kabakulak, kızamık hastalığı geçirerek işitme kaybına uğrar. Kulakta oluşan yaygın kulak kiri, kulak içi sıvı birikimi, iltihap gibi sorunlar çocuklar da işitme kaybına sebep olurlar. Yenidoğan enfeksiyonları, sıtma, ilaca dirençli tüberküloz ve kanserlerin tedavisinde kullanılan, özellikle dünyanın bazı bölgelerinde çocuklarda görülen yaygın enfeksiyonlara karşı tedavi amaçlı kontrolsüz olarak alınan ototoksik ilaçlar kalıcı işitme kaybına sebep olmaktadır.

- Çocuğun yüksek ateşli rahatsızlıklar ve havale geçirmesi
- İşitme kaybına sebep olabilecek ilaçların kullanılması
- Orta kulak iltihapları
- Kafa travmaları
- Yüksek şiddette gürültüye maruz kalma

1.5. İŞİTME ENGELLİNDE SINIFLANDIRMALAR

Değişik faktörler göz önüne alındığında engelin derecesine, engelin oluş süresine, engelin nedenine, engelin meydana geldiği mekâna, engelin oluş şekline ve engelin devamlılığına göre bir sınıflandırma yapılabilir.

1.5.1. İşitme Engelinin Derecesine Göre Sınıflandırma

a-) Normal İşitme (10-15 Db): İşitme normal sınırlar içerisinde olup, eğitim ya da desteğe ihtiyaç duyulmaz. Minimal veya hafif İşitme kaybı (16-25 dB HL). Çok hafif düzey işitme kaybına sahip bireyler:

- Çevreden gelen sesleri işiterek ayırt edemezler.
- Karşılıklı konuşmalarda ki ipuçlarını algılayarak cevap veremezler.
- Hızlı tempoda yapılan konuşmalar içerisindeki bilgiyi ayırt edemez.
- Dilbilgisinde yer alan çoğul ekleri ayırt edemezler.
- Daha kolay yorgunluk hissi yaşarlar (Cole ve Flexer 2007).

b-) Hafif Derecede İşitme Kaybı (26-40 dBHL): Hafif düzeyli sesler ya da uzak mesafede gerçekleşen konuşmaların anlaşılmasında güçlük, işitmeyi sağlayabilecek araçları kullanmakta fayda görebilir. Çoğunlukla okul sorunu yoktur (Mill, 2012).

Hafif düzey işitme kaybına sahip bireyler:

- İşitme cihazı olmadan konuşmaların %25-40'ını anlayamazlar.
- Pasif öğrenme durumunu daha çok tercih ederler.
- Diğer insanlarla yapılan tartışma durumlarında %50 oranında duyabilirler.
- Sesleri duyma çabası içinde olduklarından daha kolay yorulurlar.
- Yumuşak ve uzaktan gelen sesleri duyamazlar(Cole ve Flexer 2007).

c-) Orta Dereceli İşitme Kaybı (41-55 dB HL): Konuşan kişiyi 1-1,5 metre mesafeden yüz yüze konuşunca anlayabilir, işitmeye yardımcı araçları kullanmaya gereksinim duyabilir. Sınıftaki tartışmaların %50'sini alçak sesle yapılan konuşmalarda ya da görüş alanı dışında olan konuşmalarda kaçırabilir, konuşurken bazı seslerin söylenişinde sorunlar yaşayabilir.

Orta düzey işitme kaybına sahip bireyler:

- Sınıf ortamında verilen bilgilerin %50-71'ini anlayamazlar.
- Telaffuz ve sözdizimi eksikliklerinin yanı sıra kelime hazinesi ve anlama kapasitesi sınırlıdır.
- Çevreyi algılamakta yaşadıkları zorluklar sebebiyle olgunlaşmamış davranış sergilerler.
- İletişim ve sosyal becerilerde eksiklikler yaşarlar (Cole ve Flexer 2007).

ç-) Orta İleri Dereceli İşitme Kaybı (56-70 dB HL): İletişim içerisinde olunan kişiler ile 1-1,5 metre uzaklıktan yüz yüze etkileşime geçince anlayabilir, işitmenin gerçekleşebilmesi için yardımcı araçlar kullanılabilir. Bazı sözcüklerin telaffuzunda problemler yaşayabilir, sınıftaki diyaloglarda %50 oranında alçak sesle yapılan görüşmelerde ya da görüş alanından çıkan konuşmacının konuşmalarını kaçırabilirler (Mills 2012).

Orta ileri düzey işitme kaybına sahip bireyler:

- Çevre ve konuşma sesleri arasında sesi lokalize edemezler.
- Akademik eksiklikler, kötü konuşma anlaşılabilirliği durumları oluşur.
- Dil gecikmeleri gerçekleşir.
- Yetersiz sosyal beceriler görülür (Cole ve Flexer 2007).

d-) İleri Dereceli İşitme Kaybı (71-90 dB HL): Normal konuşma sesi ile yapılan iletişim ve çoğu konuşma sesleri duyulamaz. İşitmeye yardımcı araçları kullanarak duyabilir. Konuşma ve dil gelişimi gecikir ve eğer işitme kaybı iki yaşından önce gelişmiş ise kendiliğinden konuşma ve dil gelişimi gerçekleşmez.

İleri düzey işitme kaybına sahip bireyler:

- Amplifikasyon ile konuşma ve çevreden gelen sesleri tespit edebilir.

- Karşılıklı konuşmaları işitmek için teknolojik araçlar gereklidir.
- Başkaları ile iletişim kurmayı öğrenmeleri için mutlaka işitsel dil müdahalesi gereklidir (Cole ve Flexer 2007).

e-) Çok İleri Dereceli İşitme Kaybı (91-üzeri dB HL): Sağırlar hiç bir sesi duyamaz. Ciddi konuşma ve dil gecikmesi vardır.

Çok ileri düzey işitme kaybına sahip bireyler:

- Çevreden gelen sesleri amplifikasyon olmadan tespit edemezler.
- Sözlü ifadeleri teknolojik aletler kullanmadan geliştiremezler.
- Çocuklar için teknoloji veya alternatif iletişim aletleri kullanmadan başarılı bir şekilde iletişim kurmak zordur (Cole ve Flexer 2007).

10/ 15 dB	Normal işitme	İşitmede problem yoktur
16 / 25 dB	Minimal (çok hafif derecede işitme kaybı)	Bazı sesleri (çağlayan sesi, yaprak hışırtısı gibi) duyma ve ayırt etme güçlüğü vardır
26 / 40 dB	Hafif (hafif derecede işitme kaybı)	Konuşma seslerinin bazılarını duyabilme güçlüğü vardır. Fısıltı ile konuşmaları duyamaz.
41 / 55 dB	Orta derecede işitme kaybı	Karşılıklı konuşmaları anlayamaz ve takip edemez
56 / 70 dB	Orta İleri derecede işitme kaybı	İşitme cihazı olmadan konuşmaları anlayamaz ve takip edemez
71 / 90 dB	İleri derecede işitme kaybı	Konuşma seslerini duyamaz. Sadece çevredeki şiddetli sesleri duyabilir
91 dB ve üzeri	Çok İleri derecede işitme kaybı	Konuşma seslerini duyamaz. Çok yüksek şiddette deki sesleri duyabilir.

1.5.2. İşitme Engelinin Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma

Doğuştan ve sonradan (edinilmiş işitme kaybı), çocuklukta ve ya yetişkinlikte olmuş olabilir. İşitme yetisinin kaybı çocuk dili kazanmadan

meydana gelmişse dil öncesi işitme kaybı, dili kazandıktan sonra meydana gelmişse dil sonrası işitme kaybı dile getirilmektedir.

a-) Dil öncesi işitme kaybı: Çocuğun dil gelişiminden önce gerçekleşmiş işitme kayıplarıdır.

b-) Dil sonrası işitme kaybı: Çocuğun dili öğrendikten sonra ortaya çıkmış olan işitme kayıplarıdır (Kirman ve Sarı 2013).

1.5.3. İşitme Engelinin Oluş Yerine Göre Sınıflandırma

İşitme bozukluğunun sebebi işitme keskinliğinde azalma hissedildiğinde başlar. Tespit edilmeli ve önleyici tedbirler alınmalıdır. Dünyadaki en yaygın duyuşal engellerden biri olan işitme bozukluğu kronik bir otolojik hastalıktır ve değişken etiyolojiye sahiptir. Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş veya gelişmemiş ülkeler arasında belirlenen oranlara bakıldığında yeni doğan bebeklerin işitme kaybı karşılaştırıldığında yaklaşık 2 kat olduğu görülmektedir. Ülkeler için işitme kaybı önemli derecede bir sağlık yüküdür. İletken, duyuşal ve karma olmak üzere 3 tip işitme bozukluğu vardır.

a-) İletken Tip İşitme Kaybı: Dış kulak kanalı ve orta kulak yarığından iç kulaktaki sinir hücrelerine iletilen sesi zayıflatan iletken bir işitme kaybı oluşur. Çocuklarda görülen işitme bozukluğu doğuştan veya sonradan edinilmiş olarak gruplandırılır.

b-) Duyusal İşitme Kaybı: Konjenital işitme bozukluğu, kromozom bozukluğu gibi doğuştan gelen gelişim hatalarını oluştururken, travma, enflamatuar durumlar ya da dil yeteneğini geliştirip konuşmayı öğrendikten sonra ortaya çıkan işitme kaybı olan postlingual gibi metabolik bozukluklar da sonradan edinilmiş işitme bozukluğu durumunu oluşturur. İç kulak ve iç kulaktan beyne giden sinirlerin zedelenmesi neticesinde meydana çıkan işitme kaybıdır.

Erken teşhis çocuklar için büyük önem taşır ancak hafif düzey ya da tek taraflı işitme bozukluğuna sahip olanlarda genellikle teşhis sıklıkla fark edilmeyebilir. Bu durumda iletişim zorluklarını beraberinde getirmektedir. İşitme bozukluğunun bazı istenmeyen sonuçları ortaya çıkmaktadır. Bunlar:

- Dil kazanımında gecikme
- Konuşma seslerini algılayamama
- İletişim bozukluğu ve çevreyle iletişimi azaltma
- Ekonomik dezavantaj
- Eğitimde yetersizlik
- Sosyal izolasyon

İşitme engeline sahip çocuklar bir işe konsantre olamaz, ayırt edemez ve problemi kolay algılayarak çözüm yolu üretmez. Yetersiz akademik bilgilere sahip olurlar. Dünya sağlık örgütü 1995 yılında yaptığı bir toplantısında işitme kaybının kontrol altına alınması için yapılan müdahalelerle önlemin mümkün olabileceği vurgusunu yapmıştır. Ne yazık ki gelişmekte olan ülkelerden azı çocuklarda işitme bozukluğunun prevalansı ve etiyolojisi hakkında bilgi toplayabilmiştir. İşitme kaybının önlenmesinde aşılama yönteminin de önemli olduğunu vurgulayan DSÖ, doğum öncesi bakımının ve eğitiminin iyileştirilmesi için tüm ulusların bir araya gelerek belirlenen epidemiyolojik çalışmaları yapmaları gerektiğini de bildirmiştir (Adegbijive ark. 2018).

c-) Karışık Tip İşitme Engeli: Karışık işitme kaybı, iletken ve sensorinöral işitme kaybının bir kombinasyonudur. Bu durum hem dış hem de orta kulakta ve iç kulakta hasar olduğu anlamına gelir. Bu tip işitme kaybı şiddeti hafif ila derin arasında değişir. Karışık işitme kaybı olan insanlar için sesler hem daha yumuşak hem de anlaşılması zor olabilir. Karışık işitme kaybına, dış veya orta kulakta iletken hasar ve iç kulakta (koklea) veya işitme / işitme siniri sensorinöral hasarı kombinasyonu neden olur. Genetik faktörler, yüksek sese aşırı maruz kalma, bazı ilaçlar ve normal yaşlanma süreci sensorinöral işitme kaybına yol açabilir. Doğum kusurları, hastalıklar, enfeksiyonlar, tümörler veya kitleler ve kafa yaralanmaları hem iletken hem de sensorinöral işitme kaybının olası nedenleridir. İşitme kaybı çoğunlukla iletken tipden dolayı ise konuşma anlaşılabilir. Ancak yalnızca yeterince yüksekse ve çok fazla arka plan gürültüsü yoksa bu durum gerçekleşebilir. İşitme kaybı çoğunlukla sensorinöral ise, yeterince yüksek olsa bile konuşmayı anlamakta zorluk çekilebilir (Wolf ve ark. 2011).

1.6. İŞİTME KAYBININ TEŞHİS TEDAVİSİ

Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde, yeni doğmuş olan çocuklara “yeni doğan işitme taramaları ”uygulanmaktadır. Bu taramalar doğuştan işitme kaybının teşhis edilmesini amaçlamaktadır. Türkiye’de de 2004 yılından itibaren “ulusal yeni doğan bebeklerde işitme taraması kampanyası” ile beraber, yeni doğan çocuk hastaneden çıkmadan önce işitme taraması yapılmaktadır. Söz konusu tarama sonucunda doğuştan işitme engeli saptanan bebekler hemen odyoloji bölümünde detaylı testlere tabii tutulmakta ve en geç altı ay içerisinde işitme cihazı kullanmaları sağlanmaktadır. İşitme engelinin ölçülmesinde odyometre adı verilen “işit ölçer” kullanılmaktadır. Bebek ve çocuklarda davranış testi, otoakustik emisyon testi, timpamonetri ve işitsel beyin sapı cevabı testi kullanılmaktadır.

Cochlearimplant iki sınıftan oluşur. Kafa derisinin üzerinde olan kısımda bir mikrofon ve verici bulunmaktadır. Kafa derisinin alt kısmında bulunan bir alıcı ve sinirle bağlantılı kablolar vardır. Kafa derisinin altında bulunun kısım cerrahi operasyon ile yerleştirilmektedir. Vücudumuzun sesi sinirlere aktaran kısmı devre dışı bırakılıp cihaz, hala görevini yerine getirebilen sinirlerle birleştirilir. Verici kafa derisinin altında bulunmakta olan alıcıya kablosuz biçimde ses sinyalini aktarır. Alıcı ses sinyalini aldıktan sonra sinirlere aktarır ve işitme gerçekleşir.

İşitme testleri kulaklık ve hoparlörler kullanılarak özel olarak tasarlanmış ve ses geçirmeyen odalarda gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte odyogram kullanılır. Odyogram işit ölçer sonucunda elde edilen testlerin gösterildiği tabloya verilen isimdir. Tabloda işitme kaybının tipi ve derecesi belirlenir. Tabloda dikey ve yatay olmak üzere iki doğru bulunur. Dikey doğrularda ses frekans değerleri bulunur. Yatay doğrular ise sesin şiddetini gösterir.

İşitme kaybında erken teşhis çok önemlidir. Teşhis ne kadar erken yapılırsa, işitme engelinin çözülmesi veya bireyin hayatında ortaya çıkaracağı olumsuz etkilerin en aza indirilmesi o kadar kolay olacaktır. İşitme kaybı çocuğun konuşma yeteneğinin gelişmesi açısından da çok önemlidir. Konuşma yeteneğinin gelişmesinde ilk iki yaşın hayati önemi vardır. Sonuç olarak, işitme kaybında erken teşhis çocuğun konuşma yeteneği ile de ilgili olacağı için çocuğun hayatındaki iletişim konusunda en önemli etkenlerden biri olacaktır. İşitme

engelinin teşhis edilmesi noktasında, hayatın ilk başlarında uygulanması mümkün olan basit, ucuz ve güvenilir testlerin bulunması önemli bir avantajdır.

İşitme kaybı ne kadar erken yaşta saptanırsa gelişim ve tedavi süreci o kadar güçlü ve olumlu ilerler. Bilhassa ilk iki yaş, çocuğun konuşabilmesini iyileştirmesi için en mühim süreçtir.

Aileler çocuklarında işitme engelini saptamaları için belirlenen testler ve çalışmalar yapılır bu var olan bir işitme engelini ortaya çıkarırken ailenin çocuk üzerinde etkisini olumlu yönde etkileyecektir. İşitme engeli olanlar için yapılan taramaların amacı işitme engeli ile doğan bebekleri doğumdan kısa süre sonra belirleyebilmek, 3 aylık olmadan işitme testlerini tamamlamak, işitme engeli tanısı konanlara 6 aylık olmadan gereken müdahalede bulunulmaktadır.

Erken işitme kaybı tanısı yapıp, erken eğitilen bebeklerin, dil gelişimine zıt olarak zihinsel, sosyal ve ruhsal gelişimleri de artı yönde etkilenmektedir. Çoğu ailenin, bebeğin doğumunu takiben ilk altı aylık sürenin, işitmenin refleks olarak meydana gelen bir oluşum olduğunu bilmesi gerekir. İlk 6 aylık dönemde bebekler, 80-90 dB'lik yüksek şiddette bir sese maruz kaldıklarında, tüm vücut kaslarında kasılma ve irkilme görülür.

Doğuştan işitme kaybına sahip olan çocuklar İşitme tarama programları kullanılarak doğumdan itibaren ilk birkaç gün içerisinde tespit edilmektedir.

Kulak kepçesinde aykırılık görülüyorsa, estetik ameliyat yöntemleri hemen okul çağı öncesinde yapılmakta iken, işitmeyi tedavi etmeyi hedefleyen ameliyatlardan, diğer kulağın genelde normal olması nedeniyle yaşın ilerlemesi beklenebilir. Orta kulak enfeksiyonlarının hızlı ve etkili tedavisi yapılmalıdır.

Orta kulak akıntısı tedavisi yapılmazsa, senelerce akan bir kulakla birlikte işitme kaybı ve beyne yayılan akıntılar oluşur. Orta kulakta iltihap olmadan sıvı birikmesine efüzyonluotit (serözotit) denmektedir. Bu gizliden yayılan hastalığın ilk belirtileri işitme kaybı olup, çoğunlukla geniz eti büyük olan çocuklarda görülmektedir. Eğer bu hastalığa, ilaç tedavisi veya kulak zarına tüp takılması gibi tedaviler uygulanmaz ise kalıcı işitme kaybı ortaya çıkabilmektedir. Tedavideki son aşama işitme aletinin kullanılmasıdır (Michalek ve ark. 2017).

İşitme engeli ile doğmuş ya da erken dönemde bu kayba sahip olan bireylerin beş yaşına gelene kadar dil gelişimi bakımından akranları ile işitme zamanlarının aynı olduğu görülmektedir. Yalnız bunun için doğumdan sonra altı

ay içerisinde uygun müdahalelerde bulunmuş olunması gerekmektedir. Çocuklarda var olan işitme kaybının derecesini tanımlayabilmek için okul öncesi ve okul temelli işitme taraması yapılması gerekmektedir (Michalek ve ark. 2017).

İşitme kaybının başlangıç aşaması ile kesin bir tanı koyabilmek için ortalama gecikme süresi arasında geçen zaman beş veya yedi yıl aralıktır. Sonradan kazanılmış işitme kaybının erken evresinde değişimin fark edilmemesi bu gecikmenin bir sebebi değildir. Bir problem durumunun varlığını kabul etmemek veya ondan kaçınmak yaygın bir sebeptir. Eğer bu evre reddedilir ise yaşlılığın ve sakatlığın bir belirtisi olarak algılandığı için işitme kaybı gizlenmeye çalışılır. Konuşmalara katılmayarak, diğer insanlar gülerken onlara blöf yapıp uyum sağlayarak da işitme kaybı saklanabilir (Marcia B. Dugan, 2003).

1.6.1. Önleme ve Bakım İçin Stratejileri

İşitme kaybına sahip bireylerin sonuçlarının iyileştirilmesi ve işitme kaybının azaltılması için bir eylem durumu gereklidir. Bunun için hükümetler, halk sağlığı kurumları, sosyal hizmetler, eğitim kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri ortak bir çaba içerisinde olmalıdır. İstenen sonuçlara ulaşmak için bir dizi alanda eyleme ihtiyaç duyulmaktadır.

a-) İlgili organizasyon ve programların güçlendirilmesi

Bağışıklama programları güçlendirilmelidir. Potansiyel olarak, çocukluk çağı işitme kaybının %19'undan fazlası kızamıkçık ve menenjitte karşı aşılama yoluyla önlenir.

Eylem: Bu aşuları ulusal bağışıklama programına dâhil edin ve geniş bir alana yayılmasını sağlayın.

Düşük doğum ağırlığı, prematürite, doğum asfiksi ve konjenital sitomegalo virüs enfeksiyonu önlemek için Anne ve Çocuk Sağlığı programlarını güçlendirin.

Eylem: Anne ve yenidoğan bakımını geliştirin.

- Geliştirilmiş beslenme,
- Hijyenik uygulamaların farkındalığı,

- Güvenli doğumun teşviki,
- Yenidoğan enfeksiyonlarının ve sarılığın hızlı yönetimi.

İşitme kaybı, ebeveynler ve aile destek grupları olan kişilerin organizasyonlarını (veya örgütlenmelerini) güçlendirin.

Eylem: İşitme kaybı olan kişiler ve aileleri için destek gruplarının oluşumunu teşvik edin.

b-) Tarama ve müdahale programlarının uygulanması

Yenidoğanlar ve bebekler işitme taraması takip edilmeli, konjenital veya erken başlangıçlı işitme kaybı olan çocukları tanımlamak ve tedavi etmek için uygun müdahaleler başlatılmalı. Yeni doğan bir işitme tarama programı, ailelerin çocukları için karar verme yetkisine sahip olduğu aile merkezli bir yaklaşımı izlemelidir.

Eylem: Erken müdahale programlarını yerine getirin ve yenidoğan işitme tarama programlarını (fizyolojik yöntemlere dayanarak) uygulayın.

- Uygun müdahaleler, ideal olarak 6 aylıktan önce başlatılmalıdır.
- Ebeveynlerin rehberlik ve danışmanlığı dahil olmak üzere aile desteği
- İşitme cihazları ve koklearimplantlar ile işitme rehabilitasyonu
- Uygun terapi ve iletişim seçenekleri.

Yaygın kulak hastalıklarını ve işitme kaybını tanımlamak, yönlendirmek ve yönetmek amacıyla okul temelli işitme taramasını uygulayın.

Eylem: Okul sağlık programlarında kulak ve işitme taraması entegre ve uygun tıbbi, cerrahi ve rehabilite edici bakımın sağlanması için bağlantılar geliştirin.

c-) Eğitim

Birinci basamak, hekimleri ve sağlık çalışanlarını işitme hastalıklarının önemi, işitme kaybına yönelik erken müdahale ihtiyacı ve mevcut tedavi seçenekleri hakkında eğitin. Bu eğitim, erişilebilir hizmetlerin sağlanmasına izin verecek ve kulak hastalıklarının ve işitme kaybının yönetimi için yönlendirmeyi kolaylaştıracaktır. DSÖ'nün birincil kulak ve işitme bakımı ile ilgili eğitim

kılavuzları ve toplum temelli rehabilitasyon yoluyla kulak ve işitme bakımını teşvik etme kılavuzu bunun için yararlı kaynaklardır.

Eylem: Birincil düzeyde sağlık hizmetini sağlamak için birincil kulak ve işitme bakımında eğitim programları oluşturun.

Gerekli bakım ve hizmetleri sağlamak için otologları, odyoloji uzmanlarını, diğer tıp uzmanlarını (hemşireler gibi) terapistleri ve öğretmenleri eğitin. Bu, kulak ve işitme problemlerinin giderilmesinde önemli bir adımdır.

Eylem: İşitme kaybı olan kişiler için işitme sağlığı ve eğitimi alanında uygun işgücünü geliştirmek için mesleki eğitim programları oluşturun.

ç-) Uygun teknolojilerin erişilebilir hale getirilmesi

İşitme cihazlarını erişilebilir duruma getirin. İşitme cihazları ve koklear implantlar alanındaki gelişmeler, işitme kaybı olan kişiler için mevcut seçenekleri önemli ölçüde geliştirmiştir. Buna rağmen, bu cihazlara ihtiyaç duyanların sadece bir kısmı onlara erişebilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, işitme kaybı olan kişiler için işitme cihazlarına erişimde birkaç önemli engel vardır. Bu konuda işitme cihazları, piller ve bakım maliyeti büyük bir engeldir. Cihazları takabilen, bakımını yapabilen ve tamir edebilen sağlık profesyonellerinin de bir eksiklik vardır ve yeterli değildir . Bir sağlık merkezine ulaşım masrafları ve seyahat süresi, özellikle kırsal alanlarda işitme kaybına sahip olan birçok insan için engelleyici olabilir. Güneş enerjili veya kendi kendine takılan işitme cihazları gibi teknolojik gelişmeler, gelecekte karşımıza çıkacak olan bu önemli engellerin bazılarının üstesinden gelmeye yardımcı olabilir.

Eylem: Uygun fiyatlı montaj ve bakım için sürdürülebilir girişimler geliştirmek işitme cihazları ve bu cihazları kullanan kişiler için sürekli destek sağlar. İletişimi ve eğitimi kolay erişilebilir hale getirin. Sağır bir çocuk dil gelişimi için böylelikle büyük ölçüde daha çabuk yararlanır. Bu, sözel iletişim için rehabilitasyon şeklinde olabilir (işitsel-sözel ve işitsel-oral terapi gibi). İşaret dili, toplam iletişim, iki dilli işaretle konuşma ve dudak okuma yaklaşımları dahil olmak üzere alternatif iletişim araçlarını da teşvik etmelidir. Ağ kullanımı ve FM sistemlerinin sınıflarda

ve halka açık yerlerde kullanılması ve görsel-işitsel medyada altyazı sağlanması, işitme kaybı olan kişiler için iletişimin erişilebilirliğini artırmak için önemlidir.

Eylem: İşitme kaybı olan kişiler ve aileleri de dahil olmak üzere tüm ilgili taraflarla (paydaşlarla) istişare ederek mevcut tüm yollarla iletişime erişimin sağlanması gereklidir.

d-) Düzenleme ve izleme

Rastgele (gelişigüzel) ilaç kullanımlarının yarattığı tehlikeleri en aza indirmek için ototoksik ilaçların kullanımını düzenleyin ve izleyin. Kullanımlarının kaçınılmaz olduğu (zorunlu olduğu) durumlarda, düzenli odyolojik izleme, işitme kaybının erken bir aşamada belirlenmesine yardımcı olacaktır.

Eylem: Ototoksik ilaçların satışını ve kullanımını kısıtlamak için mevzuat geliştirin ve uygulayın; sağlık hizmeti sağlayıcılarını bu ilaçları alan kişilerde işitme tasarrufu sağlama ihtiyacına duyarlı hale getirin. Özellikle eğlence mekânlarında ve spor alanlarında, topluluktaki gürültü düzeylerini (seviyelerini) düzenleyin ve takip edin (izleyin). Kişisel ses sistemlerine güvenlik özelliklerinin eklenmesi, kullanımlarıyla ilişkili işitme kaybı riskini azaltmaya yardımcı olabilir.

Eylem: Çevresel gürültüye ilişkin düzenlemeler geliştirin.

e-) Farkındalık

Kulak enfeksiyonlarını azaltabilecek sağlıklı kulak bakımı uygulamaları hakkında farkındalık yaratın. Örneğin, herhangi bir maddenin (örneğin pamuk tomurcuğu) kulağa sokulmasından veya damlatılmasından kaçınmak, kulak problemlerini azaltmaya yardımcı olabilir. Kulak ağrısı olan çocukların evde bulunan ilaçlar ile tedavi edilmemesi ve bir tıp doktoruna danışılmasının sağlanması, kronik kulak enfeksiyonlarını ve buna bağlı işitme kaybını önleyebilir.

Eylem: Toplumda kulak ve işitme bakımını teşvik eden farkındalık programları oluşturun. Özellikle eğlence bağlamında (havai fişekler, yüksek sesli müzik, kulaklık kullanımı, gürültülü oyunlar), yüksek hacimlerle ilişkili riskler hakkında erken yaşta çocukları eğiterek yüksek seslerin tehlikeleri hakkında farkındalık

yaratın. Bu, davranış kalıplarını değiştirmeye ve güvenli dinlemeyi teşvik etmeye yardımcı olabilir, bu da çocukluk ve ergenlik döneminde veya daha sonraki yaşamda gürültüye bağlı işitme kaybının gelişimini önleyebilir.

Eylem: Güvenli dinleme alışkanlıklarını teşvik etmek amacıyla küçük çocukları hedefleyen farkındalık programları geliştirin ve uygulayın. İşitme kaybı ile ilişkili stigmatı (damgayı, kalıplaşmış durumu) azaltmak için toplum arasında bir bütün olarak farkındalık yaratın. İşitme kaybı olan kişiler hakkında başarı hikâyelerini vurgulamak ve paylaşmak, işitme kaybı, işitme cihazları ve alternatif iletişim yöntemleri ile ilişkili damgalanmayı azaltmada etkili olabilir.

Eylem: İşitme kaybının önlenmesi ve bakımı hakkında farkındalık yaratmak için rol modellerini kullanın.

Yukarıdaki eylemler etrafında stratejik planlama, işitme kaybını ve onunla yaşayanlar üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaya yardımcı olabilir. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin ilkeleri doğrultusunda, işitme ve iletişime erişimin iyileştirilmesi eğitim ve istihdamı kolaylaştırmakta ve işitme kaybı olan kişiler arasında sosyal içerme ve psikolojik refahı teşvik etmektedir. Birçok ülke zaten bu tür stratejileri uygulamaya başlamış ve önleme, tanımlama ve müdahale için modeller oluşturmuştur.

Günümüzde işitme kaybının nedenleri bilinmektedir ve önleyici stratejiler ilgili kurumlarca belirlenmiştir; gelişimin en erken aşamasında işitme kaybını tespit etmek için teknoloji mevcuttur ve müdahale teknikleri iyi kurulmuştur. İşitme kaybı olan binlerce çocuk iletişim becerileri kazanıyor ve işitme akranlarıyla yaşamda aynı fırsatlara sahip olacak düzeye erişme durumundadır. Öte yandan, milyonlarca birey hala yaşamları boyunca işitme kaybının olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıyadır (DSÖ, 2016).

1.7. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARDA GELİŞİM

1.7.1. İşitme Engelli Çocuklarda Motor Gelişim

İşitme engeli olan bir çocuk gelişimle doğru orantılı olarak ilerleyen temel becerilerin çoğuna sahiptir. Oturmak, emeklemek, yardımsız yürümek, ayakta

durmak gibi beceriler bu safhada olmaktadır. Tekrarlayan fiziksel aktiviteleri de normal işiten çocuklarla aynı gelişim sürecinde yapılır. Fakat işitme derecesinin sebebine, derecesine de bağlı olarak görülen denge ve genel koordinasyonla ilgili yeteneklerde biraz miktar yeterli olmadıkları görülebilir(Nilgün ve ark. 2018). Ayrıca faktör analitik araştırmasına bakıldığında bu yaş grubundaki çocukların motor gelişim yapısı, yetişkin bireylerin motor gelişim yapısıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmalarda işitme engelli ve işiten çocukların statik ve dinamik denge, motor gelişim ve motor becerileri içerisinde yer alan çeşitliliklerle ilgili olarak bazı ifadeler bulunmaktadır. Çalışma bulgularının çeşitli çıkmasının sebebi olarak çalışmalardaki vestibüler hasarlı çocukların sayısındaki farklılıklar ileri sürülmektedir. İç kulaktaki yarım daire (semicircüler) kanalları zarar gördüğünde denge problemleri ortaya çıkar. Denge problemleri motor beceri gecikmesi ve gelişimsel kayıplara sebeptir. Butterfield ve Ersing (1986) işitme engelli çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada koşu, fırlatma, vurma ve sekmede yaşla beklenen gelişim olduğunu topa ayakla vurma, atlama ve zıplamadaki gelişimde gecikmelere denge sorunlarının sebep olduğu düşünülmektedir. Fiziksel uygunluk düzeyine bakıldığında sağlıklı işiten çocuklar ile işitme engelli çocuklar arasında farklılık bulunmamaktadır. Beden kompozisyonu, kuvvet ve esneklik, hız ve kardiyovasküler dayanıklılık ölçümlerinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Yalnız mekikte duyan öğrenciler işitme engelli çocuklardan daha iyi başarı göstermektedirler. Performans faktöründe yaşa ve cinsiyete bağlı olarak farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Çeşitli parametrelerde yapılan testlere bakıldığında kadınların esnek testlerinde daha başarı gösterdikleri, erkeklerin ise diğer testlerde başarı gösterdikleri görülmektedir. İşitme engeline sahip çocuklar ile sağlıklı işiten çocukların fiziksel uygunluk düzeylerine bakıldığında ise yaşlı büyük olan çocukların daha avantajlı olduğu görülmüştür. Duyan veya duyamayan çocuklar arasında da yaşlı büyük çocuklar küçük olanlar çocuklardan fiziksel uygunluk tarafından daha yüksek seviyede bulunmuştur. Bu bulgular ışığında beden eğitimcilerle düşen görev sağlıklı işiten öğrencilere uygulanan fiziksel uygunluk formlarını işitme engelli öğrenciler için de değerlendirmeleri ve onların akranları ile benzer sağlık standartlarına ulaşmaları beklenilmelidir. Bunun yanında zihinsel

engelli çocuklarda motor becerilerin sergilenmesinde önemli rol oynayan nöromüsküler sistemde bazı anormallikler bulunmakta olup, söz konusu anormalliklerin en aza indirilmesi ve nöromüsküler yapının güçlendirilmesinde fiziksel etkinliklerin büyük bir rolü bulunmaktadır (Borji ve ark. 2014).

Çocuklarda motorsal gelişim adaptasyonunda tam bir verimlilik söz konusu değildir. Çünkü çocuklar bu gelişim seviyesine ulaşmadan önce çok uzun bir uğraş sayesinde yol kat etmişlerdir ve bu da dışarıdan bakıldığında kolayca fark edilmektedir. Bu gelişim sürecinde, duyuşal ve algısal sistemlerin en uygun koşullarda olması esastır.

Hareket edebilmek için önce algılamamız gerekir. Bu sebeple sistemde meydana gelen bir engelin, bireyin çevreye karşı adaptasyonunda uyumsuzluk oluşturacağı varsayılabilir. İşitme kaybı ya da sağırılık böyle bir engel olarak kabul edilebilir. Bu hipotezin kapsamını biraz daraltacak olursak organizma güçlü bir algı sistemine sahip olan bireylerin bilgileri kullanırken gereksiz bilgileri de kullanma durumlarını açığa çıkarır. Bu da uyum sorununa neden olmaktadır.

Wiegersma ve Van der Velde (1983) işitme engelli çocuklarda görülen motor gelişim eksikliklerini 4 kategoride özetlemiştir:

- a- Organik faktörler, nörolojik, vestibüler bozukluk
- b- Duyusal, işitsel yoksunluk
- c- Motor becerilerin ortaya çıkışında sözlü kavramların anlatımlarında eksiklik
- d- Ebeveynlerin aşırı koruyucu tavırları sonucunda çocukların çevreyi keşfetme durumlarında isteksizlik yaşanmasıdır (Wiegersma ve ark. 1983).

1.7.2. İşitme Engelli Çocuklarda Bilişsel Gelişim

İşitme kaybı olan çocukların bilişsel gelişimi doğuştan gelen iletişim becerilerinin sağlanmış olması koşuluyla normal işiten çocuklarınkı ile benzerdir (Nasralla ve ark. 2014).

Bilişsel yaklaşıma göre öfke, aşırı fizyolojik uyarılma durumudur ve dışsal uyarıcılarla arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Öfkenin ortaya

çıkmasını sağlayan bilişsel süreçlerdir. Yani bir olaya nasıl tepki vereceğimiz bizim olaya yüklediğimiz anlam ile ortaya çıkmaktadır (Altuntaş, 2012).

Bilişsel yaklaşımda, öfke ve ilişkili olduğu düşünülen duyguların ortaya çıkmasında sistematik düşünce hataları rol oynar. Bireyin öfke ile baş edebilmesi için, düşünce yapısındaki hatayı ve yanlışı fark edip, yerine düzgün düşünce yapısını yerleştirmesi gerekir. Sonuç olarak, yeni düşünce yapısının etkisiyle bireyin yaşayacağı yeni duygular oluşur ve birey uygun davranışta bulunur (Altuntaş, 2012).

Bu çocukların bilişsel yeteneğini ölçmek zor olabilir çünkü kullanılan çoğu ölçme aracı işitme kaybı olan çocuklar için düzenlenmemiştir. Sözel olarak uygulanan zekâ testlerinin çoğu sözel dile dayandığı için ifade dili işaret dili olan çocukların zekâsının ölçülmesinde sorun yaşanabilir (Salviave ark. 2012).

İşitme engelli çocukların zihinsel testlerden elde edilen zekâ bölümleri (IQ) değerlendirildiğinde alınan puanların normal işiten yaşlıtlarına göre çok az farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Ancak, bu testlerden elde edilen puanlar işitme engelli çocukların zekâ düzeyleri ile ilgili net bir kararın verilmesi için yeterli olmamaktadır. Normal işiten çocukların zihinsel gelişim düzeylerinin saptanması amacıyla kullanılan bu testlerde, işitme engelli çocuğun dil becerilerinin engelden dolayı geri kalmış olması sebebiyle, testlerin sözel performans bölümleri yerine diğer bölümlerinin kullanılması uygun olacaktır. Günümüzde işitme engelli çocuklar için sözel olmayan değerlendirmelere dayalı zekâ testleri uygulanmaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki ikici bir engel durumu olmadığı müddetçe işitme engelli olan çocuklar geri kalmış dil becerilerine rağmen normal gelişim gösteren çocuklarla aynı düzeye gelebilir. Zekâ testlerinin bilişsel gelişimdeki rolünün yanı sıra Preisler ve ark. (2002) ebeveynler ile çocuklar arasında kurulan ilk bağların dilin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimin temelini oluşturduğunu savunmuştur (Preislerve ark. 2002).

Doğuştan engellilik durumunda ebeveynlere doğum öncesi ya da doğumdan sonra gelen birkaç aylık süreçte tanı konulduğunda ailelerin psikolojik olarak negatif duygusal durumlarına da bakılması gerekmektedir. Bu durumda onlara problemlerini giderici alternatifler önerilmeli ve destek verilmelidir. Çocuğun gelişme sürecinde yaşadığı bazı yetersizlik durumlarını kabul etmeleri sağlanmalıdır. Ebeveynlerin normal işiten çocuklarda sonradan oluşan işitme

kaybında ise ortaya çıkan bu yeni durumu kabullenememeleri doğal karşılanmaktadır. Ayrıca çocukla doğru iletişim becerisi oluşturmak için çocuk ve ebeveynleri arasında yaşanan kişisel değerlerin gizli kalması bilişsel gelişimin sağlıklı olması bakımından esastır (Nasralla ve ark. 2014).

1.7.3. İşitme Engelli Çocuklarda Sosyal ve Duygusal Gelişim

Sosyal-duygusal gelişim, çocukların başkalarıyla etkileşime geçmek için geliştirdikleri becerilerden oluşur. Sosyal-duygusal gelişiminin zihinsel sağlık, madde bağımlılığı, saldırganlık, akademik başarı ve hatta iş performansı gibi çok çeşitli konuları yaygın olarak kullandığı görülmüştür. Örneğin, sosyal-duygusal gelişim küçük çocuklar için erken akademik başarı ile ilişkilendirilir bununla birlikte duygusal güçlük çeken çocuklar akademik başarısızlık riskiyle karşı karşıya kalabilirler. Sosyal-duygusal gelişim bir bireyin akademik başarısı ve gelecekteki zihinsel sağlığı için çok önemlidir (Harris, 2014).

Geliştirilen benlik kuramlarındaki asıl amaç, kişinin benlik imajını koruması ve geliştirmesi için güdülendiği ve bu amaca ulaşmak için sosyal ilişkilerin sadece bir araç olduğudur. İyi bir ruh sağlığı için, benlik tasarımının özellikle ideal benlik ile gerçek yaşantıları arasında iyi bir uyum ve tutarlılık içermesinin önemine dikkat çekmiştir. Bir birey, kendi benlik tasarımına ne kadar uygun davranabilirse, kendini o kadar rahat hisseder; fakat benliğine ne kadar ters düşen yaşantı ve hareketlerde bulunursa, o kadar kendini rahatsız hissedip kaygılanır (Harris, 2014).

İşitme kaybı olan çocuklarda sosyal-duygusal gelişimin altında yatan nedenler çoğunlukla ortaya çıkan iletişim zorlukları ve olası dil gecikmeleri ile bağlantılı olabilir. Spesifik olarak, işitme kaybı, bir kişinin başkalarıyla iletişim kurma yeteneğini olumsuz yönde etkileyerek sosyal etkileşimlerin kalitesini de olumsuz yönde etkileyebilir. Dilin başkalarıyla iletişim kurmak için kullanan sosyal bir araç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, işitme kaybı olan çocuklarda sosyal-duygusal gelişim sorunlarının ortaya çıkması şaşırtıcı değildir (Harris, 2014).

Yetersiz işitmenin olduğu veya çocukların işitsel bir sinyali yeterince tanıyamadığında, işitme kaybına sahip çocuklar ile normal işiten çocuklar

arasında en az düzeyde etkileşim olması muhtemeldir. İlave olarak, çocuklar sesli mesajları duysa da sinyalin dilsel doğasını anlamayabilirler, buda uygun etkileşimin oluşmasını sağlayacak imkânı sınırlandırır. Bazı araştırmalar, işitme kaybı olan okul öncesi çocuklarının dikkat devamlılığını sağlamada zorlandıklarını ve bu yüzden sosyal değişim için yeterli etkileşimi devam ettiremediklerini belirtmiştir (Harris, 2014).

Aynı derecede önemli olan bir başka konu ise işitme engelli ve işitme güçlüğü çeken çocukların çocuk-aile iletişimidir. Bu iletişim ve bağ kurma işitme engeli olan kişinin ailesinin görüşlerini, toplumsal normlarını ve sosyal yaşamını onunla pay etmesi sonucunda işitme engelliye iletilmiş olur. Fakat aileler, çocuklarının işitme engeli olduğunu ilk öğrendikleri zaman yaşamış oldukları psikolojik aşamalar zincirinde çocukla iletişimlerini azaltabilir ve bu halin çocuğun çevre ile olan iletişimini de etkileyerek sosyal duygusal gelişimini negatif yönde etkileyebilmektedir. İşitme engeli olan kişilerde sosyal ve duygusal gelişimde en fazla etkiye sahip bireyler aileden sonra akranları ve öğretmenleridir. Ancak işitme engeli olan birey ile ailesi ve yakın çevresi etkili ve işlevsel bir bağ içerisinde olmaz ise çocuğun sosyal dünyanın bir parçası olması, uyum ve benlik saygısı alanlarında sorunlar yaşanmaktadır (Sevinç ve ark. 2013).

Çocuklarda duygusal gelişimin olması gereken sağlık standartlarında devam edebilmesi için onlara karşı uygulanan davranış biçimlerinde bir tutarlılık olmalıdır. Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum ve davranışları işitme kaybına sahip çocukların bağımsız hareket etme becerilerini sınırlandırmaktadır. Bu durumda çocukların isteklerini ve kendilerini ifade edememe durumunun ortaya çıkması ve buna bağlı olarak da agresif tavırlar içerisinde bulunma gibi bir tutum geliştirme yoluna gittikleri görülmektedir. Bunların önlenmesi ise bu tutum ve davranışların ortadan kaldırılmasına yönelik alınacak tedbir ve pozitif davranışlara yönlendirme yapılması ile mümkün olacaktır (Sevinç ve ark. 2013).

1.8. SOSYALLEŞME

Doğumdan ölüme kadar devam eden bir öğrenme süreci vardır ve toplumları oluşturan değerlerin sürdürülebilmesi için sosyo-kültürel değerlerin yeni nesillere aktarımı sosyalleşmeyi oluşturmaktadır (Steinberg, 2013).

Bireyler yaşadıkları toplumda yer edinmek ve kabul görmek için kan bağı olsun ya da olmasın birçok insanla etkileşim içerisine girerler. İletişime giren birey farklı örf, adet ve normları öğrenerek bir yaşam standardı oluşturur ve bu doğrultuda davranışları kendince kalıplaştırarak kendisini ve toplumunun değerlerini de gözeterek hayatlarını devam ettirirler (Kulaksızoğlu, 2014).

1.8.1. Sosyalleşme Kavramı ve Tanımı

Eğitim bir bütündür ve oluşumunda aile, çevre, okul çocuğun kişilik gelişimi için etkin unsurlardır. Bu unsurların eksikliğinde çocuğun kişisel gelişimi negatif yönlü bir probleme dönüşebilmektedir. Olumlu bir kişilik gelişimi için bu fonksiyonların birbirlerini tamamlayıcı olması gerekmektedir (Steinberg, 2013).

Çocuklar yaşadıkları değerler içerisinde toplumsal rollerini zamanla oluştururlar. Kişisel özelliklerinin gelişimi çevresel faktörlerin de etkisiyle biçimlenir. Günümüz çevresel faktörlerine de baktığımız da kitle iletişim araçlarının rolü çocuklara sunulan farklı iletiler sayesinde oldukça etkilidir. Özellikle televizyonların ilgi çekici ve kolay erişilebilir olması sosyalleşme sürecinde önemli bir araç olduğunun göstergesidir (Yavuzer, 2013).

İnsan davranışlarının çoğu öğrenilmiş davranışlardır yani öğrenme sürecinde belli davranış şekilleri gösterilir. İnsanda içgüdüsel davranışlar oldukça az derecede bulunmaktadır. İnsanların toplumda yeni bir şeyler öğrenmeleri sosyalleşme süreci içinde gerçekleşir. Bu süreç kişinin doğduğu an itibariyle içinde bulunduğu toplumun dilini, kültürünü öğrenmesi ve gelecek nesillere aktarmasını içermektedir.

Sosyalleşme süreci içerisinde en mühim yapı ailedir. Aile müessesesi içinde birey bazı davranış şekillerini ve ait olduğu toplumla ilgili temel ilkeleri alır. Bu aşamada en büyük hisse anneye aittir. Annenin, iyi yetişmiş olması, belirli kültüre sahip olması ve yeterli bir sosyal çevreden gelmiş olması çocuk üzerinde pozitif etki yapar. Ailesi ve okulu çevresinde pişen ve ağır ağır sosyalleşme aşamasında donanmış olarak yol alan birey sonraları çalışma hayatı içerisinde de kendi benliğini bularak geliştirir. İş yaşamı da aile ve okul gibi ferdi içine alan bir sosyal çevredir.

Bardakçı (2010) sosyalleşmenin, insanın doğal yapısında var olduğunu ve bu sebepten bireyin doğumdan itibaren sürekli başka bireylerle etkileşim içinde olma gereksiniminde olduğunu, bu gereksinimler ile ortaya çıkarılan yetilerin yalnız başına bir anlam ifade etmediğini, toplum içinde anlaşılır olup değer kazandığını, sürekli etkileşim ve değişim içinde olunan bu sistemde de insanların diğer canlılar arasında farkını ortaya çıkararak gelişip, sosyalleşip, kültürünü yayması şeklinde ifade eder.

Kısaca sosyalleşme sosyal varlık olan insanın doğumdan itibaren başlayarak içinde bulunduğu toplum normlarını kurallarını toplum işleyişini öğrenerek uyması ve aynı zamanda kültür aktarımındaki büyük görevli olarak bireyin tüm yaşamı boyunca devam eden süreçtir. Bu süreçte de sosyal insani ilişkiler önem arz etmektedir.

Toplumsal birliktelik, insanın mevcudiyetini devam ettirebilmek ve çoğalmak imkânını sunduğu için onun, zamanla geliştirip getirdiği bir ahenk sistemidir. Birlikte yaşamak sonucunda, insan kendisinin diğer canlılardan ayrılan özelliklerini meydana çıkararak, sosyalleşmiş, kültürünü yayarak geliştirmiştir (Yetim, 2000).

Çocuk yönünden sosyalleşme, bir “öğrenme” ve “öğretme” sürecidir. Çocuk sosyalleşme süreci içerisinde okul, aile, kitle iletişim araçları ve toplumsal çevre aracılığı ile toplumun kendisinden beklediği sorumluluk ve davranışları öğrenir. Bu öğrendikleriyle ailesini ve toplumsal çevresini de sosyalleştirir. Sosyologlar, sosyalleşmenin iki safhada gerçekleştiğinden bahsetmektedirler. İlk sosyalleşme, ailede başlayarak bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşir. Devamında ikinci sosyalleşme ise, çocukluktan sonraki dönem ile olgunluk döneminde gerçekleşmektedir. İkinci sosyalleşme ailedeki yükü hafifleterek okul, toplumsal grup ve kitle iletişim araçları aracılığıyla sağlanır (Giddens, 2005).

Sosyalleşen birey kişilik ile birlikte öz benlik kazanmış olur. Öz benlik, ferdin başka bireylerle paylaştıklarının ve kendisini diğerlerinden ayırıştırıcı detayların bilincine varmasıdır.

Bu noktadan hareketle, toplumbiliminde öğrenme sürecine “sosyalleşme” denir. Sosyalleşme yoluyla kişi, toplumun meydana çıkardığı tutum ve davranış şekillerini, örnekleri ve düşünüş biçimini öğrenir. Böylelikle sosyalleşme ferdin

toplumsal kültürle uyum sağlamasını ve içinde yaşadığı topluma entegre olmasını sağlayan yapıdır (Zelinka, 2014).

1.8.2. Sosyalleşme Süreci

Sosyalleşme kişinin içinde bulunduğu toplumun normlarını, değerlerini, kendisinden beklentilerini, tutum ve davranışlarını, toplumsal etkileşimde olması gerekli becerileri, kişilik ve benlik duygusunu kazanma, bulunduğu kültürü benimseme sürecidir (Zheltukhina ve ark. 2019). Bir diğer söylemle fert çevredeki davranış normlarını benliğine kaydeder ve sonucunda o çevreye ait bir kişi olmaktadır. Yine bu oluşum birlikte ahlaksal normlar üstlenilir ve böylelikle kişiliği kontrol altında tutan bir toplumsal bilinç elde edilmiş olmaktadır (Terantyeva ve Nikitina2019).

Sosyalleşme süreci doğumdan itibaren başlayıp yaşam boyu devam etmektedir. Doğumu takiben oluşan ilk sosyal ortam bebeğin çevresinde bulunan anne, baba, kardeş ve akrabalarından oluşan topluluktur. Bebeğin onları görüp etkileşime geçmesiyle sosyalleşme başlamıştır. Bebek boş kaset olarak tabir edebileceğimiz belleğini bu süreçte ailesinin ona karşı olan davranışlarıyla doldurur ve sonrasında bu kasetten oynatmaya başlar. Ailedeki olumlu davranış kazanımlarıyla özgüven, kendini ifade edebilme, toplum içinde kendine yer bulma, fikrini açıkça söyleyebilme ve itiraz edebilme gibi özellikleri kazanması sosyalleşmesine olumlu katkı sağlayacaktır. Sonrasında ise çocukluk ve ergenlik sosyalleşmenin uzun süreli olduğu dönemler olarak yerini alacaktır.

Sosyalleşme sürecinde bireyin toplumda sergileyeceği rollere karşı olan tutumları, kültürel normları, bilgi, davranış ve değerleri ürettiği düşünülmektedir. Sosyalleşme iki şekilde oluşmaktadır; resmi ve gayri resmi. Resmi kanalları okul, toplum merkezli programlar ve çevresel yapılar oluştururken, gayri resmi kanalları arkadaş grupları, aile, kitle iletişim araçları oluşturmaktadır. Kişiler için sosyalleştirici görevi üstlenen diğer bireyler, olumlu ya da olumsuz etki yaparak kişiyi ya belirli aktivitelerin içine doğru alırlar ya da uzaklaştırırlar (Öktem, 2003).

Sosyalleşme süreci çeşitli farklı yollarla farklı insanlarla kazanılmaktadır. Aile, akran grupları, iş arkadaşları, komşular, çeşitli sportif etkinlikler aracılığı ile

oluşan gruplar gibi buna benzer farklı çevreler de bu sürece katkı sunarlar. Sosyalleşmeyi etkileyen bu etmenler toplumun kültürünün aktarılmasından da görevli yapılardır (Yetim, 2000).

Kişiler içinde doğdukları toplumun nesilden nesle aktarıla gelen kültürünü, sosyalleşme oluşumu içerisinde öğrenme yöntemi ile elde edilir. Sosyalleşme diğer kişilerle olan bağları sayesinde bireylere iyi-kötü, doğru-yanlış, toplumun yargı normlarının diğer bütün değerlerinin, esas ve normların, toplumca kabul edilebilmektedir (Öktem, 2003).

1.8.3. Sosyalleşme Evreleri

Sosyalleşmenin, hayat boyu devam eden bir süreç olduğundan bahsetmiştik. Bireyler, hayatları boyunca biyolojik ve fizyolojik değişimlerle birlikte sosyal ve psikolojik değişimlere uğrar (Sezal, 2002).

İnsan sayısız olayların, bireylerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik-kültürel koşulların, gelenek, görenek, kanunlar, fiziksel çevre daha birçok etkenin etkisindedir. Bu etkenlerin, karmaşık etkileşimi neticesinde insan, fert olarak belirir (Kağıtçıbaşı1988). Sosyalleşme aynı zamanda derece derece gerçekleşen bir süreçtir. Özellikle dünyaya gelme aşamasından, çocukluk dönemine kadar “küçük” bir sosyal dünyada geçer. Küçük ve basit sosyal dünya veya sistem içinde etkileşim, bebeğin gerekli ayrımları yapabilmesini, yeni öğrendiklerini sağlam temellere oturtmasını sağlar. Bu arada çocuk, içsel dünyasının da farkına varır. Yavaş yavaş içinde yer aldığı sosyal sistem genişler, daha fazla objeler tanınır ve içselleştirilir. Çocuğun ilerde oynaması gereken rolleri etkileşimde bulunacağı diğer bireylerin de rollerini içselleştirmesi beklenir (Sezal,2002).

Sosyalleşme süreci üç evrede ele alınabilir:

- a-** Çocukluk evresi
- b-** Ergenlik evresi
- c-** Yetişkinlik Evresi

1.8.3.1. Çocukluk Sosyalleşmesi

Çocukluk döneminde, çocuk için canlı ve cansız varlıkları ayırabilmek mümkün değildir. Bu dönemde çocuk, ancak kendi kendisini tanımaktadır. Çocuğun bütün ilgisinin yine kendisine dönük olduğu bu dönemde, sosyalleşme ve buna bağlı olarak sosyal ilişkilerden bahsedilemez (Erkal, 2000).

Bir başka ifade ile çocuk, doğduktan bir süre sonra beslenme zamanı ile ilgili kısmi beklentiler içine girdiği ve bakım ihtiyaçları için işaret etmesi gerektiğini öğrendiği bu evrede, bütün aile ile etkileşime girmez. Yalnız alt sistem içinde kendisi ve annesi vardır (Sezal, 2002).

Çocuğun eğitiminde aile, okul, toplumsal çevre çok önemli ve etkili araçlardır. Bu araçların bir ya da birkaçının eksikliği, çocuğun zayıf bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. Eğitim açısından aile, okul, toplumsal çevre birbirini tamamlayan fonksiyonlara sahip yapılardır (Steinberg, 2013).

1.8.3.2. Ergenlik Sosyalleşmesi

Bu evrede gençler anne-baba kontrolünden yavaş yavaş çıkmaya başlarlar. Ergenlerin, daha fazla bağımsızlık istekleri sonucu gerilimler oluşur. Sosyolojik olarak yetişkinlik dönemi, bireyin kendini ekonomik açıdan idare edebilecek durumda olması olarak tanımlandığından ergenin, fizyolojik açıdan olgunlaşması fakat aileden bağımsız hale gelmemesi, sorunların yaşanmasına neden olabilir (Sezal, 2002).

Sosyalleşmenin tamamlanmış olması için bireylerin ergenlik dönemlerini atlatalmaları gerekmektedir. Çünkü ergen çocukluk dönemini atlata fakat gerekli olgunluk düzeyine de henüz ulaşamamış birey demektir. Çocukluk evresinden yetişkinlik evresine geçiş döneminde olan ergen, çocukluk yönlerini hala tamamen üzerinden atamayan ancak içinde bulunduğu çevreden de kendinden büyük bireyleri örnek alarak tutum ve davranışlarını ona göre dengelemeye çalışır (Öztürk, 2007).

Görüldüğü gibi ergenlik dönemi, önemli sosyal, kişisel ve fiziksel değişimlerin gerçekleştiği bir dönemdir. Birçok tutum ve değerler, ergenlik öncesi çocukluk yıllarında gerçekleşmiş olsa bile, bu evrede gençler, bilişsel ve manevi olgunluğa erişirler. Sosyal, politik, ekonomik ve çevresel hususlarda, gelişmiş

önemli düşüncelere sahiptirler. Artık ailenin dışındaki güçler, ergenin dünyasını şekillendirmektedir (Sezal,2002).

1.8.3.3. Yetişkin Sosyalleşmesi

Çocukluk ve ergenlik dönemindeki sosyalleşmeye “birincil sosyalleşme” denilmektedir. Bu dönemlerde aile, okul arkadaşları ve kitle iletişim araçları etkili olmaktadır. Yetişkinlik dönemindeki sosyalleşmeye ise “ikincil sosyalleşme” denilmektedir ve bu dönemde de iş, evlilik ve emeklilik çevresi etkili olmaktadır (Giddens, 2006).

Yetişkinlik sosyalleşmesi, çocukluk sosyalleşmesinden oldukça farklıdır. Çocuklar esnekler; ancak yetişkinlerin sosyal birikimleri, değişimlere karşı direnç oluşturmaktadır. Yine de bireylerin yaşamlarında değişiklikler meydana geldikçe (iş değişince, evlenince, çocuk sahibi olunca vb.) rolleri de değişmekte ve buna paralel olarak birey, sürekli sosyalleşmektedir (Sezal, 2002).

1.8.4. SOSYALLEŞME ARAÇLARI

1.8.4.1. Aile

Aile kurumu evrenseldir. Bilinen her topluluğun kendi aile yapısı vardır. Bu nedenle tanımlanması en zor kurumlardan biridir. Ailenin bilinen en basit tanımlarından biri şudur; Kan bağı ile bireylerin oluşturduğu grubun adı aile olarak adlandırılmaktadır (Özkalp, 2005). Aile, anne, baba ve çocuklardan oluşan bir sosyal kurumdur. Sosyokültürel görevlerini ve biyolojik işlevlerini aile üyeleriyle birlikte yerine getiren ve kuşağın bu şekilde devam etmesini sağlayan sosyal bir kurumdur (Yavuzer, 2005; Yavuzer, 2010). Başka birdeyişle, aile yapısı ve işlevleri zamanla değişse de, sosyalleşme sürecinin ortaya çıktığı ilk zamanlardan bu yana, üyelerin duygusal olarak tatmin olduğu, maddi ve manevi zenginliklerin bulunduğu insan neslinin devamını sağlayan sosyal kurumlardan biridir. Aile kurumu biyolojik, psikolojik, ekonomik ve yasal işlevlere sahip olarak nesilden nesile aktarılır (Collins ve Laursen 2004; Steinberg, 2013).

Ergenlerin sosyalleşmesi önce ailede başlar ve ergen bu kurumdaki sosyal rollerini öğrenir. Aile, ergenin eğitimini sağlayarak onu geleceğe hazırlar. İçinde yaşadığı toplumun kültürünü aktarır (Razon 2003; Yavuzer 2010). Aile, bireyin topluma uyumunda önemli bir işlevi yerine getirir. Toplumda hüküm süren “doğru” ve “yanlış”, “iyi” ve “kötü” değer yargıları aile süzgecinden geçer ve bireyin bilincine varır (Collins ve Laursen 2004; Steinberg, 2013).

İnsanoğlunun temel davranışlarını ve çeşitli özelliklerini çocukluğunda aldığı düşünülürse, ailenin ferdin hayatında ve sosyalleşmesinde önemli bir yeri olduğu görülür. Aile uzun dönem amaçlarının ve temel değerlerin kökleşmesinde en değerli rolü üstlenir (Yetim, 2000).

Aile içerisindeki ilişkiler çocuğun hayata karşı geliştireceği görüşleri oluşturması nedeniyle önemli kılınmaktadır. Çocuğun toplumsal yaşam ile uyum içinde yaşaması ebeveynlerinden öğrendiği normlar, tutum ve inançlarla mümkündür. Yaş ilerledikçe farklı arkadaş ortamları ve yakın çevresi ile bağ kurmaya başlayarak farklı tecrübeler kazanmaktadır. Kazanmış olduğu tecrübelerle ailesinden edinmiş olduğu bilgileri harmanlayarak kendi benliğini oluşturmaktadır (Yavuzer, 2013).

Aile tipi de çocuğun sosyalleşme sürecinde çok önemlidir. Ebeveynleri boşanmış veya ebeveynleri hayatta olmayan bir ailede büyüyen çocuklardan oluşan çekirdek ailenin sosyalleşmesi aynı değildir. Her anne ve babanın amacı mutlu, başarılı ve sağlıklı çocuklar yetiştirmektir. Çekirdek aile türünde, çocuk annesi ve babasıyla sosyalleşirken, bölünmüş aile türünde, çocuk annesi veya babası veya akrabalarıyla sosyalleşir (Yavuzer, 2005; Yavuzer, 2013).

Özellikle insanın kişiliğinin yerleşmesinde, aile ve ev ortamını çok etkilidir. Ebeveynler, çocuklarını büyütürken, farkına varsın ya da varmasın çocukları, anne ve babaların çoğu niteliklerini, ahlaki ve kültürel yaşantılarını taklit yoluyla öğrenir. Farklı aile içindeki bir takım ilişki çeşitleri, seviye ve dereceleri de farklı ölçülerde olmak üzere kişilik oluşumunda mühim bir rolü vardır. İnsanın kişiliğinin asıl çevresinin oluşmaya başladığı 5-6 yaş ve daha sonralarının aile içerisinde geçmesi, ebeveynlerin kendileri ve çocukla olan sosyal ilişkilerine ayrı bir değer katmaktadır (Eroğlu, 2000).

Aile çocuğun sosyalleşmesinde en mühim ve en etkili sorumluluğu üstlenmektedir. Ailede gerçekleştirilen sosyalleşme temeli oluşturmaktadır. Kişi

daha sonraları farklı gruplarda öğrendiklerini, bu temele göre biçimlendirmektedir (Şahan, 2007).

Ailenin çeşitli sebeplerle bütünlüğünün sonlanması veya aile içerisindeki etkileşimin istenilen seviyede olmaması toplumsallaşma sürecini önemli şekilde etkilemektedir. Bu durum çocukta kusurlu ya da eksik sosyalleşmeye sebebiyet vermektedir. Anne ve babanın aile içi sosyal ilişkilerde demokratik tutum içerisinde bulunmaları durumunda çocukların daha serbest ve rahat yetiştirmesini sağladığı görülmektedir. Bunun sonucunda çocuğun objektif olduğu, rasyonel davranış sergilediği ve zaman içerisinde daha aktif olduğu ve başkalarıyla kolay sosyal ilişkiye girdiği tespit edilmiştir. Buna karşılık aile içi ilişkilerde aşırı baskıcı, otoriter, çocuğun isteklerini engelleyen ve kendi görüşlerinin kabullenilmesinde ısrarcı olan ebeveyn davranışlarının, çocuğun yetişkin olduğu süreçte çekingen, içe kapanık ve aynı zamanda otoriter bir kişilik olmasına sebep olduğu gözlemlenmektedir (Eroğlu, 2000).

Anne babaların aşağıdaki davranışlarının çocukların sosyalleşmesini ve başarı motivasyonunu olumlu yönde etkilemektedir:

- Ebeveynlerin çocuklarından olumlu davranışlar ve başarılı olma beklentisi,
- Ailede duygusal yakınlık ve sakin bir ortam,
- Çocukların değerlerini kavramaları, ebeveynlerin çocuklarının özgün çalışmalarını desteklemesi,
- Uzun süreli planlamalar ve gelecek beklentilerinin yüksek olması yönünde çocuğu alıştırmaları.

Çocukluğun huzurlu ve mutlu bir aile ortamında geçmesi, ergenlik ve daha sonraki gelişim dönemlerinde bireyin toplumda sağlıklı bir insan olması için büyük bir rol ve önem taşımaktadır. Sağlıklı bir sosyalleşmeye tolerans göstermek ve bunu orantılı olarak uygulamak gerekir. Aşırı tolerans ve hoşgörü; sosyalleşmede zararlı bir önlem olabilir. Çünkü kişinin bencilliği, bireyi güvensiz kılmak, bağımsız kararlar almayı zorlaştırmak ve bireyi baskı altında tutmak; gelecekte isyancı, isyankar ve aşağılık yaratabilir. Çocuk ayrımı kabul edilemez bir yaklaşımdır. Ebeveynleri ilgilenen ve izleyen çocuklar topluma uyum sağlarken, ilgilenmediği hissine sahip olan birey sosyal ilişkilerinde agresif ve baskın bir kişilik sergileyebilir (Taşkesen, 2003).

Çekirdek aile bu süre içerisinde en sık olan aile sınıflandırması içerisinde yer almaktadır. Çekirdek aile farklı koşullara olanak olduğu, coğrafi hareketlilik edindiği, tutumları yeni kuşaklara aktarmada aracı olduğu, hızlı toplumsal değişimlerin yol açtığı gerilimlere karşı kişilere duygusal destek edindirdiği için yaygın olarak kabul edilmektedir (Gökçe, 2004).

Bu görüşe göre ailenin görevleri içerisinde şunlar vardır:

- Ailenin varlığını sağlayan neslin devam etmesini sağlayan biyolojik görevi,
- Tümüyle maddi taleplerin karşılanması için ekonomik görevi,
- Koruyuculuk görevi,
- Duygusal hallerin korunması için psikolojik görevi,
- Bireyin yetiştirilmesi sosyalleşmesinin sağlanması (Gökçe, 2004).

1.8.4.2. Okul ve Eğitim

Okul bir toplumda eğitim gereksinimini karşılayan yegâne kurumdur. Ülkemizde ilkokul 4 yıl ortaokul 4 yıl lise 4 yıl olmak üzere 12 yıl temel eğitim zorunludur ve her birey bu eğitim kurumlarında eğitim almak zorundadır. Lise sonrası üniversite eğitimi ise bireyleri meslek tercihleri noktasında yetiştirip mezuniyet sonrası hayatlarını devam ettirecekleri ve severek yapacakları bir mesleğe yönlendirerek meslek sahibi yapmaktadır. Eğitim resmi, örgütlü ve planlı bir sosyalleşme kurumudur. Öğretmen ise bu kurum içerisinde sosyalleşmeyi sağlayan en önemli unsurdur. Okul hayatı çocuğa sadece bilgi ve beceri değil, bunun yanında toplumsal sorumlulukları da öğreten bir yapıdır (Yetim, 2000).

Okul, tüm toplumlarda aileye ek olarak sosyalleşmeyi sağlayan unsurlar arasında çocuğun psikososyal gelişim beklentilerine cevap veren eğitim kurumudur. Aynı zamanda resmi bir öğrenme kurumu olan okulun amacı, çocukların bilgi ve kültürünü artırmak ve onları sosyal sistemin devamlılığını sağlayan bireyler olarak yetiştirmektir (Öztürk, 2007). Her ne kadar zaman içinde okulun işlevlerinde büyük değişiklikler meydana gelse de, çocuğun hazırlanması ve sosyalleşmesindeki rolü önemini korumaktadır. Örneğin, okul çağındaki çocuklar zorlukların, okul içi ve okul dışındaki grupların nasıl aşılacağını ve arkadaş gruplarıyla karşı cinse yaklaşmanın yollarını öğrenmeye çalışırlar. Geçmişte, okul sadece öğretmenler aracılığıyla bilgi sağlayan bir

eğitim kurumu iken, bugün modern teknoloji okulun ve öğretmenin rolünü ve önemini daha da artırmıştır. Günümüzde sadece normal öğrencilere bilgi veren kişi değil, aynı zamanda öğrencilere modern teknoloji ve yayın araçları tanıtan ve öğrenme stratejileri sergileyen kişidir (Kulaksızoğlu, 2014; Yavuzer, 2005; Yavuzer, 2013).

Okul ve eğitim, bu resmi ve organize bir sosyalleştirilmiş kurumdur ve öğretmenler de bu eğitime katılmaktadır. Okul hayatı sadece bireylere bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda onlara sosyal sorumluluk da öğretir. Dolayısıyla insanları etkileyen ilk örgütün eğitim kurumu okulu olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bireyler toplumun bir parçası olmaya başlarlar (Öktem, 2003).

Okul, çocukların boş zamanlarına büyük katkı sağlamıştır. Okuldaki bir çocuk sadece okuldaki boş zamanını değerlendirmekle kalmaz, aynı zamanda eğitimi aldığı toplumun kültürünü ve değer yargısını öğrenerek eğitim yoluyla filtrelemeye çalışır(Kulaksızoğlu, 2014; Yavuzer, 2005; Yavuzer, 2013).

Tezcan (1984) okul kültürünün niteliklerinde aşağıdaki sonuçlara ulaşmaktadır:

- Okulun belirli bir nüfusu vardır.
- Açıkça belirlenmiş siyasal bir yapısı vardır.
- Üyeler arasında sıkı bir etkileşim vardır.
- Üyeleri arasında biz hissiyatı egemendir.
- Kendine has bir kültüre sahiptir.
- Okul nüfusu istikrarlı ve tek düzedir.

Bir toplumda eğitim kurumlarının nihai hedefi, fertleri topluma yararlı bir biçimde yetiştirmektir. Bu ilke doğrultusunda bireyin yetişmesinde çevresinde bulunan canlı cansız tüm elemanların etkisi ve katkısı vardır. Bireyin içinde olduğu ailesi başta olmak üzere; iktisadi, siyasi, kültürel ve benzeri kurumlar bu çevre içinde yer almaktadır. Çocuğun yetişmesinden birinci derecede sorumluluğu olan kurum okullardır (Küçükahmet ve ark. 2000).

Çocuklar okula gittiklerinde öğretmenlerin ve akranlarının etkisi artarken, aile üyelerinin etkisi azalmaktadır. Çocuklar bu süreçte daha bağımsız olurlar. Yetişkinlerin çocukların özerklik arzusuna ayak uydurabilmeleri ve

cevap verebilmeleri halinde eğitim sürecinin daha keyifli olabileceği iyi bilinmektedir. Eğitimcilerin birincil görevi ve okulun temel işlevi kültürel değerleri daha genç nesillere aktarmak ve içinde yaşadıkları kültüre uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktır. Okullardaki eğitim programları ergenin özgüllüğü göz önünde bulundurularak hazırlandığı sürece müfredat zenginleştirilir ve grup faaliyetleri dahil edilirse, bu uyumlu çaba yeterince desteklenebilir (Şahan, 2007). İngiliz filozof J. Mill'in eğitimi, bireyin kendisi ve başka birine mutluluk getirmek için yaptığı çalışmadır. John Dewey, eğitimi birey ve çevresi arasında bir bağ yarattığını düşünüyor. Dewey'e göre bireyin kendi hayatı eğitimin temelini oluşturmaktadır (Özmen,1999).

Okul, bir aileden daha sistematik ve organize bir kurumdur ve belirli derslerde eğitim alarak öğrencilerin sosyalleşmesine katkıda bulunur. Bireyler aynı ortamı farklı sosyo-ekonomik ortamlardan diğer öğrencilerle paylaşır ve burada aile üyelerinden aldıkları bilgileri doğrulamaya çalışır. Kısacası, okul çocukların diğer öğrenciler ve öğretmenlerle bağlantı kurmayı ve sosyal dünyalarını geliştirmeyi öğrendikleri bir yapıdır (Bahar, 2005).

Okul eğitimi aile eğitimine bir tamamlayıcıdır ve çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerine yardımcı olur. Bu süreçte okullar ve aileler eğitime başlar (Akyüz,2001).

Okullar geçmişte yalnızca öğretmenler vasıtasıyla bilgi veren bir eğitim kurumu iken günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte rolünü ve önemini daha da arttırmıştır. Öğretmenler, yalnızca bilgi veren bir vasıta olmaktan çıkarak, öğrencilerine teknolojik gelişmeleri aktaran, çeşitli öğrenim stratejilerini gösteren, çocuğun psiko-sosyal durumlarıyla ilgilenen ve çocuğun sosyalleşmesine yardımcı olan bir rol üstlenmektedirler (Kulaksızoğlu,2014).

Eğitimin hedefleri kişiye (birey) ve topluma yönelik hedefler olarak iki kısımda ele alınabilmektedir.

Bireye yönelik amaçları:

- Kişilerin daha iyi hayat standartlarına sahip olabilmelerini sağlamak
- Kişinin ruhsal, fiziksel ve zihinsel bakımdan gelişimini sağlamak
- Kişilerin negatif hareketlerini pozitif hareketlere dönüştürmek
- Toplumsal hayat için kişilerarası iletişim becerisi sağlamak

- Kişilere karar vermesi için üzerinde düşünme kuvveti kazandırmaktır.

Toplumsal nitelikli amaçları:

- Toplumun yaşam biçimini koruyabilmek
- Toplumun devamlılığını sağlayabilmek
- Toplumun iyileşmesine olumlu etkide bulunabilmek
- Toplumsal kültürel normları zenginleştirmek ve biçimlendirmek
- Ekonomik bakımdan toplumun verimliliğini yükseltmek
- İnsanların sosyalleşmesini sağlayabilmek
- Kişilerin vatana bağlılıklarını pekiştirebilmektir (Güney, 2000).

1.8.4.3. Arkadaş ve Akran Grupları

Sosyal gruplar, insanların ortak hedeflerini gerçekleştirmek için sosyal gruplar arasında bir tür iş birliği gerçekleştirerek, karşılıklı ilişkilerden oluşan örgütler olarak da tanımlanabilir (Avcı, 2006; 2010; Okumuş, 2014).

Özellikle çocukların sosyalleşmesinde oyunlar ve akran grupları büyük bir etkiye sahiptir. Belirli bir yaştan itibaren, çocukların kendi dünyalarındaki bazı sorunları konuşmak ve paylaşmak için aileleri yerine akran gruplarına ihtiyaçları vardır (Avcı, 2006; Okumuş, 2014; Steinberg, 2013).

Arkadaş çevresi, genellikle aynı yaştaki bireylerden oluşan gençliğin sosyalleşmesini etkin bir şekilde teşvik etmiştir. Sosyal ufuklarını genişleterek bireylerin birden fazla kişilik kazanmasına yardımcı olabilirler. Bu gruplar aracılığıyla yeni duygular, davranışlar ve bilgiler öğrenin (Dodurgalı, 2000).

Başkalarıyla paylaşmak, kavga etmek, kavga etmek, yetişkinlerle ilişkiler, başarı, aşk, sevmek, birlik, hoşgörü, fedakarlık, ait olmak, haklarını korumak ve kurallara uymak gibi davranışları gelişim gösterir (Atabek, 2003).

Kişisel ortam sadece aile ile sınırlı değildir, özellikle gençler için bir grup arkadaş çok önemlidir. Aslında, aileler ile karşılaştırıldığında, bu gruplar ergenlik döneminde bireylere daha fazla katkıda bulunmaktadır (Atabek, 2003).

Ebeveynler çocuklardan akraba, komşu ve komşulardan arkadaş seçmelerini ister. Bu nedenle, aile gençlerin arkadaş gruplarıyla zaman geçirmesine ve sadece genç arkadaş grubunu anlamasına izin vermelidir.

Bu ortam çocuğun hayatını, çocuğun ilk çevrede başarısını ve çocuğun büyüdüğünde toplumdaki rolünü ve durumunu belirleyebilir. Gençler bu ortamda yoğrulacakları için, bu ortam ona neler olup bittiğini değerlendirmek, gözlemlemek ve algılamak için bazı önlemler verecektir. Bu önlemlere göre, rol modeli olarak birçok insanı ve kendi rol modellerini seçecek ve pozisyonuna göre, bu ortamdaki elde ettiği ölçüm sonuçlarına göre, tüm bu insanları ve davranışları seçecek ve kendisi için bir yol belirleyecek (Bozkurt, 2004).

Arkadaş ve akran grubu, gencin toplumsal düşüncelerinin genişlemesine ve onun karmaşık bir karakter kazanmasına katkıda bulunabilir. Akran sınıfı içinde çocuk sevgi, beğeni, yakınlık arar; bunları elde etmek için kendini sınıfın ölçülerine ve değerlerine uydurmaya çalışır. Sporda, dans vb. konularda başarılı olmak aile içinde çok olumlu olmayabilir. Ancak grup içinde onlar en önemli değerlere dönüşebilir. Gençler arkadaş gruplarını, benzer ilgiler, değerler ve gelir durumu gibi faktörlere göre seçerler. Gruptan dışlanmamak için de, büyük ölçüde arkadaş grubunun kurallarına uyum gösterme çabasını gösterirler (Bozkurt, 2004).

Arkadaş gruplarının bireyler üzerindeki etkileri şu şekildedir:

- Bireyin ahlaki standartları ve cinsel rolleri öğrenmesine katkı sağlar.
- Bireye yeni davranış şekilleri öğretir.
- Bireyin çeşitli aktivitelere katılmasına yardımcı olur.
- Kişinin sosyal davranışları öğrenmesine yardımcı olur (Tezcan, 1991).

1.8.4.4. Kitle İletişim Araçları

Toplumsal hayat ve onun sürekliliği kişileri çerisinde fikir, düşünce, kanaat ve haber alışverişini, insanların bu hususlardaki gözlemlerini, duygularını ve bunları birbirlerine aktarmalarını iletişimi zorunlu kılmaktadır (Yetim, 2000). Latince "common" ve "communitace" den türetilmiştir; bugün "communitacion" terimi, Türkçe 'de "iletişim" ve "iletişim" e karşılık gelen bilgi ve fikirleri sözlü veya yazılı olarak iletmek ve yaymak anlamına gelmektedir (Akay, 2006).

İletişim, en az iki kişi arasında bir eylem olarak tanımlanmasının yanı sıra, kitle iletişim araçları aracılığıyla belirli bir zamanda ve yerde halka ulaşmayı amaçlayan, kaynak kodlu bir mesajın eylemidir (Akay, 2006).

Hızla gelişen teknolojiye zıt olarak bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde iletişim de hem yaygınlaşmış hem gelişmiş hem de karmaşık bir hal almıştır. Bu olgu, dünyamızı küreselleşen bir dünya haline getirmektedir (Yetim, 2005).

Posta, telgraf, telefon, faks gibi haberleşme aletleri; gazete, radyo, tv gibi kitle iletişim aletleri; uydular, bilgisayarlar birer iletişim aracı olarak insan hayatının vazgeçilmezi durumundadırlar (Akay, 2006).

Kitle iletişim araçları çocuk üzerinde sosyalleşme sürecinde önemli bir etki bırakmaktadır. Aile içinde, komşuluk ilişkilerinde, okulda, sosyal hayatta çocuğun üstlenmesi gereken bir dizi rol örnekleri göstermektedir. Medyada yer alan kahramanlar, çocuklar için model olma özelliğindedir. Böylece medya çocukların farkındalığını arttırmayı amaçlamaktadır (Bozkurt, 2004).

Günümüzde televizyon, radyo, internet ve cep telefonları gibi çeşitli kitle iletişim alanlarındaki teknolojik gelişmeler kolayca kişisel yaşamlara girebilir ve insanlar için vazgeçilmez unsurlar olarak kabul edilir. Kitle iletişim araçları, birden fazla işlev veren araçların adıdır. Bu araçların bildirim, eğitim ve eğlence gibi birden çok işlevi vardır (radyo, televizyon, gazeteler, dergiler, vb.). Bunlar basılı, görsel veya işitsel yayın araçları şeklinde olabilir. Kitle iletişim araçları sosyalleşme için önemli bir araçtır, aynı zamanda insanları yönlendirecek güce sahiptir (Pembecioğlu, 2006).

Kitle iletişim araçları günümüz teknolojisinin eğitime getirdiği en yeni eğitsel kurumdur. Bu araçlar çocuğa bir takım davranış modelleri sunarak, kuvvetli şahsiyet tipleri ve kahramanları ortaya çıkartır. Onların yasayış tarzlarına özendirerek çocuğun sosyalleşme sürecine katkı yaparlar (Dodurgalı, 2000).

Bir yandan, insanlar arasındaki mesafe daha tolere edilebilir hale gelirken, diğer yandan yeni dostluk biçimleri geliştirildi ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte, insanlar aile ve arkadaşlarla geçirilen zamanı azaltmaya başladı. (Karagülle ve Çaycı 2014).

Kitle iletişim araçları, bireylerin toplum ile bütünleşerek onun parçası olmasında, kültürel değerlerini kazanarak bu değerlere yeni öğeler eklemelerinde, inanç, tutum ve davranışlarındaki değişmelerde etkili olmaktadır. İletişim seviyesi kişilerin bu araçlara karşı yargılarına, bunları hangi sıklıklarla kullandıklarına ve bunlar aracılığı ile hangi tür mesajların verildiğine ilişkin farklılık arz etmektedir (Dilber, 2014).

1.8.4.5. Sportif Aktiviteler

Spor bireylerin hareket ihtiyaçlarını karşılayan, sosyalleştiren eğlendiren ve daha birçok sebepten dolayı tercih edilen; branşlar içeren ve her branşın kendine ait kuralları olan, çoğunlukla rekabet etmeye dayanan fiziksel hareketlerin tamamı olarak ifade edilir (Heper ve ark. 2012).

Spor insanın fiziki ve ruhi yapısını geliştirmek ve iradesini güçlü kılmanın yanı sıra, grup çalışmasını kolaylaştırmakta, dayanışmayı sağlamakta, kendine güveni gerçekleştirmektedir. Toplumlarda spor bireylere, iyi bir statü, maddi ve manevi rahatlık, çevresel iyi ilişkiler, boş zamanlarda üretkenlik, iş verimliliği, kısacası hayat kolaylığı sağlamaktadır (Göral, 2001).

Sporun geliştirilmesi noktasında 1982 Anayasamızda 59. maddede; *“Devletin her yaştaki Türk vatandaşının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirler almasının kabul edilmesiyle; sporun kitlelere yayılmasını teşvik edeceği beyan edilmiş ve ayrıca başarılı sporcunun devlet tarafından korunacağı”* belirtilmiştir (Erkal, 1982).

Spor bağı olarak sosyalleşme bir kişiyi sporun içine alan birey veya kullandığı araç, yani bir kişinin spora katılım şeklini araştırır. Spor ile sosyalleşme spora katılmanın neticesinde üzerinde yoğunlaşmaktadır. Spor ile sosyalleşme kişilerin spora katılma yoluyla toplumun içerisine girmeyi nasıl yaptığını göstermektedir. Sporun takım çalışması, kazanma ve kaybetme adil olma gibi davranışların düzeltilmesinde çok önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir (Tomlinson, 2019).

Okullarda uygulanan beden eğitimi dersleri, kuvvet, sürat, çeviklik, denge, koordinasyon, esneklik, dayanıklılık, iyi postür ve vücut mekanizması ve organik randıman konularını içermelidir. Fiziki aktivite ve hareketler vücudun bütün parça ve sistemlerine etkide bulunmalıdır. Düzeyler arttıkça, aktiviteler, organizasyon ve uygulamaları bakımından giderek iyileşmeli ve daha üst düzeylerdeki fiziki gelişmeyi sağlamalıdır. Okulun spora yöneltme etkisinde, okul ortamındaki beden eğitimi derslerinin başarı ile uygulanmasının rolü çok fazladır (Pangrazi ve Beighle 2019). Yine bu görüşü desteklemekte olan bir yazıya göre, spor, ilerlemiş toplumlarda olduğu kadar, geri kalmış ve gelişmekte olan toplumlarda da kaynaşmayı sağlayan en önemli araçtır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri eski

başkan yardımcısı Spino Agnev “Spor toplumumuzu bir arada tutan tutkaldır” demiştir (Fox ve Paradies, 2019).

Birey içinde yaşadığı sosyal çevrenin farkında olduğu oranda bir takım sosyal faaliyetlerin içinde yer almaktadır. Bu faaliyetlere katılım düzeyleri sosyalleşme oranı ile paralellik gösterir. Bu bağlamda spor sosyalleşen ve sosyalleşme düzeyi artan fertlerin uğraşları haline gelir (Erkal ve ark. 2000).

Spor bireyin kültürü farklı, inancı farklı, düşüncesi farklı insanlarla karşılıklı etkileşimde bulunmasını ve bu yolla kendi dar dünyasından kurtularak daha geniş çevrelerde yer edinin sosyalleşebilmesine, olumlu katkılar sunmaktadır. Spor yalnızca sportif aktivitelerde yer alanlarla değil izleyiciler arasında da önemli bir etkileşim aracıdır (Çaha, 2000).

Spor, kişinin farklı sosyal çevreler içinde yer almasını sağladığından dolayı sosyalleşme sürecinde önemli bir yer teşkil eder. Gelişmiş toplumlarda sporun genellikle gruplar ile birliktelik içinde yapılan bir etkinlik olduğu görülmektedir. Sportif faaliyetler ile bireyler çeşitli insan gruplarıyla sosyal ilişkiye girerler. İlk başlarda daha çok bireysel aktiviteler olarak karşımıza çıkan bu faaliyetler sonraları geniş kitlelere ulaşarak toplumsal bir özellik kazanır (Küçük ve Acet 2002).

1.9. SPORUN TANIMI

Dünya üzerinde insana ait bulgular, bundan yüzbinlerce yıllar öncesine kadar uzanmaktadır. İkel insan ateşli silahların bulunmadığı süreçlerde güçlü doğa karşısında yaşantısını devam ettirebilmek için bedenen kuvvetli olması gerektiğine tarihin daha ilk çağlarında inanmıştır. Bunun için de kendince gerekli gördüğü eksiklikleri giderme yoluna gitmiştir (İşler, 2001).

Bir av hayvanını yakalayabilmek, kendinden güçlü, yırtıcı hayvanlardan kaçabilmek için çabuk, çevik ve dayanıklı olmak gerekiyordu. Bu mücadele sonucunda bedenen güçlü olan, yaşamını devam ettirirken, güçsüz olanlar yok olup gidiyordu (Booth, 2005).

Spor, bireyin beden ve ruh sağlığını geliştirmek, belli kurallara göre rekabet ölçüleri içinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve üstün gelme

gibi amaçlar içeren, başarı gücünü artırma, kişisel açıdan en yüksek noktaya çıkarma yolunda gösterilen yoğun çabalar olarak tanımlanabilir (Aracı, 1999).

Bir başka tanıma göre spor ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmanın başlıca unsuru olan insan gücünün beden ve ruh sağlığını sağlayıcı, koruyucu ve bütünüyle dengeli olarak yapının geliştirilmesi ile ilgili faaliyetlerle, bu faaliyetlerin yarışmaya dönüşmüş durumudur (Yörükoğlu, 1990).

Ayrıca spor yurtiçinde ve uluslararası sürekli barışın temelinde de rol oynamaktadır. Spor bir milletin iyi günlerinde değişik ve en zengin etkinlik, zor günleri (yurt savunması) için ise çok güzel bir hazırlıktır. Milletin yöneticileri bu konuyu çok iyi anlayarak üzerinde önlemler durmaktadırlar (İşler, 2001).

1.9.1. Sporun Kişilik Üzerine Etkileri

Benliğin oluşmasında etken olarak, gen ve fiziksel yapı, sosyal ve kültürel normlar, aile yapısı, sosyal sınıf farkı, coğrafi ve fiziki şartlar biçiminde sıralanabilmektedir (Cüceloğlu, 1991).

Sportif faaliyetler, temelde kişinin bedensel ve ruhsal sağlığını geliştirerek, karakter özelliklerinin gelişimini sunmaktadır. Bireye bilgi, beceri ve yetenek kazandırmaktadır. Yine kişinin mücadele gücünü artırmanın yanında belli kurallar çerçevesinde, rekabet ölçülerine göre mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve kazanma amacıyla yapılan faaliyetleri kapsamaktadır (Yetim, 2005).

Sportif faaliyetler sonuç itibari ile ister amatörce, isterse profesyonel olarak yapılsın, kişiyi bazı noktalarda kontrol altına almayı başaran, kişinin eksiklerini tamamlayan, fazlalıklarının da olumlu bir şekilde harcamasına ortam oluşturan faaliyetlerdir (Dolore, 2005).

Sporun bazı yararları şu şekilde sıralanabilir:

- Kişilerde düzgün duruş alışkanlıkları kazandırır.
- Bireylerin hareketliliğini olumlu yöne kanalize etme.
- Saygı göstermeyi, başarı ve başarısızlığı kabul etmeyi öğretmektedir.
- Bireylerde işbirliği ve hoşgörü davranışı özelliği kazandırır.
- Güveninin gelişmesine yardım eder.
- Bireyin karakterinin şekillenmesine yardımcı olur.

- Kişinin esaslara uyma alışkanlığını geliştirir.
- Fizyolojik yapı olarak gelişimine katkıda bulunur.
- Bireylerde dikkat etmeyi geliştirir (Kuru, 2000).

1.9.2. Sporun Sosyalleşme Üzerine Olumlu Etkileri

Spor ve sosyalleşme ilişkisinin temelinde her yaştan ve gruptan insanın spora nasıl yönlendirildiği ve buradan edinilen tecrübelerin onun yaşamını nasıl etkilediği soruları yatmaktadır. Bu sorular, sporda toplumsallaşmanın iki aşamada gerçekleşmesini ortaya koymaktadır. Ön sosyalleşme denilen birinci aşama, kişinin bir sosyal davranış alanı olan sporla ilişkiye geçmesi sürecidir. Sporda sosyalleşmenin ikinci aşamasının konusu, sporda edinilen tecrübelerin kişinin yaşamını nasıl etkilediği sorusu oluşturmaktadır (İkizler, 2000).

Birey sportif aktivitelerin aracılığı ile çevresini daha iyi tanır. Çevresi ile kolay bir şekilde iletişim kurar. Bu alanlardaki olumlu gelişmeler, bireyin duygusal olarak daha iyi gelişmesine yardımcı olur. Arkadaş gruplarında ve okullardaki oyun ortamlarında gerçekleştirilen sportif faaliyetlerin, çocuğun topluma alışmasında ve bununla birlikte sosyalleşmesinde çok önemli bir etkiye sahiptir. Sporlar ve oyunlar, yeni sosyal rollerin öğretilmesinde ve bu rollerin benimsenmesinde önemli yeri vardır (Yetim, 2008)

Grup çalışması, liderlik etme güdüsü ve farklı bireylerin fikirlerine saygı gösterme gibi çeşitli etkenlerde gelişir. Yarışmacı bir duygu, çalışma disiplini, cesaret, girişkenlik, mücadele azmi, yenme ve yenilmeyi kabullenme, paylaşımcı duyguları gelişmektedir. Sosyal sorumluluk hissini iyileşmesi sonucunda toplumsal bütünleşmenin sağlanmasına katkı sunar (Yetim, 2008).

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında, sosyal bilimciler sporu eğitim için meşru bir nesne olarak almaya isteksizdi. Bununla birlikte, Piaget, Roberts ve Sutton-Smith ve Opies tarafından yapılan daha sonraki araştırmalar, rekabetçi oyunların çocukluk sosyalleşmesi için önemli bağlamlar sunduğunu belirtti. Buna göre, 1950'lerin, 1960'ların ve 1970'lerin başlarındaki teorisyenler sporun sosyal yapının temel takviyesini sağladığını, sosyal davranışın temel kurallarını öğrettiğini ve temel toplumsal değerleri aştığını ileri sürdüler. 1970'lerin sonları ve 1980'lerin başlarındaki teorisyenler, sporun modern

işgücüne, sıkı çalışma, rekabetçilik ve fedakârlık gibi gerekli değerleri öğreterek çağdaş endüstriyel organizasyona hizmet ettiğini ileri sürerek bu iddialara dayanmaktadır.

Anketler ve saha araştırmaları, Amerikalıların %96'sının belirli bir yere veya kuruluşlara ait iyi vatandaşlık gururu ve katılımcının sosyal sınıfıyla ilgili değerler öğretmek sporun topluma hizmet ettiğine inandığını göstermektedir. İdeolojik yelpazenin diğer ucunda, Sovyet ders kitapları kısmen sporun Sovyet okul müfredatına dahil edilmesini iddia ederek haklı çıkarır. Yüksek ahlaki nitelikler geliştirmek için fiziksel kültür ve spora katılım sırasında uygun koşullar yaratılır ev insan yaşamında önemli bir yer tutan spor faaliyeti, ahlaki eğitim ve kendi kendine eğitimin ana faktörlerinden biri haline gelir. Bu gibi ilkeler, hem meşru hem de uluslararası spor bürokrasilerinin resmi hedefleri olduklarından uluslararası ilişkilerde tezahür bulurlar. 1978'de genel konferansının yirminci oturumunda UNESCO iki yeni spor organı oluşturdu. Hükümetler arası Beden Eğitimi ve Spor Komitesi ve Uluslararası Beden Eğitimi ve Sporun Geliştirilmesi Fonu. İlişkili tüzük olan “Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Şartı”, UNESCO'nun spora katılımını haklı çıkardığını belirterek, beden eğitimi ve sporun fiziksel refah ve sağlıkla sınırlı olmadığı, aynı zamanda İnsanın, beden eğitimi ve sporun dengeli bir şekilde gelişmesi, temel insani değerlerin aşılmasına daha etkili bir katkıda bulunmalıdır.

UNESCO sporun tüzüğüne getirdiği olumlu etkiler hakkında iddialar oluşturma konusunda benzersiz değildir. Örneğin, Olimpiyat Şartı'nın 1. kuralı sporun temeli olan fiziksel ve ahlaki niteliklerin gelişimini teşvik etmek için Olimpiyat hareketinin bir hedefini belirtmektedir. Sporun sosyalleşme için bir araç olarak faydası hakkındaki ideolojik yelpazede fikir birliği, uluslararası kuruluşların amaçlarını ve hedeflerini belirlerken bu hizmete başvurmalarının bir nedeni olabilir. Ancak, tüm gözlemciler sporun toplumu ya da katılımcıyı etkilediği konusunda hemfikir değildir. Sporun yabancılaşmaya katkıda bulunan otoriter, ürün odaklı bir çaba olduğu öne sürülmüştür. Diğerleri spor aynalarının totaliter ideolojiyi desteklediğini öne sürüyor. Bazıları, sporun her kazanan için çok fazla kaybeden yarattığını ve bunu yaparken tehlikeli bir şekilde aşırı rekabetçi etikleri öğrettiğini iddia ediyor. Klinisyenler, spor katılımının kabul edilemez ve pratik olmayan davranışları güçlendirdiğini ve böylece katılımcıların

zayıf sosyal becerilere, gerçekçi olmayan beklentilere ve zayıf gelişmiş öz-kavramlara sahip olduklarını ileri sürmektedir. Sporun psikososyal değerlerine ve tehlikelerine ilişkin birçok teorik, popüler ve resmi iddiaya rağmen, ampirik çalışmalar tutarlı etkiler göstermemiştir. Spor katılımı ile sonraki tutumlar, benlik anlayışları veya uyum arasında fark edilebilir bir ilişki yoktur. Sonuçlar kişilik özellikleri olarak işlevsel olduğunda, sporcular ve sporcu olmayanlar arasında tekrarlanabilir veya teorik olarak anlamlı bir fark bulunmaz. Bir spor programının psikososyal etkilerini belirlemeye yönelik deneysel girişim, herhangi bir etki göstermemiştir. Popüler anlayışlar ve ikna edici bir şekilde tartışılan teoriler için ampirik desteğin eksikliğini ne açıklayabilir? Spor deneyimlerinin gerçekte katılımcıların sosyalleşmesine katkıda bulunmaması olabilir mi? Veri ve teoriler arasındaki tutarsızlık, en azından kısmen, bu alandaki ampirik çalışmayı karakterize eden varsayımlardan kaynaklanmaktadır.

Sporda sosyalleşmeyle ilgili literatürde tartışma genellikle ebeveynler, öğretmenler, koçlar, akranlar ve öğrenmenin gerçekleştiği bir sosyal durum gibi sosyalleşme araçlarına odaklanır. Bu çalışmalar genellikle çocuğun öğrenen olduğu ve sosyalleşmenin yetişkinlerden çocuklara tek yönlü olduğu bir sosyalleşme sürecini ortaya koymaktadır. Bu düşünce yaşamın ilk yıllarındaki şartlanmanın yetişkinler tarafından yönlendirildiğini ve bireyin tüm yaşam süresi boyunca kişiliğini belirleyen John Watson'un radikal davranışını yansıttığı gibi görünmektedir. Bu yönelimin yanıltıcı olduğunu ve sosyal etkileşimi karşılıklı, pazarlık edilebilir ve ortaya çıkan sembolik etkileşimci perspektife aykırı olduğunu öneriyoruz. Sosyalleşmenin "ebeveyn-etkileri" görüşü, "çocuk-etkileri ve iki yönlü" karşılıklı etki sentezi "ile dengelenmelidir.

Ebeveyn ve çocuğun spora katılımı arasındaki ilişkinin daha önceki araştırmaları sıklıkla ebeveynlerin çocuk üzerindeki etkilerini gösteren olarak yorumlanmıştır; bu yaklaşım tek başına bir korelasyonun nedensel yönün göstergesi olmadığını kabul etmez. Aile ve özellikle ebeveynler normalde çocuk için ilk spor sosyalleşme fırsatlarını sunacak olsa da, bu sürecin tek yönlü ve sadece ebeveyn den çocuğa olduğunu varsaymaya karşı uyarıyoruz.

Ritzer ve ark. (1979) "ters sosyalleşme" terimini, genç insanların büyükleri üzerinde genellikle bir etki yaratma biçimlerini belirtmek için kullanırlar. Önceki çalışmalar, ters spor sosyalleşme sürecini belirtmese de, spora çocukluk

katılımının aile faaliyetleri üzerindeki etkisine dair bazı kanıtlar sağlayan birkaç tanımlayıcı çalışma vardır. Bu çalışmalar genellikle çocuğun yaşam programına uyum sağlamak için aile yaşam tarzının değiştiğini göstermektedir. Aile hayatındaki değişiklikler, yarışmalara katılmak için boş zaman ve çalışma planlamak, uygulamalara ve olaylara ulaşım sağlamak, yemek saatlerini değiştirmek, tatil planlarını yeniden düzenlemek ve gerekli katılım maliyetlerini sağlamaktır (Eynon ve ark.1980; Haufler, 1978; Larson ve ark.1975; McPherson ve ark. 1980). Gençlerin spor katılımı ile ilgili bu aile faaliyetleri, çocuğun spora katılımı (ebeveyn-etkileri) için ebeveyn teşviki ve desteği olarak yorumlanabilir.

Öte yandan, etki yönü tersine çevrilebilir. Yani, çocuğun spora ilk katılımı akranları veya antrenörler tarafından kışkırtılabilir ve sürekli katılımı, ebeveynlerini spora (en azından pasif bir rolle) sporda sosyalleştirmede (çocuk etkileri) bir faktör haline gelir. Yarışmalara katılma, ulaşım sağlama ve yaşam tarzında diğer ebeveyn ayarlamaları. Ayrıca, sosyalleşme süreci karşılıklı nitelikte olabilir. Örneğin, ebeveyn çocuğun bir spor öğrenmesine yardımcı olabilir. Çocuğun katılımı ebeveynin katılımını daha da arttırır. Etkinin yönü her zaman açık olmasa da, spora karşılıklı sosyalleşmeye (ebeveyn-çocuk-ebeveyn veya çocuk-ebeveyn) daha fazla dikkatin odaklanması gerektiğini öneriyoruz (Blumer, 1969).

Beden eğitimi ve spor mevzuatı esasen sosyalleşme araçları olarak etkilerine dayanmaktadır. Son tahlilde, eğitim kurumlarında beden eğitimi ve atletizmin varlığını haklı kılan, "karakter oluşturma", ahlaki gelişim, vatandaşlık gelişimi, sosyal gelişim mantığıdır. Bu gerekçeler, karakteristik olarak, "gerçekler" olarak ifade edilir; bunlar atletik aksiyomlardır. Ne yazık ki, bu aksiyomların geçerliliği sorusu nadiren ortaya konmaktadır. Çünkü bu aksiyomlar nasıl "gerçekte" ifade edilirse verilsin, esasen hala "inanç" alanına girerler. Bu zahmetli durum nesnel kanıtlara bakmamıza neden oluyor. O halde, literatürün bu derlemesinin amacı, araştırmanın yararlı sosyalleşme etkilerinin spor veya sportif faaliyetlere katılımdan ne ölçüde kaynaklandığını göstermektir. Araştırmanın analizi iki bölümde sunulacaktır. Başlangıçta, araştırmanın ana sonuçları özetlenecektir. Bu açıklamanın ardından, bu genellemelerin geçerliliği bazı teorik ve metodolojik hususlar açısından tartışılacaktır.

Birey erken yaşlarında sosyalleşir ve çocukluk ve ergenlik döneminde spor yapma alışkanlığı kazanır, bu da aynı dönemler çerçevesinde spor ve sosyalleşme ile uğraşmayı gerektirir. Çeşitli oyunlar ve sporlar sosyal gerçekleri yansıtır, çünkü oyunlar ve sporlar çoğunlukla bir toplumda sosyalleşme için gerekli süreçleri içerir. Oyun ve sporda rol oynama, statü, sosyal tabakalaşma, onay, liderlik, disiplin, rekabet ve iş birliği gibi çeşitli sosyalleşme aşamaları etkili bir şekilde yaşanabilir.

Spor insanları bir araya getirir. Spor insanlara sosyal ve bireysel bir kimlik ve grup içinde bir üyelik duygusu verir. Sporun popülerliği sosyal sınıf, cinsiyet, ırk ve yaşa öncelik vermeyen doğası sosyal rolleri yerine getirmek için daha iyi bir fırsat sağlar. Buna ek olarak, spor insanlar ve toplumlar arasındaki iletişimi kolaylaştırarak toplumsal gerilim ve çatışmanın ötesine geçer (Parks, 1993).

Bir bireyi bir ailenin, mahalle ekibinin, şehrin veya ulusun üyesi yapma gücüne sahiptir. İnsanların önyargıların üstesinden gelmesine yardımcı olur ve onları daha saygılı ve gerçekçi bireylere dönüştürür (Yıldırım ve Yetim 1996).

Başlangıçta bireysel bir olgu olarak başlayan sportif faaliyetler daha sonraları toplumsal bir nitelik kazanmasıyla daha geniş kitlelere ulaşmıştır (Küçük ve Acet 2002). 20. yüzyıldan başlayarak gelişen ve geliştikçe de çeşitlenen modern spor, günümüzde toplumların ilgilerini daha fazla çekerek kitleleri arkasından sürüklemektedir. Dolayısıyla bu yükselen ilgi sporu bir endüstri haline getirmiştir. Teknolojik ilerlemelerin sporun endüstri halini almasında büyük etkisi olmuştur. Tesisler, araç gereçler, organizasyonlar ve kitle iletişim araçlarının gelişmesi spora olan yönelimi hızla artırmıştır. Spor, yeteneği olanlara para ve statü kazanma yolunu açarken, izleyicilere de zevk alma ve eğlence kaynağı olmaktadır (Yıldız,2009).

Spor ve sosyalleşme ilişkisinin temelinde her yaştan ve gruptan insanın spora nasıl yönlendirildiği ve buradan edinilen tecrübelerin onun yaşamını nasıl etkilediği soruları yatmaktadır. Bu sorular sporda sosyalleşmenin iki aşamada gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ön sosyalleşme denilen birinci aşama, bireyin bir sosyal davranış alanı olan sporla ilişkiye geçme süreci olarak belirlenmiştir. Sporda sosyalleşmenin ikinci aşamasının konusu sporda edinilen tecrübelerin bireyin yaşamını nasıl etkilediği sorusu oluşturmaktadır (Filiz, 2010).

Sosyal faktörler, gelişim ve deneyim değişkenleri ile koordineli olarak sosyalleşme süreci yoluyla tüketici davranışını etkiler. Özellikle, sosyal yapısal değişkenler bilişsel değerlendirmeleri, genel tüketici davranışını, motivasyonunu, kurumsal patronajı ve seçim davranışını doğrudan etkiler (Moschis,1987).

Bir ürün veya hizmet satın alma kararı nihayetinde kişisel tercihe inebilse de, sosyal etkiler, gerçek tüketimi ikna etmek için kişisel deneyimlerle birlikte çalışır. Bu perspektif üzerinde genişleyen önemli araştırmalar olsa da sosyalleşme ile ilgili tüketici davranış literatürünün çoğu Moschis ve meslektaşlarının çalışmalarına dayanmaktadır (Moschis,1987; Moschis ve Churchill 1978). Bu çerçevede genel satın alma davranışları (El Aoud ve Neeley2008) medya görüntüleme, amaç kullanımı (North ve Kotze2001) ve sporla ilgili iyi satın alma (Yoh,2005) bu çalışma için odak tüketim kategorileridir.

1.9.3. Sporun Fizyolojik ve Biyolojik Faydaları

Bireylerin yaşantılarındaki hareketsizlik sonucu çeşitli rahatsızlıklar meydana çıkmaktadır. Normal şartlarda hareketsiz bir insanın dakikada kalp atım sayısı 70–72'dir. Kalp her atımında 70 cm³ kan pompalamaktadır. Dinlenirken İnsan kalbinin dakikada kan pompalama seviyesi 5 litredir. Buna karşın saatte dört kilometre hızla yürüyen bir insanda dakikada 8 litre kan dolaşımı sağlanır. Saatte 20 kilometre hızla koşan bir insanın kalbi ise dakikada 30–36 Lt. kan dolaşımı sağlamaktadır. Spor yaparken kalbe ve beyne giden kan miktarı daha fazladır (Erkan, 1998).

Spor bireylerde fizyolojik ve biyolojik olarak bazı değişiklikler neden olmaktadır. Bu değişiklikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dolaşım sistemi vasıtasıyla yüksek tansiyon, şeker hastalığı, aşırı kilo, kolesterol ve hareketsizlik gibi risk faktörlerini önler.
- Kişide zihin açıklığı oluşturur. Ruhsal durumunu düzeltip ve enerji seviyesini yükselterek insanın stresten uzaklaşmasına katkıda bulunur.
- Kalp hastalıklarını ve kanseri önler.
- Romatizma hastalıklarını önler.
- Kemik ve kasların gelişmesine katkıda bulunur.

- Kan basıncını düşürür (Müftüoğlu, 2003).
- Daha enerjik bir organizma sağlar.
- Bedensel ve zihinsel yorgunluklara karşı direnci artırır.
- Kilo almayı önler, vücut yağ oranını düşürür.
- Bedensel işlerde geç yorulmayı, erken dinlenmeyi sağlar
- İç salgı bezlerinin düzenli çalışmasını sağlar.
- Vücutta kılcal damar sayısı artar.
- Kalbin gücü ve pompaladığı kan miktarı artar (İnal, 2000).

1.9.4. Sporun Sosyolojik Faydaları

Beden eğitimi ve spor grup çalışmasını ve karşılıklı dayanışmayı sağlayarak ferdin toplum üyeliğini kazanmasını gerçekleştirerek sosyalleşmesini sağlar. Bireyin aktif ve pasif olarak spora katılması, toplumsal etkileşim yoluyla yalnızlığı meydana getiren sakıncaları ve yalnızlık bunalımlarını önler. Birey ve toplum ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesinde sportif ve fiziksel faaliyetler mühim bir etkidir. Bu sayede sosyal ilişkiler gelişir buna bağlı olarak kurum ve olaylar oluşur.

- Kişilik ve karakter olumlu gelişmesi,
- Kişiler içerisinde etkileşim artar,
- Kişilerin toplum içinde vasıf sahibi olmalarını sağlar.
- Farklı toplumların insanlarını kaynaştırır.
- Bedenin bireyin duygularını ifade etmesine olanak verir (İnal, 2000).

1.9.5. Sporun Psikolojik Faydaları

Psikolojik gelişim ve sosyal gelişim birbirlerinden etkilenmektedir. Birey spor yoluyla toplumu, kuralları, meslekleri, gelenek ve görenekleri, iyi ve kötüyü, öğrenirken kişiliğin şekillenmesinde rol oynamaktadır (Hazar, 1996).

Psikolojik açıdan spor zevk alma ve mutlu etme duygusu yaşatmaktadır. Günümüz hastalığı stres ile başa çıkmada en önemli etken kuşkusuz spor etkenidir. Spor yolu ile günlük yaşantımızda karşılaştığımız sıradan hayat tarzı ve

anlayışını ortadan kaldırmamız mümkündür. Spor bireyleri rahatlamanın yanı sıra onların mutlu olmasını da sağlar (Güçlü, 2001).

Spor eskiden beri bir ahlak ve kültür okulu olmuştur. Spor, irade kontrolü, başarıya azmi, ilerleme isteği gibi duyguları bireylere kazandırarak insanın içgüdüsünde var olan yıkıcı, saldırgan, kırıcı, tahammül edilemeyen dürtülerini pozitif hâle getiren bireysel ve toplumsal gelişmenin yanı sıra insanların kişilik kazanmasında etkili olan bir olgudur (Güçlü, 2001).

Yine insanın yapısında bulunan saldırganlığa karşı barışçı boşalma imkânı sağlamakta, bu dürtünün kontrolü için uygun bir yarışma ortamı oluşturmaktadır (Kuru, 2000).

Sporun diğer psikolojik faydaları ise şu şekilde sıralamamız mümkündür:

- Saldırganlık ve negatif tutumları minimuma indirir.
- Yalnızlık duygusunu en aza indirir.
- Aşırı kompleksli insanların tedavisine katkı sağlar.
- Seksüel dürtüleri fiziki harcamalara çevirir.
- Kişilik oluşumuna olumlu katkı sağlar.
- Sorumluluk duygusunun oluşmasını sağlar.
- Kendini ifade etme hususunda olanaklar sağlar (İnal, 2000).

1.9.6. Sporun Sosyalleşme Üzerine Olumsuz Etkileri

Sporun sosyalleşme sürecinde bireyler üzerinde çok mühim bir yere sahip olduğu gerçeği bütün toplumlarca kabul görmektedir. Fakat bazı araştırmacılar sporun, olumlu olmayan başka neticeler de ortaya çıkarabileceğini belirterek, toplumda yer alan farklı bölgesel, etnik, dinsel ve milliyetçi tansiyonları ortaya çıkarabileceğini belirtmektedirler (Açıkada ve Ergen 1990).

Bulduğumuz süreçte sporu bir kazanç ve propaganda kaynağı olarak görenlerin sayısı artmakta bu da sporu amacından uzaklaştırmaktadır. Sporcular sadece kazanmaya şartlandırılmakta ve yarışmalar özelliklerini kaybetmektedir. Tıp ve teknoloji alanında yaşanan bazı gelişmeler de zaman zaman amaçları dışında kullanılarak sporcuların kendi kapasitelerinin çok üzerinde performanslara ulaşmalarına imkân sağlamaktadır. Buna bağlı olarak; aşırı bedensel ve zihinsel

zorlanmalara maruz kalmak, çeşitli sakatlıklar yaşamak, hatta intiharlara varabilen ruhsal bozukluklar yaşamak gibi olumsuzlukları ortaya çıkarır. Bu yaşanan olumsuzluklar sosyalleşme sürecini bozmakta ve sosyal uyumu aksatmaktadır (Başer, 1998).

1.10. ENGELLİLERDE SOSYALLEŞME

İnsanlar kendilerini bir toplumdaki davranışlarıyla ifade ederler. İnsanların davranışları onları bir toplumdaki diğerlerinden farklı kılar ve onları bu toplumun bir üyesine dönüştürür. Tüm bireyler bir grup insanda doğar ve bu gruptaki sosyal özelliklerini kazanır. Bir toplumdaki yaşam tarzı, grup farkındalığı ve değerler, kendi grupları aracılığıyla bireye aktarılır. Bu farkındalığı ve değerleri yavaş yavaş benimseyen bir birey, o toplumun bir üyesi haline gelir (Yetim, 2000).

Sosyalleşme, örgüte yeni girmiş bir iş görenin örgütteki yeni görevine, yöneticilerine, diğer iş görenlere ve kültüre alıştırılmasını kapsamaktadır. Sosyalleşme ile iş görenin kendisinden istenilenleri anlaması ve rol karmaşası yaşamaması sağlanır (Yüksel, 2004).

Engelli bireyler, toplum içinde sıklıkla karşılaşılan, çeşitli alanlarda gelişim yetersizliklerine sahip olan, söz konusu yetersizlikleri nedeniyle normal gelişim gösteren insanların sahip oldukları birçok haktan faydalanamayan bireylerdir. Bu durum, engelli bireylerin günlük hayatlarında ve toplumsal yaşamlarında bazı sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Söz konusu sorunların başında da sosyal gelişim yetersizlikleri gelmektedir. Literatürde yer alan birçok araştırmada engelli bireylerin sahip oldukları engel türüne ve engel seviyesine göre bazı sosyal problemler yaşadıkları tespit edilmiştir. Engelli bireylerin sosyal gelişimlerinin desteklenmesinde çeşitli aktiviteler ve terapi yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de spor aktiviteleridir. Bilindiği gibi spor etkinliklerine katılım insanların sağlık kalitelerini arttırmakta, fiziksel ve ruhsal sağlığın korunmasına katkı sağlamaktadır. Engelli bireyler için spor etkinlikleri birer sosyalleşme aracı olarak görülmektedir.

İnsanlar içinde buldukları toplumsal sistemde birçok ihtiyaçlarını karşılayabilmek için örgütlerden yararlanmaktadırlar. Örgütlerde ise diğer

bireylerle işbirliği içerisinde amaçlarına ulaşmalarını sağlamaktadır. Bu durum ise sosyalleşmeye zemin hazırlamaktadır (Aksu ve İra 2009).

Etkili bir sosyalleşme, içeriğine odaklanırken sosyo-psikolojik bakış açılarını da içermelidir. Sosyalleşme, psikolojiden ve sosyolojiden alınarak örgütlere uyarlanmıştır. Çeşitli bilim alanlarından yararlanılarak sosyalleşmeyi tanımlarsak sosyalleşme, bireyin, sosyal bir grubun veya toplumun benimsediği normları ve nasıl oluştuğunu öğrenmesi veya bunları benimseme süreci olarak tanımlanmaktadır (Çalık, 2006).

Sosyalleşme bir bireye kültürel ortamdaki beklentilere nasıl davranmayı ve bunlara uymayı öğretmeyi ve onları toplumun diğer üyeleriyle uyumlu bir yaşama hazırlamayı ve böylece onları toplumun bir parçası haline getirmeyi öğretmeyi amaçlamaktadır (Yetim, 2000).

İnsan davranışlarının çoğu öğrenilmiştir. İnsanlar bu davranışları belirli bir toplumdaki sosyalleşme sürecinde öğrenirler. Bu süreç bireyin doğduğu andan ve kültürden anadilini öğrenmeyi ve onu gelecek nesillere aktarmayı içerir (Yetim, 2000).

Sosyalleşme bireyin topluma entegrasyonunu sağlar. Bir birey ancak sosyal gelenekleri, gelenekleri, kıyafetleri, uykuyu, yemek yeme, eğlence ve çalışma alışkanlıklarını kabul ettikleri, bazı temel sosyal teknikleri kabul ettikleri, bazı sosyal kurallara ve normlara uyduklarında ve diğer sosyal kurallara uyduklarında ve son olarak beklenen sosyal rolleri yerine getirir (Dönmezer, 1994). Yaşam boyu öğrenme sürecidir ve kültürün bir nesilden diğerine aktarılmasında büyük rol oynar (Kağıtçıbaşı, 1999). Bir öğrenme süreci olarak, bir bireyi o toplumun çeşitli beklentilerine uyan kabul edilebilir bir üyeye dönüştürmek için belirli bir toplumdaki sosyo-kültürel değerleri aşılır (Yetim, 2006).

Sosyalleşme, birçok insanla çeşitli şekillerde çok sayıda sosyal çevrede kazanılmaktadır. Ebeveynler, arkadaşlar, öğretmenler, takım arkadaşları, ortaklar ve eşler bu sürece farklı açılardan katkıda bulunur (Yetim,2006).

Süreç bir topluma, arkadaş çevresine ve aileye uygun bir şekilde nasıl bir yaşam sürdürdüğüne ve davranacağına dair sayısız kural içerir. Sonuç olarak, birey bu süreçte diğer insanlarla iletişim kurar ve kendilerini sosyal çevreye hazırlamak,

böylece belli bir karaktere sahip olmak, sosyal çevreye uyum sağlamak ve kendi toplumlarına uyum sağlamak için iletişim kurar (Coşgun, 2012).

Psiko-sosyal öğrenme sağlıklı bir sosyalleşme süreci için sosyal etkileşimin bir sonucu olarak düzgün çalışmalıdır. Bu şekilde bir bireyin sosyal yaşama kolayca adapte olması mümkündür. Spor faaliyetleri bu süreç için harika bir atmosfer sunmaktadır (Özdinç, 2005).

Herhangi bir fiziksel ve spor etkinliği sosyal bir deneyimdir. Spor aktivitelerine aktif olarak katılan bir kişi duygularını oyunlar ve hareketlerle ifade etme fırsatı bulur. Öfke, utangaçlık, kıskançlık vb. duyguların salıverilmesine yardımcı olur (Yetim, 2000).

Bastırılmış enerjiyi azaltmak için oyunlara ve spor aktivitelerine katılmak önemlidir. Fiziksel gelişmeye ek olarak, spor aktivitelerine katılım kişinin kişisel gelişimine de katkıda bulunur. Kişilik, bireyin zihinsel durumu, amaçları ve sosyal çevrelerindeki statüsü / itibarı hakkında farkındalığı olarak tanımlanabilir. Bir kişi, başkalarıyla kıyaslayarak bu farkındalığa ulaşabilir. Çocuk zayıflıklarını ve güçlü yanlarını ancak diğer çocuklarla oynamaya başladığında anlayabilir ve becerilerini onlarla karşılaştırır (Yetim, 2000).

Spor etkinliklerine katılımın insanlara sağladığı birçok sosyal fayda bulunmaktadır. Spora katılımın sağladığı sosyal faydalar in başında arkadaş edinme, saygınlık kazanma, dayanışmayı öğrenme, kurallara ve rakibe saygı duyma becerisi kazandırma gibi faydalar gelmektedir. Engelli bireylerde de sosyal gelişimin desteklenmesinde spora katılımın önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir (Bulgu, 2013).

Genel anlamda sosyalleşme, bireye ait oldukları toplumun ondan beklediği rolleri benimsetmeye çalışırken ayrıca bireylerin çocukluk davranışlarından sıyrılarak yetişkin eylemlerini sergilemesine yönelik beceriler kazandırmaktadır. Bir sosyalleşmenin başarılı olarak tanımlanabilmesi için birey önceden tanımladığı tutum ve davranışlar ile yeni sunulanlar arasındaki farkı ayırt edebilmelidir. Davranışları genellikle etkileyen sosyalleştiriciler olduğundan dolayı bireylerin davranışlarını oluşturmada ve değişimini sağlamada sosyalleşme oldukça önemli bir etkiye sahiptir (Bulgu, 2013).

Engellilik sporu sosyalizasyonu bu tanımın ikinci kısmı ve engelli bireylerin spor kimliklerini nasıl elde ettikleri ile ilgilidir. En basit haliyle,

sosyolojik dikkatimizi spora ve belirli spor gruplarında katılımcı olarak engelli bireylerin gelişimine ve aynı zamanda sosyal varlıklar olarak engelli bireylerin daha genel gelişimine odaklanmaktadır. Günümüzde engelli bireylerin ilgilenebilecekleri birçok spor dalının olduğu bilinmektedir. Engelli bireylerin sahip oldukları engel türüne göre katılabilecekleri spor etkinliklerinin başında ampute futbol, tekerlekli sandalye dans, satranç, futsal atıcılık, bocce, halter, kayak, masa tenisi, okçuluk, oturarak voleybol, ayakta voleybol (işitme engelliler), tekerlekli sandalye basketbol, goalbal, atletizm, badminton ve bilek güreşi gelmektedir (Şirinkan, 2011).

Engelli bireylerde spor etkinliklerine katılım engelli bireylerin toplum içine girmelerine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle farklı engel gruplarında bulunan bireyler için spor etkinlikleri önemli birer sosyalleşme aracı olarak değerlendirilmektedir (Şirinkan, 2011). Nitekim Çamur (2013), spora katılımın işitme engelli bireylerin sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir.

Engelli bireyler çocukluk yıllarından itibaren sosyal açıdan kısıtlı bir yaşam tarzına sahiptirler. Hatta öğrencilik yıllarında engelli bireylerin ev ve okul ortamı dışında sahip oldukları sosyal bir ortam bulunmamaktadır. Bu nedenle özellikle küçük yaşlardan itibaren engelli bireylerin sosyal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla spor etkinliklerine yönlendirilmeleri oldukça önemlidir. Engellilerde spora katılım her şeyden önce topluma adapte olmalarına büyük katkı sağlamaktadır (Koparan, 2003). Özellikle grup halinde gerçekleştirilen spor etkinlikleri engelli bireylerin bir araya gelmelerine ve toplumla bütünleşmelerine katkı sağlamakta, böylece engelli bireylerin sosyal gelişimlerini desteklemektedir (Esatbeyoğlu ve Karahan 2014).

1.11. SOSYALLEŞMEDE ENGELLER

Sosyalleşme, bir insanın içinde yaşadığı sosyal bir birey olma sürecidir. İnsanlar ve toplum arasındaki ilişkiyi ifade eden sosyalleşme çok yönlü ve karmaşık bir şekilde gelişir. İnsanlar doğumdan itibaren sosyalleşme sürecine girerler. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için insanların

sosyalleşmelerini kendilerine ve topluma adapte edebilecekleri ortamlar ve gruplar vardır. Bu ortamları ve grupları şöyle sıralayabiliriz:

a-) Aile: Bu, doğumdan itibaren sosyalleşmemizi sağlayan ilk ve en etkili araçtır. Bireylerin başlangıçtaki sosyal ilişkileri doğdukları aile ortamında oluşur. Çocuğun ilk hayatı ve deneyimi için sosyal kurum ailedir.

b-) Arkadaş Grubu: Bu, aileden sonra kişisel sosyal etkileşim için önemli bir araçtır. Arkadaşlar arasındaki mücadelede korumayı, paylaşmayı, başarılı olmayı ve sevmeyi öğrenen bireyler de kurallar dahilinde nasıl davranılacağını anlarlar. Eğlenmenin yanı sıra, bir grup arkadaş kişisel sosyal etkileşime de katkıda bulundu.

c-) Okul: Bu bireylerin sosyalleşmesini sağlayan en önemli kurumdur. Çocuklar okuldaki akranlarıyla yaşayarak onlarla yaşamayı ve iş birliği yapmayı öğrenirler. Diğer sosyal araçlarla karşılaştırıldığında, okul daha organize ve resmi bir kurumdur. Burada sadece bilgi ve beceri kazanmakla kalmaz, aynı zamanda kolektif yaşamın kural ve sorumluluklarını da kazanırız. Okul eğitimi ile sosyalleşme modeli genişletilir ve daha karmaşık sosyal sorunları çözme yeteneğine sahip olur.

ç-) Kitle İletişim Araçları: Aile, arkadaşlar ve okula ek olarak, kitle iletişim araçları da günümüzün sosyal aktivitelerinde önemli bir rol oynamaktadır. İnternetin popüleritesi ve teknolojinin hızlı gelişimi de kitle iletişim araçlarının popülerliğini arttırdı. Bu araçların yardımıyla bireyler farklı toplumları ve kültürleri daha kolay anlayabilir, onlar hakkında bilgi ve fikirleri kavrayabilir ve öğrendikleri bilgi için uygun davranış kalıpları formüle edebilir.

Kişisel sosyalleşme sürecindeki "yap-yapma" uyarısı, sürecin başarılı olup olmadığını, başarısızlıkla sonuçlanıp toplum ile uyumlu olup olmadığını veya deneme yanılma nedeniyle uyumsuz olup olmadığını belirler. Başarılı bir sosyalleşme sürecinde birey, kendisiyle iyi geçinen, topluma ve kendisine fayda sağlayan, gelişen, araştıran ve sorular yapan bir kişi haline gelmiştir. Başarısız sosyalleşme sürecinde, uyumlu olmayan, kendisiyle çelişen, toplumla çatışan ve sosyalleşme sürecinde engellerle karşılaşan bir birey oluşur.

1.12. TÜRKİYE VE DÜNYA'DA İŞİTME ENGELLİLER

Dünya'da işitme engellilerin, genel bir ifade ile sağırın toplumsal tarihi, duyan kişilere göre farklı ve büyük değişiklikler gösterir. Bu kişiler, başta eğitim olmak üzere, sağlıklı yaşama ve toplumsal hayatta var olmanın, bunu takiben insan olmanın bedelini ağır şartlarla ödemişlerdir. Sağır-dilsiz olmak; ilk çağda ve Avrupa'nın, hakiki vahşet çağı olarak bilinen orta çağda tam bir felaketti. Çünkü bunlar, engellerinden dolayı uğursuz sayılır, şefkatten mahrum bir biçimde, daha çok küçükken sokağa terk edilir, kendi öz ana ve babaları tarafından evlerinden kovulurdu. Eğer bu zor koşullara rağmen yaşamayı başarırlarsa, ömür boyu felaket içinde sürünürlerdi. İlk ve orta çağda evlerinden kovulan bu insanların, yeni hayat sahaları ormanlar, mağaralar ve ağaç kovukları olurdu. Bunlar avlayabildikleri hayvanların etleri ile bulabildikleri otlarla beslenerek hayatlarını sürdürmeğe çalışırlardı. Özellikle en ürperten tablo ilkçağın Isparta'sında görülmekteydi. O devirde kahraman ve yiğit olarak bilinen ufak ama çok kuvvetli Isparta ordusuna sağlıklı birey yetiştirmek amacı güdülür, bu inançla sakat, bedeninin herhangi bir noktası eksik, hatta cılız doğan çocuklar öldürülürdü. Hatta çocuğu böyle doğan ana-baba, onu ölümün kucasına kendi elleriyle atmayı bir borç bilirdi (Gök, 1958).

Orta Çağ'ın yarısına doğru bu insanların nihayet, sanıldığı gibi uğursuz, zararlı ve işe yaramaz olmadığı fikri yayılarak halk arasında kök saldı. Bu anlayıştan sonra, güya onlara iyi bir hayat hakkı tanımış olduklarını düşünerek hayvanlara yaptırdıkları işleri, bu zavallı insanlara müstahak görerek onları değirmenlerde at yerine koştular. Yukarıda sözü edilen orta çağın insanlık dışı vahşeti on beşinci asrın sonlarına doğru sürdü. Bu çok zeki ve becerikli insanların konuşamaktan başka kusurları olmadığı anlaşıldı. Bunların da konuşmayı öğrenmeleri için çeşitli çareler ve yöntemler araştırılmaya başlandı (Gök, 1958).

Avusturyalı Grati'nin kurduğu bu ilk eğitim kurumunun tek çalışanı da kendisiydi ve bir süre sonra bu başarıdan aldığı cesaret ve şevkle okulun körler kısmını açıtsa da bazı kısıtlamalar nedeniyle bu kısmın faaliyeti kısa sürede sona erdi. İkinci olarak İzmir'de sağır için bir okul açılarak hem sağırın hem de körlerin eğitiminde hayata geçirilmiştir. Sağırlara yönelik ilk açılan okulun hem tek olması hem de gördüğü rağbetin artmasıyla birlikte okul, ihtiyacı karşılayamaz

hale gelmiş ve başvuruların sıraya konulması mecburiyeti doğmuştur. Bu durum, mantığa ters düşen aksiliklere sebebiyet vermiştir. Öyle ki 12 yaşını dolduran çocuklar, öğrencilik haklarını bu suretle kaybetmiş ve özel müesseselere yönelmek zorunda kalmışlardır. Bu hâl, uzun yıllar sürmüş ve sırasıyla İstanbul, İzmir ve Ankara'da açılan okullar bile talebi karşılamaya yetmemiştir. 1990'lı yıllarda bile sıra beklemek yüzünden, ilkokula oldukça geç başlanıyordu. Artık, 12 yaşını doldurmuş olsalar bile, öğrencilik haklarını kaybetmek sağırılar için söz konusu olamazdı. Çünkü yavaş yavaş durumun farkına varılıyor, tartışılıyor, muhakeme ediliyor ve yaş sınırı artık dikkate alınmaksızın sadece sıra bekleniyordu. 1990'dan sonra okulların, eskiye oranla hızla çoğalması, buralara kayıt olan öğrenci yaşını yavaş yavaş aşağıya çekmekle birlikte, bugün bile bu oran, işiten çocuklarla aynı dengeye henüz yetişememiştir.

Nüfusla birlikte bu çocukların sayısı da her geçen gün artmaktaydı. Bugün bile ilköğretim 8. sınıf düzeyinde 16, 17 ve hatta 18 yaşında olan öğrenciler vardır. Bu yaş oranı, her geçen yıl yavaş da olsa azalarak dengeye yaklaşmaktadır. Günümüzde işitme engelli çocuklar, işiten çocuklara oranla eğitime en az 3 yıl geriden başlamaktadır. Okullaşmanın yaygın olmadığı dönemlerde ise, sağırılar için açılan okullara sınavla öğrenci alınıyordu. Tarihi döneme gidildikçe bu insanların eğitiminde öngörülen en uygun çağın yetişkinlik çağı olduğu fikrinin ağır bastığını ve bu fikre göre hareket edildiğini görürüz. Günümüze yaklaştıkça bu fikir yerini, çocukluk çağında eğitmenin daha doğru olduğu tezine bıraktı. Günümüzde ise, çocuk doğduktan sonra, işitme kaybı anlaşılır anlaşılmaz, eğitime başlamanın daha doğru olacağı görüşü hâkim olmasına rağmen, Türkiye'de, okul öncesi eğitim veren kurumlar henüz yoktur. Bu ihtiyaç, bazı merkezler ile Tıp fakültelerinin küçük bir biriminde faaliyet göstermek suretiyle karşılanmaktadır. Bunların eğitilmesinde hedef, dili kazandırmaktır. Zaten, duyma yetisini kaybetmiş olan çocuk, genç ve yetişkinlere anadili eğitimi, yabancı dil öğretir mahiyette olmalıdır. Fakat dildeki bazı karmaşık bilgiler ile söz dizimsel yapının yeterince bilinmemesi, bu amaca varmayı oldukça zorlaştırmaktadır.

Türkiye'de bu sahadaki eğitim 1889 yılında başlar. O dönemde, devletin ileri gelen kişilerinin çocuklarının sağır-dilsiz olması, eğitimcilerin bu sahaya yönelmelerinde önemli rol oynar. İstanbul'da Ticari İlimler Akademisi binasında bulunan zamanın Ticaret mektebinin müdürü Grati Efendi, sağır çocukları

bulunan yüksek devlet memurlarını; sağruların eğitilebileceğine inandırmak yoluyla, sağrular eğitimi üzerine, sarayın ilgisini de sağlayarak, bir fermanla 1889'da Ticaret mektebinin içinde bir sağrular okulu açılmasına önyak olmuştur. Grati Efendi Fransa'da öğrenim yaptığı için bu okulda Fransız işaret metodu ve yazılı ifade esas alınarak, el alfabesi de yardımcı bir yöntem olarak uygulanmış ve Türkçe, Ahlak, Matematik, Tarih, Coğrafya dersleri okutulmuştur (Pehlivan, 1969; Özsoy, 1985).

Bu okul 1924 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına devredilir. Okulun müdürlüğüne Dr. Orhan Kip getirilir. Türkiye'de ilk defa oral yöntem uygulanır. Buna paralel olarak Orhan Kip, meslek eğitimine çok önem verir ve okulda sanat atölyeleri açar (Pehlivan, 1969).

Bugüne kadar uzanan bu sanat atölyeleri, sağrular için bulunmaz bir geçim kapısı olmuş, ne yazık ki son zamanlarda bir bir kapanmıştır. Böylece sağruların başarılarına yol açan geçim kaynağı zanaat kapıları da kilitlenmiş durumdadır. Türkiye'deki sağır-dilsizler gerek orta çağda gerekse sonraki dönemlerde Avrupa'dakilerden daha rahat bir hayat sürmüşlerdir. Bunun nedeni olarak, Müslümanlığın böyle malûl kişilere karşı, müşfik olmak mecburiyetini yüklemiş olması görülmektedir (Gök, 1958).

İşitme yeteneğinden etkilenen bireyler, esas olarak hem ailenin hem de toplumun eğitilebileceğini kabul edip uygun bir eğitim sistemi bularak eğitim sistemine dahil edilebilir. Bu nedenle, "sağır" vatandaşlarımızın çoğunun yeterli okuryazarlık ve eğitime sahip olmamaları, "öğrenme güçlükleri" veya "tembellikleri" nedeniyle değil, uygun bir eğitim sisteminin kurulmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak, bu beklentiler 20. yüzyılın ortalarına kadar işitme yeteneğinden etkilenen bireylerin ihtiyaçları ile örtüşmektedir. Ülkemizde, sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim sistemlerinin sağladığı imkanlar nedeniyle, 21. yüzyılın başında, sözlü ve geri işaret dili için aile beklentileri henüz tam olarak gerçekleşmemiştir. Ailenin beklentisi temel olarak çocuğun konuşmasını desteklemek olsa da, işitme yeteneğinden etkilenen ve erken dil becerileri geliştirmemiş insanlar, sosyalleşmek için önümüzdeki yıllarda eğitim almak ve kendilerini işaret dili ile ifade etmek konusunda daha isteklidirler.

Ülkemizde de bu durum açıktır. İşaretleri, parmak / el harflerini, okuma ve yazmayı, dudak okumayı, dinleme eğitimini ve telaffuz teknolojisini bir arada

kullanılarak ilköğretim ve daha büyük yaş ortalaması olan çocuklarda başarı elde edilmiştir.1950'lerde Türkiye'de özel eğitim kurumsallaştırıldığından, bu yöntem benimsenmemiştir. Ülkemizde işitme engelliler okulları hala daha yatılıdır; çoğunluğu işitme cihazı ya hiç kullanmamakta ya da verimli kullanmamaktadır. İzleyen yıllarda kamusal alanda işaret dilinde var olma hakları ellerinden alınmaya çalışılmışsa da günümüzde konuşamayan işitsel yeterlilikten etkilenmiş bireylerin haklarının işiten ve konuşan insandan ya da işitemeyen ama konuşabilen bir bireyden farklı olmadığı noktasına gelinmiştir. Ülkemizde işitsel yeterlilikten etkilenmiş bireyler Batı'dakine benzer bir "ötekileştirme" tarihselliğini yaşamamışlarsa da hâlâ daha BM Engelli Hakları Beyannameşi TBMM'de kabul edilerek kanunlaşmış olmasına karşın, kamusal haklarını işaret diliyle kullanamamaktadırlar.

İşitsel yeterlilikten etkilenmiş bireylere yönelik "eugenic" yaklaşımlar (evlenmelerine ve/veya çocuk sahibi olmalarına engel olma ya da bu şekilde tavsiyede bulunma) insan haklarına aykırıdır ve ülkemiz dâhil pek çok ülkede nefret suçu kapsamındadır. Sayıları ne kadar az olursa olsun, konuşamayan işitsel yeterlilikten etkilenmiş bireylerin kullandıkları işaret dili, bir anadil hakkıdır ve çağdaş demokratik ve sosyal bir devlette, anayasal pozitif ayrımcılık kuralıyla her türlü kamusal alanda görünür kılınması mecburidir. Konuşan veya konuşamayan işitsel yeterlilikten etkilenmiş bireyler, işitsel yeterlilikten etkilenmiş bireylere sağlanan özel eğitim, eğitim ve kamusal hizmetin sunumuna her aşamada dâhil olmak durumundadırlar. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde açıkça zikredildiği şekilde, engelliler hariç tutularak engellilere hizmet verilemez. Ülkemizde henüz daha bu şekilde bir uygulamanın önünü açacak mevzuat değişiklikleri yapılmamıştır.

1.13. İŞİTME ENGELLİLERİN SOSYALLEŞMESİNDE SPORUN ROLÜ

Spor sosyalleşme etkileşimi içerisinde elde ettiği çok mühim bir kazanımdır. Bireyler arasındaki etkileşim bu bireyler içerisinde yine fikir ve düşünce saygı gösterme daha çok sporun gençlik ve çocukluk sürelerini içerisine almaktadır. Birey sosyalleşme kapsamında abu çocukluk ve gençlik safhalarını başarılı geçerse etkin bir sosyalleşme elde edecektir (Amman ve ark. 2000).

Spor ve fiziksel aktiviteler, engelli insanların ruh hali ve toplumun kendilerine karşı tutumlarından kaynaklanan saldırganlık, öfke ve kıskançlık gibi duygularını kontrol etmelerini sağlar(Kınalı, 2003).

Spor, insanların sosyalleşmesinde önemli bir rol oynar, çünkü bireylerin dinamik bir sosyal ortama katılmalarını sağlayan bir sosyal faaliyettir. Sporun modern toplumda kolektif bir faaliyet olduğu düşünüldüğünde, spora ilgi duyan bireyler spor etkinlikleri aracılığıyla farklı insan gruplarıyla sosyal ilişkiler kurmuşlardır. Spor, bireylerin dar dünyadan kurtulmalarını, diğer insanlardan, inançlardan ve diğer ortamlardaki fikirlerden iletişim kurmalarını ve onlardan etkilenmelerini sağlar. Bu açıdan sporun yeni dostlukları desteklediği, güçlendirdiği, sosyal uyumu desteklediği ve engellilerin topluma entegre edilmesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Yetim, 2005).

Organize sporlar da kişisel ve sosyal gelişime katkıda bulunur. Bu durumda spor, sosyalleşme sürecinde etkili kurumlardan biri olarak kabul edilir(Bulgu ve ark. 2003). Cornelius ve Hornett, bir çalışmada beden eğitimi, fiziksel aktiviteler ve eğlence aktivitelerinin işitme engelli çocukların sosyal ve duygusal gelişimi için son derece önemli olduğunu vurguladılar. İşitme engelli çocukların oyunlarını gözlemlediğini ve bilişsel, sosyal, duygusal, fiziksel ihtiyaç ve gelişme, problem çözme, çeşitli durumlarla başa çıkma yeteneği, üretken düşünme ve dil gelişimi sağladığını gözlemlediğinde pozitif sonuçlar elde etmiştir (Şirinkan, 2011).

Spor, fiziksel ve zihinsel yapıya destek sağlamanın yanı sıra, disiplin, güven, rekabet ve dostluk duygusunu uyandırarak çocukları sosyal rollere de getirir. Spor, engelliler için, sosyal rolün evrensel dilidir (Ergun 2003). Yapılan araştırmalarda işitme, görme ve zihinsel engelli bireyler ile bedensel engelli bireylerde spor etkinliklerine katılımın önemli birer sosyalleşme aracı olduğu belirtilmektedir (Şirinkan, 2011).

1.14. ÜLKEMİZDE İŞİTME ENGELLİLER VE SPOR

İşitme Engelliler Federasyonu Ankara'da 8-11 Mayıs 1990 tarihlerinde Spor Şûrası'nda alınan kararlar doğrultusunda 21 Kasım 1990 tarihinde Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu (TÖSF) kuruldu. TÖSF kuruluşundan itibaren dört

engelli grubun faaliyetini bünyesine almıştı. Bunlar: Bedensel Engelliler Spor Federasyonu, Zihinsel Engelliler Spor Federasyonu, İşitme Engelliler Spor Federasyonu, Görme Engelliler Spor Federasyonu. 1997 Yılında “Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu’nun adı “Türkiye Engelliler Spor Federasyonu” (TESF) olarak değiştirildi. 2000 Yılında ise dört ayrı federasyon oluşturulmak üzere bu yapı dağıldı. TÖSF’den ayrılarak Türkiye’de “engelliler” için toplam dört ulusal spor federasyon oluşturuldu. Bunlar; İşitme Engelliler (14 spor dalı), Bedensel Engelliler (13 spor dalı), Görme Engelliler (7 spor dalı) ve Özel Sporcular (14 spor dalı) Spor Federasyonlarıdır. Dolayısıyla, ilgili alan yazına göre sağır sporu ilgili ulusal yönetim organı önce Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu (TÖSF) bünyesinde, 2000’den itibaren Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu (TİESF) adı altında idaresi devam etmiştir.

Federasyonun amacı “işitme engelli sporcuların gerçekleştirdikleri tüm sportif etkinlikleri bünyesinde toplayıp geliştirmek, bu çalışmalarını yurt yüzeyinde yaygınlaştırıp, sporu rehabilitasyonun bir parçası haline getirmek ve uluslararası etkinliklerde işitme engelli sporcuya çağdaş yarışma ortamının hazırlanması için gerekli çalışmaları planlamak ve uygulamaktır.

İşitme Engelliler Spor Federasyonu’na kayıtlı ülke genelinde toplam 115 spor kulübü bulunmaktadır (Güncel bilgi için GSGM istatistiklerine bakınız). Kulüpler; Büyükler, Gençler, Ümitler, Yıldızlar kategorilerinde Şampiyonalara katılmaktadır. Futbol, Basketbol, Voleybol, Hentbol, Masa Tenisi, Satranç, Güreş, Kayak, Yüzme, Atletizm, Bowling, Badminton, Halk Oyunları ve Tenis olmak üzere 14 spor branşta faaliyet gösteren Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu, “Engelliler için spor Federasyonları” arasında 10.259 (Güncel bilgi için GSGM istatistiklerine bakınız) sporcu ile en fazla sporcu sayısına sahiptir.

İşitme engellilerde spora başlama yaşını belirlemede araştırdığımızda İşitme Engelliler ve Spor Federasyonunda, en küçük yaş kategorisindeki spor müsabakaları yıldızlarda gerçekleştiğini görüyoruz. Bu kategoride 10-11 yaşındaki sporcular müsabakalarda mücadele ediyorlar. İşitme Engelli ilköğretim Okullarında, Millî Eğitim Bakanlığının düzenlemiş olduğu, okullar arası müsabakalar düzenlenerek daha alt yaş gruplarındaki işitme engelli çocukların sporla tanışmaları ve diğer illerdeki arkadaşları ile tanışıp daha sosyal bir çevre edinilmeleri sağlanılmaktadır.

Gruplara ilişkin eğitim süreleri şu şekildedir:

- Hazırlık grubu 8-12 yaş (1-4 yıl)
- Çocuklar grubu 13-14 yaş (2 yıl)
- Yıldızlar grubu 15-16 yaş (2 yıl)
- Gençler grubu 17-18 yaş (2 yıl)
- Ümitler grubu 19-20 yaş (2 yıl)
- Büyükler grubu 21 yaş ve üzeri (spor kariyerinin sonuna kadar).

Spor ve beden eğitimi engelli bireylerde kendisini mutlu hissetme akranlar arası paylaşma özgüven başarı gibi birçok olumlu etkileşim kazandırırken fiziksel olarak da mühim derecede katkıları vardır (Bayram, 2003).

İşitme engelli öğrenciler spor yapmaya devam etseler de, beden eğitimi derslerinde kullanılan geleneksel basketbol, futbol, voleybol ve tenis etkinlikleri bu öğrencileri bağımsız kılmaz. Buna ek olarak, golf, yüzme, dövüş sanatları, aerobik, güreş, jimnastik, halter ve kayak gibi aktiviteler öğrencilere bağımsızlık ve spora başarılı bir şekilde katılma fırsatı sağlayacaktır. İşitme engelli öğrencilerin kendilerine uygun bir müfredatı olmadığından, öğrenciler sağlıklı hissedecek, bedenlerini anlayacak ve geliştirecek, daha uzun bir süre boyunca yayılacak, geç gelişecek ve gelecekteki spor aktivitelerinde zorluklarla karşılaşacaklardır.

Liberman ve Macvicar (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, beden eğitimi dersinde görme engelli, görme ve işitme engelli çocuklarla karşılaştıklarında 144 beden eğitimi öğretmenine karşılaştıkları engeller soruldu. Sonuçlar, en büyük engelin öğretmen sertifika programında sağlanan yetersiz eğitim olduğunu göstermiştir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada betimsel araştırma yöntemlerinden tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi, geçmişte gerçekleşmiş ya da halen var olan durumları belirlemek amacıyla kullanılır (Büyüköztürk ve ark. 2015).

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini 2011 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre kayıtlı olan yaklaşık sayısı 836.000 kişiden oluşan işitme engelli birey oluşturmaktadır (TÜİK, 2020). Araştırmanın örnekleme ise 577 işitme engelli bireyden oluşmaktadır.

Betimsel tarama yönteminde gerekli örneklem sayısı konusunda literatürde farklı tavsiyeler bulunmaktadır. Genel olarak kabul gören araştırmacılardan Nunnally (1967), Everitt (1975), Tavşancıl (2002), madde sayısının 10 katı örneklem oluşturulmasının evreni temsil için yeterli olacağını belirtmişlerdir. Gorsuch (1983), örneklem sayısı olarak 100 ve üzerinin yeterli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Comrey ve Lee (1992) örneklem sayısı 50 sayısının çok az, 100 örneklemin zayıf, 200 örneklemin yeterli ve 300 örneklemin iyi bir örneklem sayısı olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma için toplanan 577 (220+357) örneklem sayısının evreni temsil edebilirlik açısından yeterli olduğu görülmektedir.

Oluşturulan ölçeğin açımlayıcı faktör analizi (AFA) için gerekli örneklem sayısında literatürde farklılıklar olduğu görülmektedir. Literatürde AFA için 50 ve üzeri (Mundfrom ve ark. 2005; Sapnas ve Zeller 2002; Velicer ve Fava 1998) örneklem kullanılması uygun görülmüştür. DFA örneklem sayısı konusunda farklı kaynakların farklı açıklamaları olduğu görülmektedir (Harrington, 2009). Bu çalışmanın DFA analizi için kullanılan 170 sayısı orta örneklem büyüklüğü (100-200 arası örneklem sayısı) olarak literatürde tanımlanmaktadır ve DFA analizi için yeterlidir (Kline, 2005).

2.3. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın veri toplama süreci 2017-2019 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın veri toplama sürecinin tamamında araştırmacı ve T.C Milli Eğitim Bakanlığı Türk İşaret Dili Sertifikasına sahip, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve TRT işaret dili çevirmeni birlikte bulunmuştur. Katılımcıların ölçek ile ilgili sorularına işaret dili uzmanının desteği ile cevap verilmiştir. Veri toplama işlemi iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir.

İlk aşamada, geliştirilecek ölçeğin yapı geçerliliğine kanıt sağlamak amacıyla; Ankara ilinde bulunan Kemal Yurtbilir Özel Eğitim Meslek Lisesi, Kemal Yurtbilir İşitme Engelliler İlkokulu/Ortaokulu, Yılmaz Balaban İşitme Engelliler Ortaokulu, Eskişehir ilinde bulunan İÇAD (İşitme Engelli Çocuklar ve Aileler Spor Kulübü Kültür Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği) Biyonik Kulaklı Çocuklar Derneği, Çankırı, Kayseri, Niğde illerinde yer alan İşitme Engelliler Spor Kulübü ve 18 Temmuz-30 Temmuz 2017 tarihleri arasında Samsun şehrinde gerçekleştirilen gerçekleştirilen 23. Yaz İşitme Engelliler Olimpiyat Oyunlarında (2017 Summer Deaflympics Samsun/Turkey) yarışan 220 katılımcıdan veri toplanmıştır.

İkinci aşamada ise AFA ve DFA ile yapı geçerliği test edilen ve son şekli verilen ölçme aracı ile 357 kişiden veri toplanmıştır. Bu veriler 2019 yılında Amasya ilinde gerçekleştirilen Türkiye İşitme Engelliler Güreş Şampiyonası, 2019 yılında Mersin'de gerçekleştirilen Türkiye İşitme Engelliler Badminton Şampiyonası, 2019 yılında Aksaray ilinde gerçekleştirilen Okullar arası İşitme Engelliler Badminton Şampiyonasından, Amasya ilinde bulunan İşitme Engelliler Okulu'nda, Kastamonu ve Gaziantep İşitme Engelliler Spor Kulüplerinden elde edilmiştir.

İlk aşamada uygulanan 250 anketin 30'u kontrol sorularına uygun cevap verilmediği anlaşıldığından değerlendirmeye alınmamış; uygun bulunan 220 anketin 50'si AFA için, 170'i DFA için kullanılmıştır.

Daha sonra 220 kişilik bu gruptan rastgele seçilen 80 katılımcıya, test tekrar test yöntemi için dört hafta ara ile ikinci kez uygulama yapılmıştır.

Geçerlik güvenirlik çalışmaları tamamlandıktan sonra, geliştirilen ölçek 357 kişilik farklı bir guruba uygulanmış ve elde edilen bulgular üzerinden araştırmanın alt amaçlarına yönelik istatistiksel analizler yapılmıştır.

2.4. Veri Toplama Aracı

Çalışmanın ilk aşaması için araştırmacı tarafından hazırlanan beşli Likert tipi anket; ikinci aşamasında geçerlik ve güvenirliği yapılan ölçme aracı ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

2.4.1. Madde Havuzunun Oluşturulma Süreci

Ölçek geliştirilme süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama madde havuzunun belirlenmesidir. Bu aşamada araştırmacı tarafından literatür taraması yapılmış, sosyalleşme ile ilgili çalışmalar incelenmiş ve 47 olumlu ve 4 olumsuz soru ifade içeren beşli Likert tipinde toplam 51 soruluk bir havuz oluşturulmuştur. Madde havuzu oluşturulurken ortalama 15-20 soruluk bir ölçek olması varsayımdan yola çıkılarak, taslakta yaklaşık üç katı soru oluşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci aşamada maddeler, kapsam ve görünüm geçerliliği için uzman görüşüne (iki doktoralı Sosyoloji uzmanı, bir doktoralı Türk Dili ve Edebiyatı uzmanı, bir doktoralı İstatistik uzmanı ve iki doktoralı Spor Bilimleri uzmanı) sunulmuştur. Bu aşamada konu ile ilgili olmadığı ya da sosyalleşmenin belirli bir boyutunu birden fazla ölçen 16 soru uzmanların önerileri ile ankette çıkarılmış (madde 2, 5, 10, 12, 18, 19, 25, 30, 34, 37, 38, 40, 41, 44, 50, 51) ve madde sayısı 35'e inmiştir.

Üçüncü aşamada sorular 18 yaş üstü olan 10 işitme engelli bireye sunularak anlaşılabilirlik kontrol edilmiş ve bu kişiler asıl veri toplamaya dâhil edilmemiştir. Ayrıca bu kişilerle yapılan yüz yüze değerlendirme sonrası anlaşılabilirliği düşük olan, anlaşılamayan ya da aynı anlamı verdiği belirtilen üç soru (29, 36, 43. maddeler), tekrar uzman grubun görüşü alınarak taslaktan çıkartılmış ve 32 maddelik anket oluşmuştur.

Anket soruları arasında, dört adet kontrol maddesi bulunmaktadır. İşitme engelli bireylerin okuma ve okuduklarını anlamadaki zorlukları dikkate alınarak,

cevapların rastgele verilmediğini test etmek amacıyla hazırlanan bu maddeler(yeni tanıştığım kişilerle sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanmam, sıkıldığım zamanlarda sosyal etkinliklere katılmak beni memnun etmez, arkadaşlarımla sürekli iletişim içinde olmaktan hoşlanmam, yeni insanlarla tanışmaktan hoşlanmam) ankette yer alan asıl maddelerin olumsuz ifade edilmiş halidir. Bu dört madde istatistiksel analizlere dâhil edilmemiş ve ölçek geliştirme süreci 28 maddeden oluşan verilerle yürütülmüştür.

2.4.2. Verilerin Çözümlemesi

Tanımlayıcı istatistikler ve AFA için SPSS 24.0; DFA için IBM Amos paket programları kullanılmıştır.

Çalışma verilerinin analizinde tanımlayıcı istatistik ve MANOVA analizleri kullanılmıştır. Birden fazla alt boyutu olan bir bağımlı değişken (Sosyalleşme) ile birden fazla bağımsız değişkenin (cinsiyet, ekonomik durum ve lisanslı sporcu olma) karşılaştırmalarında MANOVA analizi tercih edilmiştir. MANOVA analizi bağımsız değişkenler arasındaki etkileşimin var olup olmadığını göstermektedir. Ayrıca olası tip I hata (anlamli fark yokken anlamli fark bulmak) oranını azaltmaktadır (Tabachnick ve ark. 2007).

Ölçme aracının yapı geçerliğini sınamak amacıyla ilk olarak 28 madde üzerinden açımlayıcı faktör analizi (AFA) gerçekleştirilmiş, AFA sonucunda ortaya konulan dört faktörlü ve 20 maddelik yapı ise doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile sınanmıştır.

Ölçek Hiç Katılmıyorum (1)'den, Tamamen Katılıyorum (5)'e doğru sıralanan 5'li likert türünde olup, ölçekten alınabilecek en düşük değer 20 iken en yüksek değer 100'dür.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna çözüm üretebilecek analizlere yer verilmiştir.

3.1. Açıklayıcı Faktör Analizi Bulguları

Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmadan önce, Likert tipi anket ve ölçeklerde madde güvenirliğini hesaplamak için kullanılan Cronbach alfa katsayılarına bakılmıştır.

Alfa katsayısı, 0.80 ile 1.00 arasında ise yüksek güvenirliğe sahip, 0.80 ile 0.60 arasında ise oldukça güvenilir, 0.60 ile 0.40 güvenirliği düşük ve 0.40 ile 0.00 arasında olan değerler güvenilir olmadığı belirtilmiştir (Alpar,2006).

Çizelge 3. 1. Anket Maddelerinin Cronbach Alfa Değerleri

Maddeler	Madde Çıkarılırsa Cronbach's Alpha
Farklı kültürdeki insanların değerlerine saygılı davranırım.	.948
Arkadaşlarımla sürekli iletişim içinde olmaktan mutluluk duyarım.	.951
Arkadaşlarımı iyi ve kötü yönleriyle olduğu gibi kabul ederim.	.954
Yeni bir sosyal ortama girerken ilk “Merhaba” diyen ben olurum.	.951
Yapım gereği girişken bir insanım.	.946
Yaşadığım toplumun kültürel öğelerine uyum sağlamaya çalışırım.	.948
Çevremdeki insanlara karşı sorumluluklarımı yerine getirmeye çalışırım.	.949
Arkadaşlarıma güvenirim.	.948
Aile içinde alınan kararlarda etkin rol oynarım.	.951
Arkadaş ortamında alınan kararlarda etkin rol oynarım.	.945
İstediğim bir gruba dahil olmak için uğraşırım.	.953
Arkadaşlarımla vakit geçirmeyi severim.	.948
Arkadaşlarımla aralarındaki sorunların çözümünde etkin rol oynarım.	.946
Farklı kültürlerden insanlarla tanışmak ilgimi çeker.	.950
Tek başıma da olsam kalabalık ortamlarda vakit geçirmeyi severim.	.951

Ekip çalışması yapmak beni daha çok motive eder.	.949
Dışa dönük insanlarla iletişim kurmak enerjimi yükseltir.	.945
Farklı kültürlerin tanıtıldığı etkinliklere katılmak bana heyecan verir.	.951
Sosyal etkinliklere katılırken, etnik köken, inanç vb ayrımı yapmam.	.948
Kişisel beceri ve yeteneklerimi keşfedebilmek için yeni ve farklı ortamlara girerim.	.950
Yeni insanlarla tanışmaktan hoşlanırım.	.954
Toplum içerisinde başkaları ile kolaylıkla iletişim kurarım.	.951
Her türlü sosyal etkinliklere katılmaktan hoşlanırım.	.953
Sevdiğim insanlardan ayrı olmak benim için zordur.	.947
Sıkıldığım zamanlarda sosyal etkinliklere katılmak beni rahatlatır.	.945
Yeni tanıştığım kişilerle sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanırım.	.952
Arkadaşlarımın desteği kendimi güçlü hissettirir.	.946
Farklı ortamlarda daha kolay kabul görmemi sağlayacak özel becerilere (spor yapmak, resim yapmak vb) sahibim.	.952

28 maddelik anketin Cronbach alfa değerleri çizelge 3.1’de verilmiştir. Bulgular, çıkarılan madde olursa Cronbach alfa değerinde farklılaşma görülmediğini ve herhangi bir maddenin çıkarılmasına gerek olmadığını göstermektedir.

Açımlayıcı faktör analizi sosyal bilimlerde psikolojik, sosyolojik, kişilik özelliklerini ölçmek için kullanılan nesnel ölçme araçları geliştirmek için kullanılır. Analiz işlemleri dört amaca yöneliktir; “gözlenen değişkenler arasındaki korelasyon modelini özetlemek, çok sayıda gözlenen değişkeni, az sayıda faktör altında azaltmak, gözlenen değişkenleri kullanarak, sürecin temeli için işe vuruk (bir regreasyon eşitliği) tanım yapmak, sürecin doğası hakkındaki kuramı test etmek” olarak sıralanmaktadır (Çokluk ve ark. 2016).

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için KMO ve Bartlett testlerinin yanı sıra ortak varyans değerleri incelenmiştir. Örneklem grubundan elde edilen verilerin açımlayıcı faktör analizine uygun olup olmadığını Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi açıklamaktadır (Kaya, 2013).Açımlayıcı faktör analizinde örneklem grubundan alınan veri setinin faktör analizi açısından uygun olabilmesi için Kaiser-Meyer Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) katsayısının

0,60 ve üstünde olması istenmektedir. $KMO > 0.6$ ve $Bartlett'sig < 0.05$ olmalıdır (Gürbüz ve Şahin, 2016). Sonuçların istenen değerlere yakın aralıklarda çıkması faktör analizi için anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Elde edilen bulgulara göre KMO değeri .92 ile istenilen seviyenin oldukça üzerindedir. Bartlett testi bulgusu ise $.00 < .05$ ile istenilen seviyededir (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.2. KMO ve Bartlett Test Değerleri Tablosu

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.92
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2193.78
	Df	276
	Sig.	.00

Ölçeğin yapı geçerliliği için ayrıca ortak varyans değerleri kontrol edilmiştir. Bir değişkenin aynı analiz içinde yer aldığı diğer değişkenlerle paylaştığı varyansa ortak varyans adı verilmektedir (Kalaycı, 2014). Ortak varyans değeri düşük maddeler çıkarma değerleri (Extraction) tablosu kontrol edilerek çıkarılabilir. Böylece KMO ve ortak varyans değerleri yükseltilir (Kalaycı, 2014). Değerlerin yükselmesi amacıyla ortak varyans değeri .50'den düşük olan 11, 15, 16, 21, 26, 27, 45, 48. maddeler ölçekten çıkarılmıştır (Çizelge 3.2). Sırasıyla maddeler çıkarılmış ve her çıkarma işlemi sonrasında analiz işlemi tekrar yapılmıştır.

Çizelge 3.3. Maddelerin Çıkarma (Extraction) Değerleri

M.N.	Son Hali	Faktör ve Maddeler	İlk değer	Çıkarma
1	1.Farklı kültürdeki insanların değerlerine saygılı davranırım		.51	.62
4	2.Arkadaşlarımla sürekli iletişim içinde olmaktan mutluluk duyarım.		.54	.51
6	3 .Arkadaşlarımı iyi ve kötü yönleriyle olduğu gibi kabul ederim.		.56	.56
7	4.Yeni bir sosyal ortama girerken ilk "Merhaba" diyen ben olurum.		.51	.51
8	5.Yapım gereği girişken bir insanım.		.61	.66
9	6.Yaşadığım toplumun kültürel öğelerine uyum sağlamaya çalışırım.		.62	.84
11	7.Çevremdeki insanlara karşı sorumluluklarımı yerine getirmeye çalışırım.		.47	.48
13	8.Arkadaşlarıma güvenirim.		.56	.59
15	9.Aile içinde alınan kararlarda etkin rol oynarım.		.45	.46
16	10.Arkadaş ortamında alınan kararlarda etkin rol oynarım.		.40	.33
17	11.İstediğim bir gruba dahil olmak için uğraşırım.		.65	.62
20	12.Arkadaşlarımla vakit geçirmeyi severim.		.56	.51
21	13.Arkadaşlarımla aralarındaki sorunların çözümünde etkin rol oynarım.		.47	.45
23	14.Farklı kültürlerden insanlarla tanışmak ilgimi çeker.		.64	.64
24	15.Tek başıma da olsam kalabalık ortamlarda vakit geçirmeyi severim.		.51	.55

26	16.Ekip çalışması yapmak beni daha çok motive eder.	.42	.41
27	17.Dışa dönük insanlarla iletişim kurmak enerjimi yükseltir.	.41	.45
28	18.Farklı kültürlerin tanıtıldığı etkinliklere katılmak bana heyecan verir.	.65	.60
31	19.Sosyal etkinliklere katılırken, etnik köken, inanç vb ayrımı yapmam.	.56	.63
32	20.Kişisel beceri ve yeteneklerimi keşfedebilmek için yeni ve farklı ortamlara girerim.	.57	.50
33	21.Yeni insanlarla tanışmaktan hoşlanırım.	.63	.62
35	22.Toplum içerisinde başkaları ile kolaylıkla iletişim kurarım.	.58	.53
39	23.Her türlü sosyal etkinliklere katılmaktan hoşlanırım.	.61	.60
45	24.Sevdiğim insanlardan ayrı olmak benim için zordur.	.45	.42
46	25.Sıkıldığım zamanlarda sosyal etkinliklere katılmak beni rahatlatır.	.59	.52
47	26.Yeni tanıştığım kişilerle sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanırım.	.68	.69
48	27.Arkadaşlarımın desteği kendimi güçlü hissettirir.	.48	.42
49	28.Farklı ortamlarda daha kolay kabul görmemi sağlayacak özel becerilere (spor yapmak, resim yapmak vb) sahibim.	.59	.58

Çalışmada döndürme işlemi yapılmadan önce maksimum olasılık analizi uygulanmış ve toplam varyansın% 58.60'ını açıklayan ve öz değeri 1'in üzerinde olan 5 faktör belirlenmiştir. Ayrıca faktör sayısının belirlenmesinde yamaç birikinti (ScreePlot) grafiği ve varyans yüzdelerinden de yararlanılmıştır.

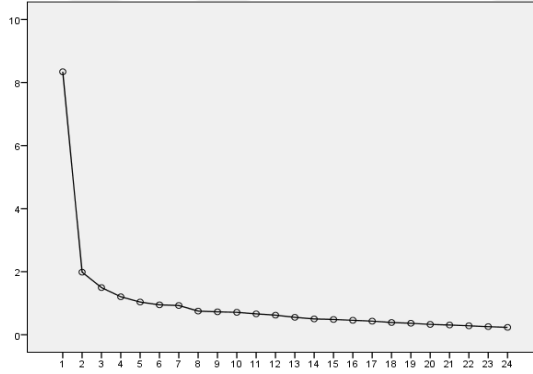
Faktör belirlerken özellikle öz değerler tablosunda her faktörün toplam varyansa katkısı kontrol edilmelidir (Çokluk, 2012; Tabachnick ve Fidell, 2013). Her faktörün ölçeğe dahil edilebilmesi için öz değeri 1.0 ve üzeri olması ve faktörün toplam varyansa% 5 ve üzeri katkı vermesi beklenmektedir (Kalaycı,2014). Çizelge 3.4 incelendiğinde ilk faktörün toplam varyansa% 34.76, ikinci varyansın % 8.27, üçüncü varyansın % 6.23, dördüncü varyansın % 5.02 ve beşinci faktör varyansın % 4.32 katkı yaptığı görülmektedir. Kalaycı (2014)'nın belirttiği kriterlere göre beşinci faktörün toplam varyansa katkısı % 5'ten küçüktür. Ölçeğin faktör sayısı belirlemede toplam varyansa olan katkı göz önünde bulundurulmuş ve ölçeğin dört faktörlü olması kararlaştırılmıştır.

Çizelge 3.4. Özdeğerler Tablosu

	Özdeğer			Yüklenen Değerlerin Kareler Toplamı		
	Bileşen	Toplam	Varyans%	Birikinti%	Toplam	Varyans%
1	8.34	34.76	34.76	8.34	34.76	34.76
2	1.99	8.27	43.03	1.99	8.27	43.03
3	1.50	6.23	49.26	1.50	6.23	49.26
4	1.21	5.02	54.28	1.21	5.02	54.28
5	1.04	4.32	58.60	1.04	4.32	58.60
6	.95	3.95	62.55			

7	.93	3.87	66.42
8	.75	3.13	69.55
9	.73	3.03	72.58
10	.71	2.96	75.54
11	.66	2.76	78.30
12	.62	2.59	80.88
13	.55	2.30	83.18
14	.50	2.09	85.27
15	.48	2.02	87.29
16	.46	1.91	89.20
17	.43	1.80	90.99

Çizelge 3.4'te faktörlerin öz değerlerine bağlı olarak oluşturulan yamaç birikinti (Screeplot) grafiğinin dikey eksenini öz değerleri miktarını, yatay eksenini de faktör miktarını göstermektedir. Büyüköztürk (2002), “grafik, faktörlerin öz değerleriyle eşleştirilmesi sonucunda bulunan noktaların birleştirilmesiyle elde edilir. Grafikte yüksek ivmeli, hızlı düşüşlerin yaşandığı faktör, önemli faktör sayısını verir. Yatay çizgiler faktörlerin getirdikleri ek varyansların katkılarının birbirine yakın olduğunu gösterir” ifadesi ile yamaç grafiğinin yorumlanmasını açıklamıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizinde 4 kırılma noktası görülmektedir (Bakınız şekil 1)

Şekil 3.1. Yamaç birikinti grafiği

Sosyalleşmeye ilişkin veriler maksimum olasılık analizi ve direk oblimin dönüştürmesine göre açımlayıcı faktör analizine tabi tutularak “İşitme engelli bireylerde sosyalleşmeye” ilişkin temel faktörler açıklanmaya çalışılmıştır. Elde edilen her bir veri setinden maksimum dik açılı varyans ortaya koymayı amaçlayan maksimum olasılık analizi ile işitme engelli bireylerin sosyalleşme kavramına yönelik algılarını belirlemek hedeflenmektedir (Tucker ve Lewis 1973).

Çizelge 3.5’te ölçekte yer alan maddeler ve maddelere ait madde faktör yük değerleri verilmiştir.

Çizelge 3.5. Faktörlere Yüklenen Değişkenler ve Faktör Yükleri

Faktör	Maddeler	Faktör Yüğü
Sosyal Uyum	Tek başıma da olsa kalabalık ortamlarda vakit geçirmeyi severim	.41
	Sıkıldığım zamanlarda sosyal etkinliklere katılmak beni rahatlatır.	.69
	Farklı ortamlarda daha kolay kabul görmemi sağlayacak özel becerilere (spor yapmak, resim yapmak vb) sahibim.	.47
	Kişisel beceri ve yeteneklerimi keşfedebilmek için yeni ve farklı ortamlara girerim.	.75
	Yeni insanlarla tanışmaktan hoşlanırım.	.72
	Yeni tanıştığım kişilerle sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanırım.	.70
	Her türlü sosyal etkinliklere katılmaktan hoşlanırım.	.69
Açıklanan Varyans		%34.76
Girişkenlik	Yeni bir sosyal ortama girerken ilk “Merhaba” diyen ben olurum.	.70
	Yapım gereği girişken bir insanım.	.73
	İstediğim bir gruba dâhil olmak için uğraşırım.	.50
	Toplum içerisinde başkaları ile kolaylıkla iletişim kurarım.	.42
	Açıklanan Varyans	
Kültürel Uyum	Farklı kültürdeki insanların değerlerine saygılı davranırım.	.55
	Yaşadığım toplumun kültürel öğelerine uyum sağlamaya çalışırım.	.62
	Farklı kültürlerin tanıtıldığı etkinliklere katılmak bana heyecan verir.	.71
	Sosyal etkinliklere katılırken etnik köken inanç vb. ayrıma yapmam.	.73
	Farklı kültürlerden insanlarla tanışmak ilgimi çeker.	.51

	Açıklanan Varyans	%6.23
Arkadaşlık	Arkadaşlarımla vakit geçirmeyi severim.	.51
	Arkadaşlarımı iyi ve kötü yönleriyle olduğu gibi kabul ederim.	.44
	Arkadaşlarımla sürekli iletişim içinde olmaktan mutluluk duyarım.	.65
	Arkadaşlarıma güvenirim.	.45
	Açıklanan Varyans	%5.02
	Toplam Açıklanan Varyans	%54.28

Faktör deseni incelenirken maddelerin birden fazla faktörde kabul edilen yükün (.32 ve üzeri) olması, o maddelerin binişik maddeler olduğunu gösterir. Bu maddelerin ölçekten çıkarılması gerekir (Çokluk ve ark. 2016). Pattern matrix incelendiğinde 20 maddenin tamamında binişik madde olmadığı belirlenmiştir ve 4 faktörlü yapı deseni oluşmuştur. Oluşan 4 faktörlü yapı toplam varyansın% 54.28'ini açıklamış ve bu değer kabul edilebilir düzeyin üzerindedir (Çokluk ve ark., 2016; Tabachnick ve Fidell, 2013). Madde faktör yük değerinin en az 40 ve üzerinde olması mevcut çalışmada temel alınmıştır.

Faktörlerde toplanan maddelerin içeriği ve kuramsal yapı dikkate alınarak boyutlar sırası ile “Sosyal Uyum”, “Girişkenlik”, “Kültürel Uyum” ve “Arkadaşlık” olarak adlandırılmıştır. “Sosyal Uyum” boyutunda yer alan maddelerin madde faktör yük değerleri 0.41 ile 0.69 arasında değişmekte olup, 7 maddeden (1 ile 7 arasındaki maddeler) oluşmakta ve toplam varyansın %34,76’sını açıklamaktadır. “Girişkenlik” boyutunda yer alan maddelerin faktör yükleri 0.42 ile 0.73 arasında değişmekte ve öz değeri 8,27’dir. Bu boyutta 4 madde yer almaktadır. “Kültürel Uyum” boyutunda yer alan maddelerin madde toplam test korelasyonları 0.51 ile 0.73 arasında değişmekte olup, 5 maddeden (12-13-14-15-16) oluşmakta ve toplam varyansın %6,23’ünü açıklamaktadır. “Arkadaşlık” boyutunda yer alan maddelerin faktör yükleri 0.44 ile 0.51 arasında değişmekte ve öz değeri 5,02’dir. Bu dört alt boyut, özelliğe ait toplam varyansın%54,28’ini açıklamaktadır. Sosyal bilimlerde yapılan analizlerde %40 ile %60 arasında değişen varyans oranlarının yeterli kabul edildiği (Tavşancıl,

2014) dikkate alındığında, açıklanan varyans miktarının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) önceden belirlenen ve gözlemi yapılan analizin doğrulamak için uygulanan bir analizdir (Aytaç ve Öngen 2012). DFA, açımlayıcı faktör analizinin bir uzantısı olarak literatür de ve bilimsel çalışmalarda kabul edilmekte ve uygulanmaktadır. DFA, değişkenlerin hangi faktörlerle ilişkili olduğunu, bu faktörlerin birbirinden bağımsız olup olmadığını ve faktörlerin ortaya çıkan modeli açıklayıp açıklayamadığını sorgulamak için yapılmaktadır (Erkorkmaz ve ark. 2013).

Çalışmanın bu aşamasında sosyalleşme ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi ile belirlenen faktör yapısını test etmek için DFA analizi gerçekleştirilmiştir.

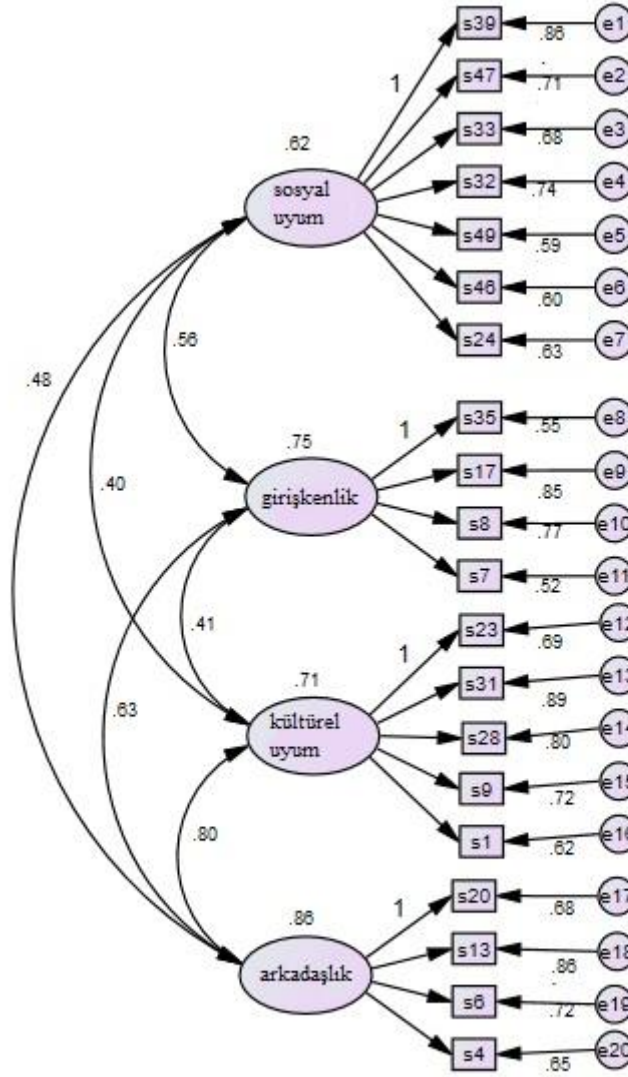
Diyagram 1 faktörlerin ve maddelerin birbiri arasındaki ilişkilerin yol haritasını göstermektedir. Aytaç ve Öngen (2012)'e göre tüm standardize edilmiş değerlerin 1'in üzerinde olmaması gerekmektedir. Diyagram değerlerine bakıldığında tüm standardize değerlerin 1'den aşağıda olduğu görülmektedir. Faktörler arası değerler de tüm faktörlerin birbiri arasında pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir.

DFA modelinin uyum indeksleri incelendiğinde χ^2/df değerinin önemli olduğu ve değerinin ($\chi^2/df < 2$) 2'nin altında olmasının modelin mükemmel uyumunu göstermektedir (Kelloway 1998). Uyum iyiliği indeksi ölçütleri için GFI (Goodness-Of-Fit Index), CFI (Comparative Fit Index), NFI (Normed Fit Index), TLI (Nonnormed fit index, NNFI) ve RMSEA (Root Mean Square Residual) değerleri kontrol edilmektedir. GFI, NFI, TLI ve CFI değerlerinin. 90 ve üzeri kabul edilebilir; .95 ve üzerinin ise modelin uyum indeksinin yüksek olduğunu göstermektedir. RMSEA değeri ise. 06'dan aşağıda olması beklenmektedir (Hu ve Bentler 1999; Schreiber ve ark. 2006).

Çizelge 3.6. Doğrulayıcı Faktör Analizi için Uyum İndeksleri

χ^2	Df	P	χ^2/df	GFI	CFI	NFI	TLI	RMSEA
481.92	340	0.00	1.42	0.91	0.94	0.93	0.96	0.02

Çizelge 3.6'ya göre GFI değeri 0.91, CFI değeri 0.94, NFI değeri .93 ile kabul edilir değerlerdir (Hu ve Bentler, 1999). TLI değeri ise 0.96 ise yüksek bulunmuştur. RMSEA değerinin 0.02 olması beklenen uyum değerinin yakalandığını göstermektedir. Uyum indeksi değerlerinin tamamı sosyalleşme ölçeğinin alt boyutlarının oluşturduğu modelin uyum indeksinin yeterli olduğunu göstermektedir (Hu ve Bentler 1999; Schreiber ve ark. 2006).

Şekil 3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Diyagramı

3.3. Güvenirlilik Analizi

Ölçeğin güvenirlilik analizi için Cronbach's Alfa katsayısı, test tekrar test, Spearman-Brown ve Guttman yarılama (split-half) coefficient yöntemleri kullanılmıştır.

3.4. CronbachAlfa Katsayısı

Ölçeğin güvenirlilik analizi için öncelikle maddelerin Cronbach's Alfa değerlerine bakılmıştır.

Ölçek için yapılan geçerlik analizinde ortaya çıkan 20 maddelik cronbach alfa değerleri çizelge 3.7'de verilmiştir.

Çizelge 3.7. Sosyalleşme Ölçeği Cronbach Alfa Değerleri

Maddeler	Madde Çıkarılırsa Cronbach's Alpha
Farklı kültürdeki insanların değerlerine saygılı davranırım	.891
Arkadaşlarımla sürekli iletişim içinde olmaktan mutluluk duyarım.	.888
Arkadaşlarımı iyi ve kötü yönleriyle olduğu gibi kabul ederim.	.885
Yeni bir sosyal ortama girerken ilk "Merhaba" diyen ben olurum.	.890
Yapım gereği girişken bir insanım.	.894
Yaşadığım toplumun kültürel öğelerine uyum sağlamaya çalışırım.	.891
Arkadaşlarıma güvenirim.	.894
İstediğim bir gruba dahil olmak için uğraşırım.	.893
Arkadaşlarımla vakit geçirmeyi severim.	.889
Farklı kültürlerden insanlarla tanışmak ilgimi çeker.	.888
Tek başıma da olsam kalabalık ortamlarda vakit geçirmeyi severim.	.891
Farklı kültürlerin tanıtıldığı etkinliklere katılmak bana heyecan verir.	.886
Sosyal etkinliklere katılırken, etnik köken, inançvb ayrımı yapmam.	.892
Kişisel beceri ve yeteneklerimi keşfedebilmek için yeni ve farklı ortamlara girerim.	.887
Yeni insanlarla tanışmaktan hoşlanırım.	.892

Toplum içerisinde başkaları ile kolaylıkla iletişim kurarım.	.885
Her türlü sosyal etkinliklere katılmaktan hoşlanırım.	.890
Sıkıldığım zamanlarda sosyal etkinliklere katılmak beni rahatlatır.	.885
Yeni tanıştığım kişilerle sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanırım.	.894
Farklı ortamlarda daha kolay kabul görmemi sağlayacak özel becerilere (spor yapmak, resim yapmak vb) sahibim.	.891

Bulgulara göre toplam cronbach alfa değerini yükselten ya da düşüren madde bulunmamaktadır. Bu nedenle madde çıkarılmasına gerek olmadığı belirlenmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda ölçeğin alt boyut değerleri ve ölçeğin tamamına ait Cronbach's Alfa değerleri çizelge 3.8'de verilmiştir (Tavşancıl, 2014).

Çizelge 3.8. Ölçeğin Cronbach Alfa Güvenilirlik Analizi Sonuçları

<i>Faktör</i>	<i>Madde Sayısı</i>	<i>Cronbach's Alfa</i>
Sosyal Uyum	7	0.83
Girişkenlik	4	0.72
Kültürel Uyum	5	0.82
Arkadaşlık	4	0.69
Toplam	20	0.89

Çizelge 3.8 incelendiğinde ölçeğin sosyal uyum alt boyutu Cronbach's Alfa katsayısı 0.83, Girişkenlik boyutunun Cronbach's Alfa katsayısı 0.72, Kültürel Uyum boyutunun Cronbach's Alfa katsayısı 0.82 ve Arkadaşlık alt boyutunun Cronbach's Alfa katsayısı 0.69 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam Cronbach's Alfa katsayısı ise 0.89 ile yüksek güvenilirliğe sahiptir.

3.5. Spearman-Brown ve Guttman Yarılama Yöntemleri

Ölçeğin güvenilirliği Spearman-Brown ve Guttman yarılama yöntemleriyle kontrol edilmiştir (Çizelge 3.9). Spearman- Brown değeri 0.89 ve Gutmann yarılama değeri 0.89 ile yeterli olarak bulunmuştur (Callender ve Osburn 1979).

Çizelge 3.9. Spearman-Brown ve Guttman Yarılama Değerleri

Cronbach's Alfa	Part 1	Değer	.79
		Madde sayısı	10
	Part 2	Değer	.85
		Madde sayısı	10
	Toplam Madde sayısı		20
Formlar arası Korelasyon			.80
Spearman-Brown Coefficient	Eşit Uzunluk		.89
	Eşit olmayan Uzunluk		.89
Guttman Yarılama Coefficient			.89

3.6. Test-Tekrar Test Yöntemi

Test tekrar test yöntemi ise belirlenen ölçeğin zamana bağlı olarak değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Değerin pozitif ve en az .70 ve üzeri olması beklenmektedir (Tavşancıl, 2014). Test tekrar test yöntemi için 80 işitme engelli katılımcı kullanılmıştır. Test tekrar test çizelge 3.10'da verilmiştir.

Çizelge 3.10. Sosyalleşme Ölçeği Test Tekrar Test Güvenirlik Analizi Sonuçları

Uygulama	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>R</i>
İlk uygulama	80	3.75	1.22	.92*
Son uygulama	80	3.69	1.14	

Ölçeğin 4 hafta ara ile yapılan analiz sonucu .92 olarak belirlenmiştir. Bu değer beklenen test tekrar test güvenirlik değerinin üzerindedir (Tavşancıl, 2014).

3.7. Demografik Bilgiler

Katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim durumu engelli olma yaşı, işitme engelinin oluşma sebebi, sağ ve sol kulak için işitme kaybı derecesi, ailede başka engelli birey olma, anne ve baba eğitim durumu, ailenin geliri, ekonomik durum, spor yapma, hangi çevreden arkadaş edinme ve arkadaş çevresini seçerken yönlendirme gibi demografik özellikleri belirlemek amacı ile betimsel analizler yapılmıştır.

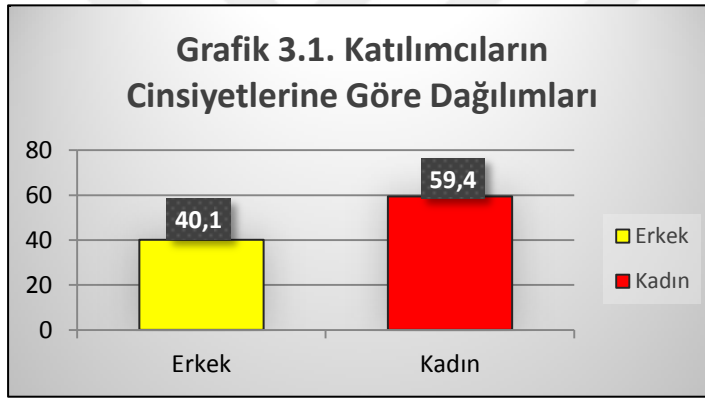
3.7.1. Kişisel Bilgiler

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımları çizelge 3.11’de verilmiştir.

Çizelge 3.11. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	%
Kadın	143	40.1
Erkek	214	59.4
357	100.0	

Çizelge 3.11’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcıların 212’si (%59,4) erkek iken, 143’ü (%40,1) kadındır. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımlarını gösteren grafik aşağıda sunulmuştur (Grafik 3.1).

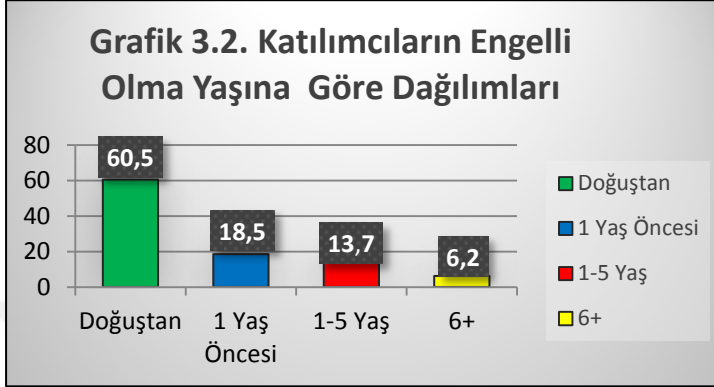
Grafik 3.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Grafik 3.1. dikkate alındığında katılımcıların %40,1’inin erkek, %59,4’ünün kadın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların engelli olma durumlarının hangi dönemde olduğuna ilişkin bilgiler çizelge 3.12’de verilmiştir.

Çizelge 3.12. Katılımcıların Engelli Olma Yaşı Tablosu

Engelli Olma Yaşı	N	%
Doğuştan	216	60.5
1 Yaş Öncesi	66	18.5
1-5 Yaş	49	13.7
6+	22	6.2
Cevapsız	4	1.1
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.12’de katılımcıların engelli olma yaşları incelendiğinde bu katılımcıların %60.5’inin doğuştan işitme engelli olduğu tespit edilmiştir. Altı yaşında ve sonrasında işitme engelli olan katılımcıların oranı ise %6.2 olduğu görülmüştür.

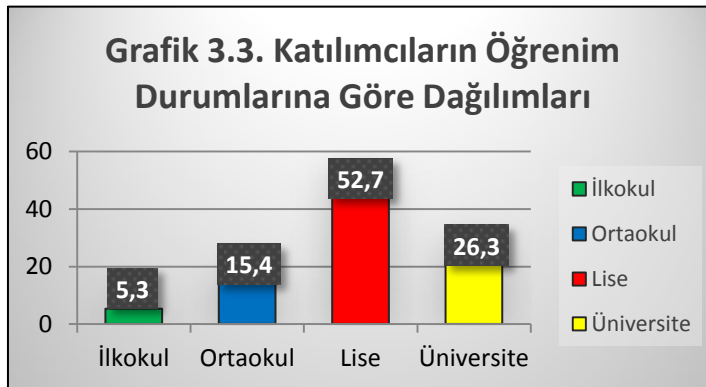
Grafik 3.2.Katılımcıların Engelli Olma Yaşına Göre Dağılımları

Katılımcıların öğrenim durumuna yönelik bilgiler çizelge 3.13’te verilmiştir.

Çizelge 3.13. Katılımcıların Öğrenim Durumu Tablosu

Öğrenim	N	%
İlkokul	19	5.3
Ortaokul	55	15.4
Lise	188	52.7
Üniversite	94	26.3
Cevapsız	1	.3
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.13’te görüldüğü üzere katılımcıların öğrenim durumuna bakıldığında, en yüksek paya sahip lise %52.7, en düşük paya sahip ise ilkokul, % 5.3 olduğu tespit edilmiştir.

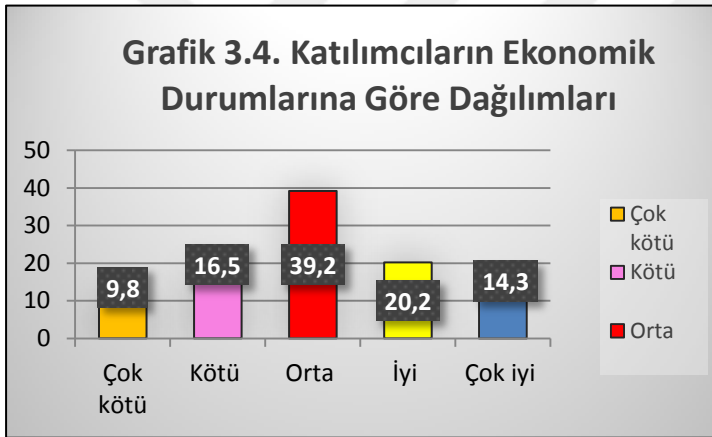
Grafik 3.3. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

Çalışmaya katılan işitme engelli bireylerin ekonomik durumlarını gösteren kategoriler Çizelge 3.14’te verilmiştir.

Çizelge 3.14. Katılımcıların Ekonomik Durum Tablosu

Ekonomik Durum	N	%
Çok kötü (ihtiyaçlarımı karşılamakta güçlük çekiyorum)	35	9.8
Kötü (ihtiyaçlarımı tam karşılayamıyorum)	59	16.5
Orta (ancak ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum)	140	39.2
İyi (ihtiyaçlarımı karşılamada güçlük çekmiyorum)	72	20.2
Çok iyi (istediğim gibi para harcayabiliyorum)	51	14.3
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.14’te katılımcıların ekonomik durum tablosu verilmiştir buna göre, % 39.2’si ekonomik durumunu orta olduğunu fakat ihtiyaçlarını karşılayabildiği, % 9.8’nin ise çok kötü ve ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiği tespit edilmiştir.

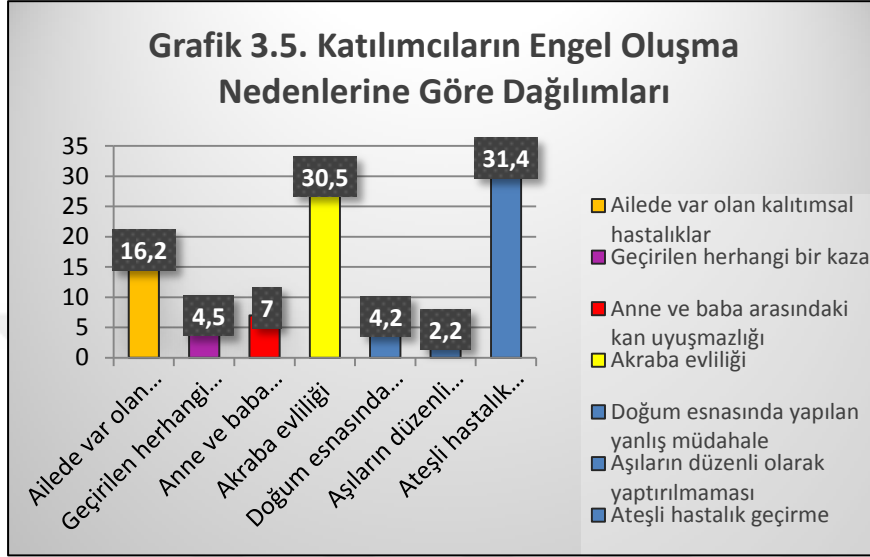
Grafik 3.4. Katılımcıların Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımları

Katılımcıların engel oluşma nedenlerini gösteren bilgilerin yer aldığı çizelge 3.15’te verilmiştir.

Çizelge 3.15. Katılımcıların Engel Oluşma Nedenleri Tablosu

Engel Oluşma Nedeni	N	%
Ailede var olan kalıtsal hastalıklar	58	16.2
Geçirilen herhangi bir kaza	16	4.5
Anne ve baba arasındaki kan uyuşmazlığı	25	7.0
Akraba evliliği	109	30.5
Doğum esnasında yapılan yanlış müdahale	15	4.2
Aşıların düzenli olarak yaptırılmaması	8	2.2
Ateşli hastalık geçirme	112	31.4
Cevapsız	14	3.9
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.15'te katılımcıların engel oluşma nedenleri incelendiğinde ateşli hastalık geçirme sonucu engelli olma oranı %31.4 ile en yüksek, aşıların düzenli yaptırılmaması sonucu engelli olma oranı %2.2 ile en düşük paya sahip olduğu tespit edilmiştir.

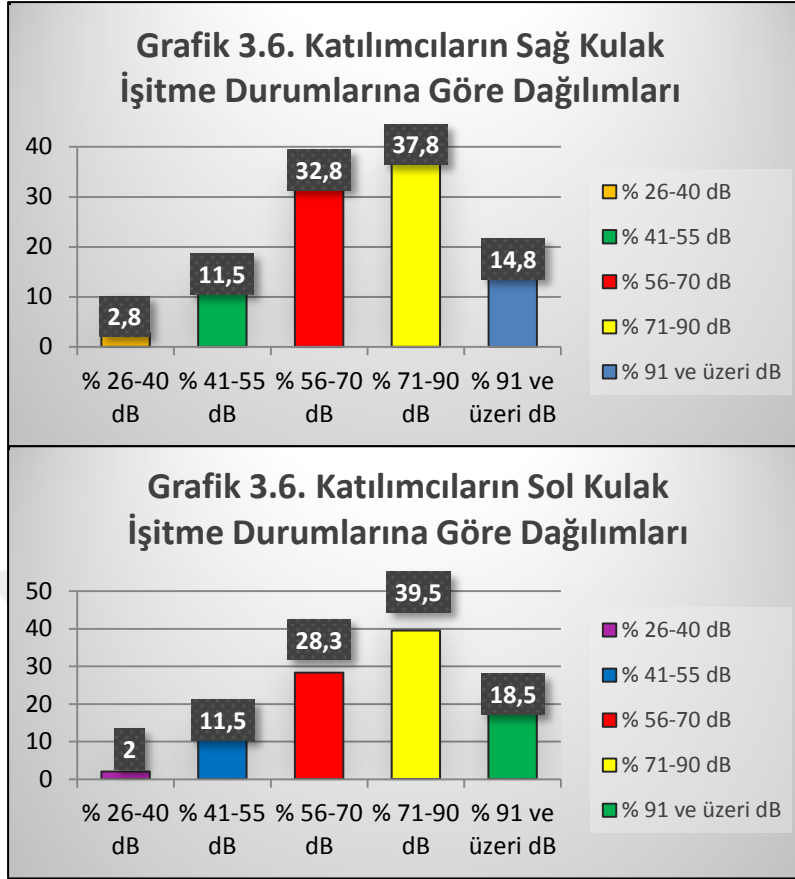
Grafik 3.5. Katılımcıların Engel Oluşma Nedenlerine Göre Dağılımları

Katılımcıların sağ ve sol kulak işitme kaybı dereceleri çizelge 3.16'da verilmiştir.

Sağ-Sol Kulak	Sağ		Sol	
	N	%	N	%
% 26-40 dB	10	2.8	7	2.0
% 41-55 dB	41	11.5	41	11.5
% 56-70 dB	117	32.8	101	28.3
% 71-90 dB	135	37.8	141	39.5
% 91 ve üzeri dB	53	14.8	66	18.5
Cevapsız	1	.3	1	.3
Toplam	357	100,0	357	100,0

Çizelge 3.16. Katılımcıların Sağ ve Sol Kulak İşitme Kaybı Dereceleri Tablosu

Çizelge 3.16'da katılımcıların sağ ve sol kulak işitme kaybı dereceleri incelendiğinde işitme kaybı derecelerinde katılımcıların çoğunluğunu hem sağ kulak (%37.8) Hem de sol kulak (%39.5) için %71-90 dB oluşturmaktadır. Katılımcıların azınlığını sağ kulak için (%2.8), sol kulak için ise (%2) ile %26-40 dB oluşturmaktadır.

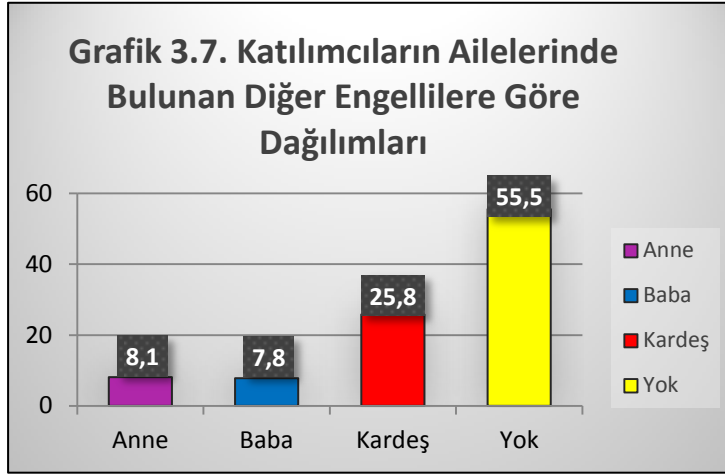
Grafik 3.6. Katılımcıların Sol ve Sağ Kulak İşitme Durumlarına Göre Dağılımları

Katılımcıların ailede bulunan diğer engelli bireyler tablosu çizelge 3.17’de verilmiştir.

Çizelge 3.17. Katılımcıların Ailede Bulunan Diğer Engelli Bireyler Tablosu

Ailede Engelli Birey	N	%
Anne	29	8.1
Baba	28	7.8
Kardeş	92	25.8
Yok	198	55.5
Cevapsız	10	2.8
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.17’de katılımcıların ailede bulunan diğer engelli bireyler tablosuna bakıldığında, %55.5’inin ailesinde başka engel bir birey bulunmadığı ve %7.8 diliminin ise ailesinde babanın engelli olduğu tespit edilmiştir.

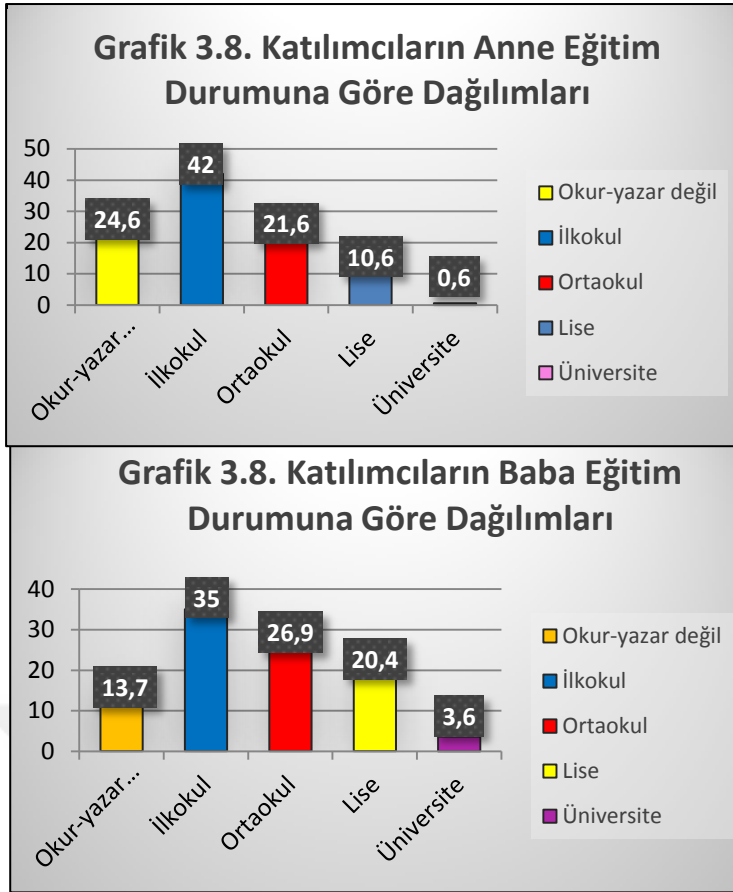
Grafik 3.7. Katılımcıların Ailelerinde Bulunan Diğer Engellilere Göre Dağılımları

Katılımcıların anne ve baba eğitim durumları tablosu çizelge 3.18’de verilmiştir.

Anne – Baba Eğitim Durumu	Anne		Baba	
	N	%	N	%
Okur-yazar değil	88	24.6	49	13.7
İlkokul	150	42.0	125	35.0
Ortaokul	77	21.6	96	26.9
Lise	38	10.6	73	20.4
Üniversite	2	.6	13	3.6
Cevapsız	2	.6	1	.3
Toplam	357	100.0	357	100.0

Çizelge 3.18. Katılımcıların Anne ve Baba Eğitim Durumları Tablosu

Çizelge 3.18’de katılımcıların anne ve baba eğitim durumları incelendiğinde en büyük paya sahip olan hem anne (%42) ilkokul mezunu hem de ilkokul mezunu anne (%35) olduğu görülmüştür. Çalışmada en az paya sahip üniversite mezunu anne (%6), üniversite mezunu baba ise (%3.6) olarak tespit edilmiştir.

Grafik 3.8. Katılımcıların Baba ve Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

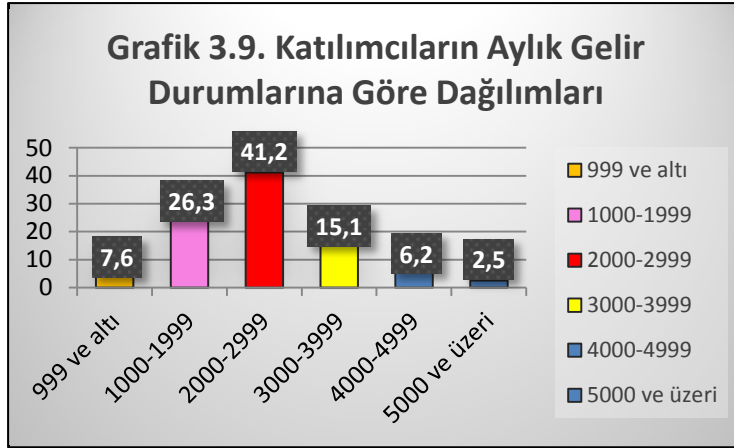
Katılımcıların aylık gelir tablosu çizelge 3.19'da verilmiştir.

Aylık Gelir	N	%
999 ve altı	27	7.6
1000-1999	94	26.3
2000-2999	147	41.2
3000-3999	54	15.1
4000-4999	22	6.2
5000 ve üzeri	9	2.5
Cevapsız	4	1.1
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.19. Katılımcıların Aylık Gelir Tablosu

Çizelge 3.19'da katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde, en yüksek orana sahip olan 2000-2999 TL (%41.2), en az orana sahip olan 5000 ve üzeri (% 2.5) olduğu saptanmıştır.

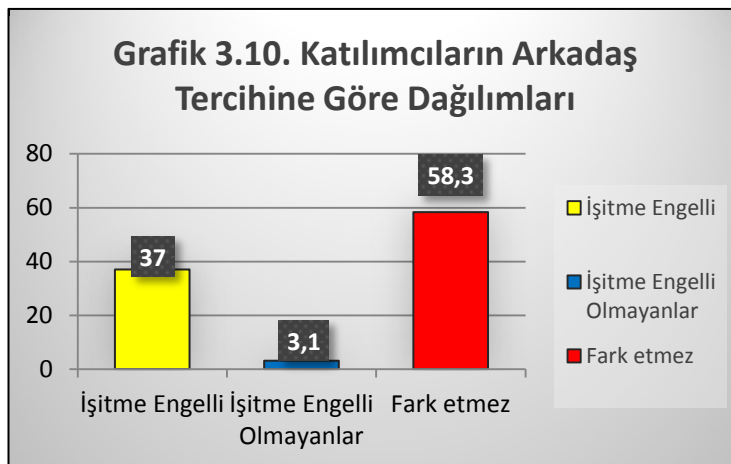
Grafik 3.9. Katılımcıların Aylık Gelir Durumlarına Göre Dağılımları

Katılımcıların arkadaş tercihi tablosu çizelge 3.20’de verilmiştir

Arkadaş Ortamı Seçimi	N	%
İşitme Engelli	132	37.0
İşitme Engelli Olmayanlar	11	3.1
Fark etmez	208	58.3
Cevapsız	6	1.7
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.20. Katılımcıların Arkadaş Tercihi Tablosu

Çizelge 3.20’de katılımcıların arkadaş tercihi incelendiğinde arkadaş ortamının seçim konusunda %58.3 fark etmez sonucu tespit edilmiştir. Katılımcıların %3.1’i ise arkadaş ortamını işitme engelli olmayan bireylerden seçildiği tespit edilmiştir.

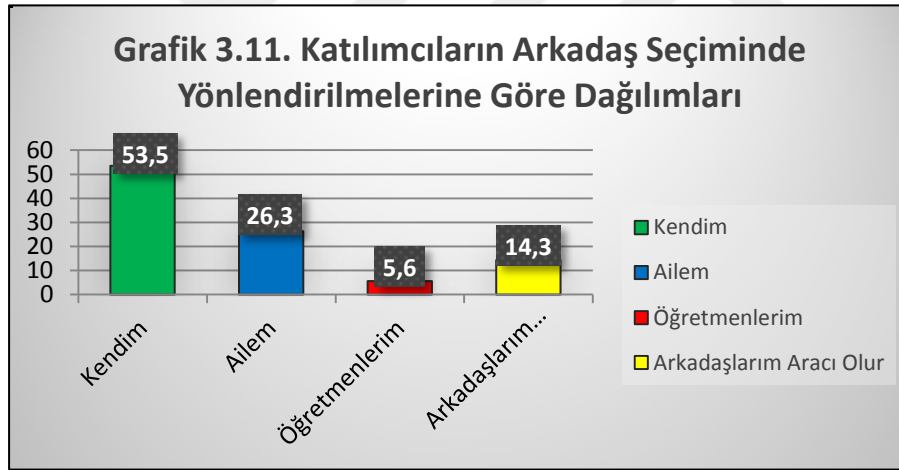
Grafik 3.10. Katılımcıların Arkadaş Tercihine Göre Dağılımları

Katılımcıların arkadaş seçiminde yönlendirme tablosu çizelge 3.21’de verilmiştir.

Arkadaş Seçimi Yönlendirme	N	%
Kendim	191	53.5
Ailem	94	26.3
Öğretmenlerim	20	5.6
Arkadaşlarım Aracı Olur	51	14.3
Cevapsız	1	.3
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.21. Katılımcıların Arkadaş Seçiminde Yönlendirme Tablosu

Çizelge 3.21’de katılımcıların arkadaş seçiminde yönlendirilmesinde görüldüğü üzere katılımcıların %53.5’i arkadaşlarını kendisi seçmektedir. Katılımcıların %5.6’sı ise öğretmenlerinin yönlendirmesi ile arkadaş seçimini gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

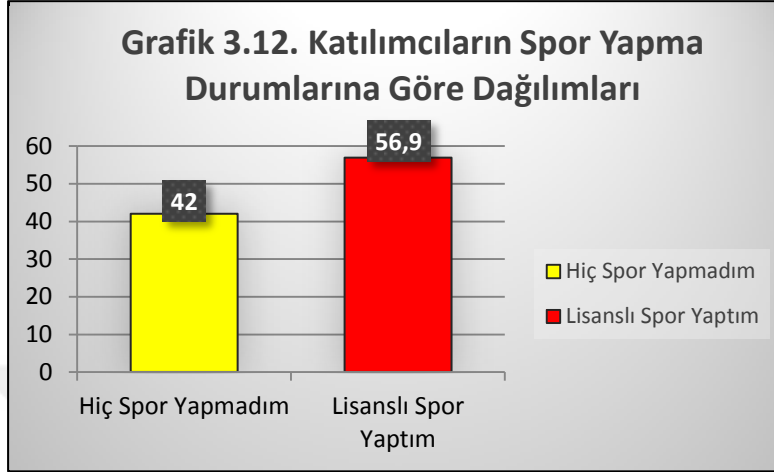
Grafik 3.11. Katılımcıların Arkadaş Seçiminde Yönlendirilmelerine Göre Dağılımları

Katılımcıların spor yapma durumları tablosu çizelge 3.22’de verilmiştir.

Spor Yapma Durumu	N	%
Hiç Spor Yapmadım	150	42.0
Lisanslı Spor Yaptım	203	56.9
Cevapsız	4	1.1
Toplam	357	100.0

Çizelge 3.22. Katılımcıların Spor Yapma Durumları Tablosu

Çizelge 3.22’de katılımcıların spor yapma durumları incelendiğinde görülüyor ki, %56.9’u lisanslı olarak spor yapmıştır. %42’si ise hayatlarında hiç spor yapmamıştır.

Grafik 3.12. Katılımcıların Spor Yapma Durumlarına Göre Dağılımları

3.8. Fark Analizleri için Varsayımlar

Veri analizi işlemi öncesinde MANOVA analizinin varsayımları kontrol edilmiştir. İlk varsayım normal dağılım kontrolüdür. MANOVA da normal dağılım tek değişkenli ve çok değişkenli normallik olarak kontrol edilmektedir. Tek değişkenli normallik basıklık-çarpıklık, p-p plotlar ve histogramlar ile kontrol edilmektedir. Tabachnick ve Fidell ‘e (2013) göre basıklık-çarpıklık değerleri +1.5 ve -1.5 aralığında olmalıdır. Çizelge 3.13. araştırmada incelenen bağımlı değişkenlerin basıklık-çarpıklık değerlerini göstermektedir. Tabloya göre bağımlı değişkenlerin normal dağılım değerleri içinde olduğu görülmektedir.

Bağımlı değişkenlerin Skewness- Kurtosis değerleri çizelge 3.23’te verilmiştir.

	Sosyal Uyum	Girişkenlik	Kültürel Uyum	Arkadaşlık	Toplam Sosyallik
Basıklık	-.25	-.20	-.37	-.53	-.41
Basıklık SS	.13	.13	.13	.13	.12
Çarpıklık	.32	-.20	-.02	.48	.19
Çarpıklık SS	.26	.26	.26	.26	.25

Çizelge 3.23. Bağımlı Değişkenlerin Skewness- Kurtosis Değerleri Tablosu

Çizelge 3.23. araştırmada incelenen bağımlı değişkenlerin basıklık-çarpıklık değerlerini göstermektedir. Tabloya göre bağımlı değişkenlerin normal dağılım değerleri içinde olduğu görülmektedir. Çalışmanın çok değişkenli normallik dağılımı Mardia's test ile kontrol edilmiştir. Mardia's test değerinin p. 05 değerine göre coefficient (katsayı) değeri 1.96 değerinden küçükse çoklu normallik sağlanmış demektir (Tabachnick ve ark. 2007).

Bağımlı değişkenlerin Mardia's Çoklu Normallik tablosu çizelge 3.24'te verilmiştir.

	Sosyal Uyum	Girişkenlik	Kültürel Uyum	Arkadaşlık	Toplam Sosyallik
Mardia Basıklık	1.12	.96	1.14	1.02	1.08
Mardia Basıklık p değeri	.03	.02	.03	.03	.02
Mardia Çarpıklık	1.85	.88	1.09	.95	1.41
Mardia Çarpıklık p değeri	.04	.01	.03	.02	.01

Çizelge 3.24. Bağımlı Değişkenlerin Mardia's Çoklu Normallik Tablosu

Çizelge 3.24'te bağımlı değişkenlerin çoklu normallik dağılımları gösterilmektedir. Çizelge 3.24'e göre tüm bağımlı değişkenlerin çoklu normalliği sağladığı görülmektedir.

Levene's Test Değerleri Tablosu çizelge 3.25'te verilmiştir.

	F	sd1	sd2	p
Sosyal Uyum	1.50	19	331	.08
Girişkenlik	2.46	19	331	.07
Kültürel Uyum	2.34	19	331	.06
Arkadaşlık	1.01	19	331	.45
Toplam Sosyallik	1.41	19	331	.41

Çizelge 3.25. Levene's Test Değerleri Tablosu

Çizelge 3.25'te Levene test değerleri verilmiştir. Bulgulara göre tek değişkenli homojenliğin sağlandığı görülmektedir. Tek değişkenli homojenlik Levene test ile kontrol edilmiştir. Değerin anlamlı çıkmaması homojenliğin sağlandığını göstermektedir (Tabannick ve Fidel, 2013).

Çizelge 3.26. Box's M Test Değerleri

Box's M	89.11
F	.61
df1	255
df2	13725.90
p	.46

Çizelge 3.26'da çok değişkenli homojenlik Box's test ile kontrol edilmiştir. Tek değişkenli homojenlik de olduğu gibi değer anlamlı çıkmaması beklenmektedir. Elde edilen değer (.46) çok değişkenli homojenliğin sağlandığını göstermektedir.

Bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı değerleri tablosu çizelge 3.27'de verilmiştir.

Çizelge 3.27. Bağımsız Değişkenlerin Çoklu Doğrusal Bağlantı Değerleri Tablosu

Bağımsız Değişkenler	Tolerans	VIF
Cinsiyet	.97	1.04
Lisanslı Spor Yapma	.99	1.00
Ekonomik Durum	.97	1.03
Öğrenim Durumu	.98	1.01
Engelli Olma Yaşı	.99	1.08
Engel Oluşma Sebebi	.94	1.11
Ailede Başka Engelli Olma Durumu	.96	1.04
Anne Eğitim Durumu	.98	1.07
Baba Eğitim Durumu	.97	1.06

Çizelge 3.27'de VIF ve tolerans değerleri gösterilmektedir. Çalışmalarda VIF (violence inflation factor) ve tolerans değerleri ile kontrol edilmektedir. VIF değerinin 10 ve üzeri olmaması beklenmektedir. Tolerans değeri ise 0 ile 1 aralığında yer almaktadır. Çoklu doğrusal bağlantı oluşmaması için değer .40 ve üzerinde olması beklenmektedir (Allison, 1999; Alpar, 2001).

Son olarak bağımsız gözlem varsayımı araştırmacı tarafından sağlanmıştır. Elde edilen bulgular MANOVA varsayımlarının sağlandığını ve doğrulama için Wilks' Lambda kullanılabileceğini göstermektedir (Tabachnick ve Fidell 2013).

3.9. Değişkenlere Yönelik Bulgular

3.9.1. Cinsiyet, Ekonomik Durum ve Lisanslı Spor Yapma Durumu Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları arasındaki MANOVA Analizi

Cinsiyet, ekonomik durum ve lisanslı spor yapma durumu değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları MANOVA tablosu çizelge 3.28’de verilmiştir.

Çizelge 3.28. Cinsiyet, Ekonomik Durum ve Lisanslı Spor Yapma Durumu Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları MANOVA Sonuçları

		<i>Hipotez</i>				
		<i>F</i>	<i>sd</i>	<i>Hata sd</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	Pillai'sTrace	1.39	16.00	1300.00	.14	.02
	Wilks' Lambda	1.40	16.00	984.36	.13	.02
	Hotelling'sTrace	1.41	16.00	1282.00	.13	.02
	Roy'sLargestRoot	4.41	4.00	325.00	.00	.05
Ekonomik durum	Pillai'sTrace	1.54	4.00	322.00	.19	.02
	Wilks' Lambda	1.54	4.00	322.00	.19	.02
	Hotelling'sTrace	1.54	4.00	322.00	.19	.02
	Roy'sLargestRoot	1.54	4.00	322.00	.19	.02
Lisanslı spor yapma durumu	Pillai'sTrace	3.28	4.00	322.00	.01	.04
	Wilks' Lambda	3.28	4.00	322.00	.01	.04
	Hotelling'sTrace	3.28	4.00	322.00	.01	.04
	Roy'sLargestRoot	3.28	4.00	322.00	.01	.04
Cinsiyet * ekonomik durum nasıl * Lisanslı spor yapma durumu	Pillai'sTrace	1.18	16.00	1300.00	.27	.01
	Wilks' Lambda	1.19	16.00	984.36	.27	.02
	Hotelling'sTrace	1.20	16.00	1282.00	.26	.02
	Roy'sLargestRoot	4.10	4.00	325.00	.00	.05

Çizelge 3.28’de cinsiyet, ekonomik durum ve lisanslı spor yapma durumu değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları MANOVA bulgularına göre bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir etkileşim tespit edilmemiştir ($F_{(16)}= 1.19, p>.05$).

Cinsiyet, ekonomik durum ve lisanslı spor yapma durumu değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları ana etkiler tablosu çizelge 3.29’da verilmiştir.

Çizelge 3.29. Cinsiyet, Ekonomik Durum ve Lisanslı Spor Yapma Durumu Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları Ana Etkileri

	<i>Bağımlı değişken</i>	<i>sd</i>	<i>Ortalama Kare</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Ekonomik durum	Sosyal Uyum	4	1.65	3.32	.01
	Girişkenlik	4	1.68	2.84	.02
	Kültürel Uyum	4	1.93	2.95	.02
	Arkadaşlık	4	1.83	3.69	.01
	Toplam Sosyallik	4	1.70	4.18	.00
Spor yapma durumu	Sosyal Uyum	1	2.00	3.86	.05
	Girişkenlik	1	.74	1.17	.28
	Kültürel Uyum	1	2.76	4.07	.04
	Arkadaşlık	1	.14	.27	.60
	Toplam Sosyallik	1	.70	1.71	.19
Cinsiyet	Sosyal Uyum	1	5.83	11.74	.00
	Girişkenlik	1	2.31	3.92	.05
	Kültürel Uyum	1	3.86	5.91	.02
	Arkadaşlık	1	.85	1.72	.19
	Toplam Sosyallik	1	2.91	7.14	.01
Hata	Sosyal Uyum	325	.50		
	Girişkenlik	325	.59		
	Kültürel Uyum	325	.65		
	Arkadaşlık	325	.50		
	Toplam Sosyallik	325	.41		
Toplam	Sosyal Uyum	345			
	Girişkenlik	345			
	Kültürel Uyum	345			
	Arkadaşlık	345			
	Toplam Sosyallik	345			

Çizelge 3.29. incelendiğinde bağımsız değişkenlerden cinsiyet ile sosyal uyum ($F_{(1,325)}= 11.74, p<.05$), girişkenlik ($F_{(1,325)}= 3.92, p<.05$), kültürel uyum ($F_{(1,325)}= 5.91, p<.05$) ve toplam sosyallik ($F_{(1,325)}= 7.14, p<.05$) alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. İşitme engelli bireylerde sosyalleşme ölçeği ve alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişki bonferonni takip testi sonucu çizelge 3.30'da verilmiştir.

Çizelge 3.30. Cinsiyet Değişkeni Açısından Bonferonni Takip Testi Sonuçları

<i>Bağımlı değişken</i>	<i>(I) Cinsiyet</i>	<i>(J) Cinsiyet</i>	<i>Ortalama farkı (I-J)</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>p</i>
Sosyal Uyum	Kadın	Erkek	.33	.08	.00
	Erkek	Kadın	-.33	.08	.00
Girişkenlik	Kadın	Erkek	.20	.09	.03
	Erkek	Kadın	-.20	.09	.03
Kültürel uyum	Kadın	Erkek	.30	.09	.00
	Erkek	Kadın	-.30	.09	.00
Arkadaşlık	Kadın	Erkek	.15	.08	.06
	Erkek	Kadın	-.15	.08	.06
Toplam Sosyallik	Kadın	Erkek	.23	.07	.02
	Erkek	Kadın	-.23	.07	.02

Bonferonni testi incelendiğinde sosyal uyum alt boyutunda kadınların erkeklere göre daha sosyal olduğu belirlenmiştir. Girişkenlik alt boyutunda da kadınların erkeklere göre daha girişken oldukları belirlenmiştir. Kültürel uyum alt boyutunda ise kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha iyi oldukları tespit edilmiştir. Toplam sosyallik alt boyutunda yine kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek oldukları belirlenmiştir. Cinsiyet ile arkadaşlık alt boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık belirlenmemiştir ($p > .05$). Spor yapma durumu bağımsız değişkeni ile sosyal uyum ($F_{(1,325)} = 3.86$, $p < .05$) ve kültürel uyum ($F_{(1,325)} = 4.07$, $p < .05$) alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Spor yapma durumu değişkeni açısından bonferonni takip testi bulguları çizelge 3.31’de verilmiştir.

Çizelge 3.31. Spor Yapma Durumu Değişkeni Açısından Bonferonni Takip Testi Sonuçları

<i>Bağımlı Değişken</i>	<i>(I) Spor yapma durumu</i>	<i>(J) Spor yapma durumu</i>	<i>Ortalama farkı (I-J)</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>p</i>
Sosyal Uyum	Hiç Spor Yapmadım	Lisanslı spor yaptım	-.16	.08	.05
	Lisanslı spor yaptım	Hiç Spor Yapmadım	.16	.08	.05
Girişkenlik	Hiç Spor Yapmadım	Lisanslı spor yaptım	-.10	.09	.28

	Lisanslı spor yaptım	Hiç Spor Yapmadım	.10	.09	.28
Kültürel Uyum	Hiç Spor Yapmadım	Lisanslı spor yaptım	-.18	.09	.04
	Lisanslı spor yaptım	Hiç Spor Yapmadım	.18	.09	.04
Arkadaşlık	Hiç Spor Yapmadım	Lisanslı spor yaptım	-.04	.08	.60
	Lisanslı spor yaptım	Hiç Spor Yapmadım	.04	.08	.60
Toplam Sosyallik	Hiç Spor Yapmadım	Lisanslı spor yaptım	-.11	.06	.18
	Lisanslı spor yaptım	Hiç Spor Yapmadım	.11	.06	.18

Bonferonni takip testi bulgularına göre sosyal uyum alt boyutunda lisanslı spor yapanların hiç spor yapmayanlara göre anlamlı düzeyde sosyal oldukları belirlenmiştir. Ayrıca kültürel uyum alt boyutunda ise lisanslı spor yapanların kültürel uyum olarak anlamlı düzeyde hiç spor yapmayanlardan daha yüksek bulunmuştur.

Ekonomik durum değişkeni açısından bonferonni takip testi tablosu çizelge 3.32’de verilmiştir.,

Çizelge 3.32. Ekonomik Durum Değişkeni Açısından Bonferonni Takip Testi Sonuçları

<i>Bağımlı Değişken</i>	<i>(I) Ekonomik durum</i>	<i>(J) Ekonomik durum</i>	<i>Ortalama Kare (I-J)</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>p</i>
Sosyal Uyum	Çok kötü	Kötü	.26	.15	.92
		Orta	-.01	.13	1.00
		İyi	-.12	.15	1.00
		Çok iyi	-.39	.16	.12
	Kötü	Çok kötü	-.26	.15	.92
		Orta	-.26	.11	.18
		İyi	-.37	.13	.03
		Çok iyi	-.65	.14	.00
	Orta	Çok kötü	.01	.13	1.00
		Kötü	.26	.11	.18
		İyi	-.11	.10	1.00
		Çok iyi	-.39	.12	.01

		Çok kötü	.12	.15	1.00
	İyi	Kötü	.37	.13	.03
		Orta	.12	.10	1.00
		Çok iyi	-.28	.13	.36
		Çok kötü	.39	.16	.12
	Çok iyi	Kötü	.65	.14	.00
		Orta	.39	.12	.01
		İyi	.28	.13	.36
		Kötü	.36	.17	.35
	Çok kötü	Orta	.08	.15	1.00
		İyi	-.13	.16	1.00
		Çok iyi	-.26	.17	1.00
		Çok kötü	-.36	.17	.35
	Kötü	Orta	-.27	.12	.28
		İyi	-.49	.14	.01
		Çok iyi	-.62	.15	.00
		Çok kötü	-.08	.15	1.00
	Orta	Kötü	.27	.12	.28
		İyi	-.22	.12	.61
		Çok iyi	-.35	.13	.07
		Çok kötü	.13	.16	1.00
	İyi	Kötü	.49	.14	.01
		Orta	.22	.12	.61
		Çok iyi	-.13	.14	1.00
		Çok kötü	.26	.17	1.00
	Çok iyi	Kötü	.62	.15	.00
		Orta	.35	.13	.07
		İyi	.13	.14	1.00
		Kötü	.25	.17	1.00
	Çok kötü	Orta	-.09	.15	1.00
		İyi	-.23	.17	1.00
		Çok iyi	-.42	.18	.18
		Çok kötü	-.25	.17	1.00
	Kötü	Orta	-.35	.13	.07
		İyi	-.48	.15	.01
		Çok iyi	-.68	.16	.00
		Çok kötü	.09	.15	1.00
	Orta	Kötü	.35	.13	.07
		İyi	-.13	.12	1.00
		Çok iyi	-.33	.13	.14
		Çok kötü	.23	.17	1.00
	İyi	Kötü	.48	.15	.01
		Orta	.13	.12	1.00
		Çok iyi	-.20	.15	1.00
		Çok kötü	.42	.18	.18
	Çok iyi	Kötü	.68	.16	.00
		Orta	.33	.13	.14
		İyi	.20	.15	1.00
Arkadaşlık	Çok kötü	Kötü	.14	.15	1.00

		Orta	-.12	.13	1.00
		İyi	-.26	.15	.76
		Çok iyi	-.47	.15	.03
	Kötü	Çok kötü	-.14	.15	1.00
		Orta	-.26	.11	.21
		İyi	-.40	.13	.02
		Çok iyi	-.60	.14	.00
	Orta	Çok kötü	.12	.13	1.00
		Kötü	.26	.11	.21
		İyi	-.14	.10	1.00
		Çok iyi	-.35	.12	.03
	İyi	Çok kötü	.26	.15	.76
		Kötü	.40	.13	.02
		Orta	.14	.10	1.00
		Çok iyi	-.21	.13	1.00
	Çok iyi	Çok kötü	.47	.15	.03
		Kötü	.60	.14	.00
		Orta	.35	.12	.03
		İyi	.21	.13	1.00
	Çok kötü	Kötü	.23	.14	.98
		Orta	-.05	.12	1.00
		İyi	-.20	.13	1.00
		Çok iyi	-.40	.14	.05
	Kötü	Çok kötü	-.23	.14	.98
		Orta	-.28	.10	.06
		İyi	-.43	.12	.00
		Çok iyi	-.64	.12	.00
Toplam Sosyal Uyum	Orta	Çok kötü	.05	.12	1.00
		Kötü	.28	.10	.06
		İyi	-.15	.09	1.00
		Çok iyi	-.36	.10	.01
	İyi	Çok kötü	.20	.13	1.00
		Kötü	.43	.12	.00
		Orta	.15	.09	1.00
		Çok iyi	-.20	.12	.86
	Çok iyi	Çok kötü	.40	.14	.05
		Kötü	.64	.12	.00
		Orta	.36	.10	.01
		İyi	.20	.12	.86

Ekonomik durum bağımsız değişkeni ile sosyal uyum ($F_{(4,325)}= 3.32$, $p<.05$), girişkenlik ($F_{(4,325)}= 2.84$, $p<.05$), kültürel uyum ($F_{(4,325)}= 2.95$, $p<.05$) ve arkadaşlık ($F_{(4,325)}= 3.69$, $p<.05$) alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Sosyal uyum alt boyutunda anlamlı farkın nereden kaynaklandığını tespit edebilmek için bonferonni takip testi yapılmıştır. Bulgulara göre katılımcıların ekonomik durumu çok iyi olanların sosyal uyum düzeyi ekonomik

durumu kötü ve orta olanlardan anlamlı düzeyde daha iyi bulunmuştur. Ayrıca ekonomik durumu iyi olanların sosyal uyum düzeyi ekonomik düzeyi kötü olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların ekonomik durumu çok iyi ve iyi olanların girişkenlik düzeyi ekonomik durumu kötü olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kültürel uyum alt boyutunda ise ekonomik durumu çok iyi ve iyi olanların ekonomik durumu kötü olanlardan daha iyi bulunmuştur. Arkadaşlık alt boyutunda, ekonomik durumu çok iyi olanların arkadaşlık düzeyi ekonomik durumu çok kötü, kötü ve orta olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Toplam sosyallik alt boyutunda ise ekonomik durumu çok iyi olan katılımcıların toplam sosyallik düzeyi ekonomik durumu çok kötü, kötü ve orta olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p>.05$).

3.9.2. Öğrenim Durumu, Engelli Olma Yaşı ve Engel Oluşma Sebebi Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları MANOVA Analizi

Öğrenim durumu, engelli olma yaşı ve engel oluşma sebebi değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları manova tablosu çizelge 3.33'te verilmiştir.

Çizelge 3.33. Öğrenim Durumu, Engelli Olma Yaşı ve Engel Oluşma Sebebi Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları MANOVA Sonuçları

		<i>Hipotez</i>				
		<i>F</i>	<i>sd</i>	<i>Hata sd</i>	<i>p</i>	η^2
Öğrenim Durumu	Pillai'sTrace	.71	12.00	822.00	.74	.02
	Wilks' Lambda	.71	12.00	719.94	.74	.02
	Hotelling'sTrace	.71	12.00	812.00	.75	.02
	Roy'sLargestRoot	1.32	4.00	274.00	.26	.05
Engelli Olma Yaşı	Pillai'sTrace	2.45	12.00	822.00	.00	.02
	Wilks' Lambda	2.47	12.00	719.94	.00	.02
	Hotelling'sTrace	2.48	12.00	812.00	.00	.02
	Roy'sLargestRoot	5.31	4.00	274.00	.00	.02
Engel Oluşma Sebebi	Pillai'sTrace	1.45	24.00	1100.00	.07	.04
	Wilks' Lambda	1.46	24.00	950.11	.07	.04
	Hotelling'sTrace	1.46	24.00	1082.00	.07	.04
	Roy'sLargestRoot	3.27	6.00	275.00	.00	.04
Öğrenim Durumu	Pillai'sTrace	.90	40.00	1100.00	.65	.01

Engelli Olma Yaşı	Wilks' Lambda	.90	40.00	1033.25	.65	.02
Engel Oluşma	Hotelling's Trace	.90	40.00	1082.00	.64	.02
Sebebi	Roy's Largest Root	2.19	10.00	275.00	.02	.05

MANOVA bulgularına göre bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir etkileşim tespit edilmemiştir ($F_{(40)} = .90, p > .05$).

Öğrenim durumu, engelli olma yaşı ve engel oluşma sebebi değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları ana etkiler tablosu çizelge 3.34'te verilmiştir.

Çizelge 3.34. Öğrenim Durumu, Engelli Olma Yaşı ve Engel Oluşma Sebebi Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları MANOVA Sonuçları

	<i>Bağımlı değişken</i>	<i>sd</i>	<i>Ortalama Kare</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Öğrenim Durumu	Sosyal Uyum	3	.44	.87	.46
	Girişkenlik	3	.39	.67	.57
	Kültürel Uyum	3	.60	.90	.44
	Arkadaşlık	3	.01	.02	1.00
	Toplam Sosyallik	3	8.24	.57	.63
Engelli Olma Yaşı	Sosyal Uyum	3	.70	1.40	.25
	Girişkenlik	3	1.43	2.46	.06
	Kültürel Uyum	3	.26	.40	.76
	Arkadaşlık	3	1.59	3.20	.02
	Toplam Sosyallik	3	.63	1.51	.21
Engel Oluşma Sebebi	Sosyal Uyum	6	.77	1.54	.17
	Girişkenlik	6	.38	.64	.70
	Kültürel Uyum	6	.94	1.43	.20
	Arkadaşlık	6	.89	1.80	.10
	Toplam Sosyallik	6	.51	1.21	.30
Hata	Sosyal Uyum	275	.50		
	Girişkenlik	275	.58		
	Kültürel Uyum	275	.66		
	Arkadaşlık	275	.50		
	Toplam Sosyallik	275	.42		
Toplam	Sosyal Uyum	336			
	Girişkenlik	336			
	Kültürel Uyum	336			
	Arkadaşlık	336			
	Toplam Sosyallik	336			

Çizelge 3.34. incelendiğinde bağımsız değişkenlerden öğrenim durumu ve engel oluşma sebebi değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>.05$). Engelli olma yaşı değişkeni ile sosyalleşme alt boyutlarından arkadaşlık arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F_{(3,275)}=3.20$, $p<.05$). Farkın nereden kaynaklandığını belirlemek amacıyla çizelge 3.25 incelenmiştir. Engelli olma yaşı ile sosyalleşmenin diğer alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>.05$).

Engelli olma yaşı bonferoni takip testi çizelgesi çizelge 3.35'te verilmiştir.

Çizelge 3.35. Engelli Olma Yaşı Bonferoni Takip Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) Engelli Olma Yaşı	(J) Engelli Olma Yaşı	Ortalama Farkı (I-J)	S. Hata	p
Arkadaşlık	Doğuştan	1 Yaş Öncesi	.04	.15	.77
		1-5 Yaş	-.18	.19	.34
		6+	-.55	.21	.01
	1 Yaş Öncesi	Doğuştan	-.04	.15	.77
		1-5 Yaş	-.23	.21	.28
		6+	-.60	.23	.01
	1-5 Yaş	Doğuştan	.18	.19	.34
		1 Yaş Öncesi	.23	.21	.28
		6+	-.37	.26	.15
	6+	Doğuştan	.55	.21	.01
		1 Yaş Öncesi	.60	.23	.01
			1-5 Yaş	.37	.26

Çizelge 3.35 incelendiğinde engelli olma yaşı 6 yaş ve üzeri olan katılımcıların sosyalleşme düzeyi doğuştan engelli olanlar ve 1 yaş öncesi engelli olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Çizelge 3.36. Anne Eğitim, Baba Eğitim ve Ailede Başka Engelli Olma Durumu

		Hipotez		Hata	p
		F	sd	sd	
Ailede başka engelli	Pillai'sTrace	1.40	12.00	849.00	.16
	Wilks' Lambda	1.40	12.00	743.75	.16
	Hotelling'sTrace	1.40	12.00	839.00	.16
	Roy'sLargestRoot	2.25	4.00	283.00	.06
Anne eğitim durumu	Pillai'sTrace	1.03	16.00	1136.00	.42
	Wilks' Lambda	1.03	16.00	859.11	.43

	Hotelling'sTrace	1.02	16.00	1118.00	.43
	Roy'sLargestRoot	1.91	4.00	284.00	.11
Baba eğitim durumu	Pillai'sTrace	1.41	16.00	1136.00	.13
	Wilks' Lambda	1.41	16.00	859.11	.13
	Hotelling'sTrace	1.41	16.00	1118.00	.13
	Roy'sLargestRoot	3.23	4.00	284.00	.01
Ailede başka engelli * Anne – baba eğitim durumu	Pillai'sTrace	.68	48.00	1136.00	.95
	Wilks' Lambda	.68	48.00	1084.48	.96
	Hotelling'sTrace	.68	48.00	1118.00	.96
	Roy'sLargestRoot	1.45	12.00	284.00	.14

MANOVA bulgularına göre bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir etkileşim tespit edilmemiştir ($F_{(48)} = .68$, $p > .05$). Ana etkiler bulguları incelenmiştir.

Anne eğitim, baba eğitim ve ailede başka engelli olma durumu değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları ana etkiler tablosu çizelge 3.27'de verilmiştir.

Çizelge 3.37. Anne Eğitim, Baba Eğitim ve Ailede Başka Engelli Olma Durumu Değişkenleri ile Sosyalleşme Alt Boyutları Ana Etkisi Sonuçları

	<i>Bağımlı değişken</i>	<i>sd</i>	<i>Ortalama Kare</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Ailede başka engelli	Sosyal Uyum	3	1.02	2.05	.11
	Girişkenlik	3	.38	.64	.59
	Kültürel Uyum	3	.60	.88	.45
	Arkadaşlık	3	1.48	2.86	.04
	Toplam Sosyallik	3	.70	1.67	.17
Anne eğitim durumu	Sosyal Uyum	4	.36	.72	.58
	Girişkenlik	4	.67	1.13	.34
	Kültürel Uyum	4	.60	.89	.47
	Arkadaşlık	4	.60	1.15	.33
	Toplam Sosyallik	4	.39	.93	.45
Baba eğitim durumu	Sosyal Uyum	4	.92	1.84	.12
	Girişkenlik	4	1.36	2.31	.06
	Kültürel Uyum	4	.54	.80	.53
	Arkadaşlık	4	.12	.23	.92
	Toplam Sosyallik	4	.50	1.18	.32
Hata	Sosyal Uyum	284	.50		
	Girişkenlik	284	.59		

	Kültürel Uyum	284	.67
	Arkadaşlık	284	.52
	Toplam Sosyallik	284	.42
Toplam	Sosyal Uyum	340	
	Girişkenlik	340	
	Kültürel Uyum	340	
	Arkadaşlık	340	
	Toplam Sosyallik	340	

Çizelge 3.37. incelendiğinde bağımsız değişkenlerden anne eğitim ve baba eğitim durumları değişkenleri ile sosyalleşme alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p > .05$). Ailede başka engelli olma durumu değişkeni ile sosyalleşme alt boyutlarından arkadaşlık arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F_{(3,284)} = 1.48$, $p < .05$). Farkın nereden kaynaklandığını belirlemek amacıyla çizelge 3.28 incelenmiştir. Ailede başka engelli olma durumu değişkeni ile sosyalleşmenin diğer alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p > .05$).

Çizelge 3.38. Ailede Başka Engelli Olma Durumu Bonferoni Takip Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) Ailede başka engelli	(J) Ailede başka engelli	Ortalama Farkı (I-J)	S. Hata	p
Arkadaşlık	Anne	Baba	.25	.24	.30
		Kardeş	.50	.20	.01
		Yok	.11	.19	.55
	Baba	Anne	-.25	.24	.30
		Kardeş	.25	.22	.25
		Yok	-.14	.21	.49
	Kardeş	Anne	-.50	.20	.01
		Baba	-.25	.22	.25
		Yok	-.39	.15	.01
	Yok	Anne	-.11	.19	.55
		Baba	.14	.21	.49
		Kardeş	.39	.15	.01

Çizelge 3.38. incelendiğinde annesi işitme engelli olan katılımcıların sosyalleşme düzeyi kardeşi işitme engelli olan katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca ailesinde başka işitme engelli olmayan katılımcıların

sosyalleşme düzeyi kardeşi işitme engelli olan katılımcılardan yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın genel amacı; işitme engelli bireylere yönelik bir Sosyalleşme Ölçeği geliştirmek ve ayrıca geliştirilmiş olan bu ölçekten yola çıkarak işitme engellilerin sosyalleşmesinde sporun katkısını ortaya koyabilmektir.

Engelli bireylerin sosyalleşmelerine yönelik olarak sporun kullanımı veya sporun engellilerin sosyalleşmesine etkisi, çeşitli uygulama çalışmaları ile defalarca araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur (Usus, 2012). Ancak işitme engellilerin sosyalleşmeleri üzerine yapılan detaylı bir çalışmaya rastlanmamıştır. İşitme engellilerin okuduğunu anlamaları ile ilgili yaşadıkları problemlerden dolayı, onlara yönelik olarak geliştirilen bir ölçeğin varlığında da söz etmek mümkün değildir. Bu çalışmada geliştirilmiş olan sosyalleşme ölçeği literatürde başka bir alternatifi olmaması açısından önem arz etmektedir. İşitme engellilerle yapılmış olan sosyalleşme çalışmalarında kullanılan bütün ölçekler işitme engeli olmayan bireylere yönelik olarak geliştirildiğinden çalışmaların geçerliliği de tartışılır konumdadır. Sadece sosyalleşme ölçeği için değil işitme engellilere uygulatılan tüm ölçeklerde aynı sorun ortaya çıkmaktadır.

Ölçeğe uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 4 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Toplam açıklanan varyans %54.28 olarak belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi, bilinmeyen gizil değişkenlerle gözlenen değişkenler arasındaki bağlantıyı ortaya koyması amacıyla tasarlanan analizdir. Bu analiz, gözlenen değişkenlerin ilgili faktörlerle nasıl bağlantılı olduğunu açıklamaya başlar. Bu çalışmada ölçeklerin yapı geçerliliğini incelemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve tüm maddelerin faktör yükleri hesaplanmıştır, ardından maddeler arasındaki korelasyonlar incelenerek yapının bu analizleri yapmaya uygun olup olmadığı denetlenmiş, sonuç olarak maddelerin korelasyonlarının uygun olduğuna karar verilmiştir. Faktör analizinde varyansın açıklanmasıyla ilgili olarak üç tür varyanstaki söz edilmemektedir. Bunlardan ilki ortak faktör varyansdır. Açıklanan varyans oranının yüksekliği, geliştirilen ölçeğin faktör yapısının gücünü gösterir (Gorsuch,1983).

Analize dahil edilen değişkenlerle ilgili toplam varyansın 2/3'ü kadar miktarının ilk olarak kapsadığı faktör sayısı olarak değerlendirilir. Tek faktörlü

desenlerde açıklanan varyansın %30 ve daha fazla olması yeterli görülürken; çok faktörlü desenlerde daha yüksek oranlar aranmaktadır. Schererve ark. (1988), sosyal bilimlerde açıklanan varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli olarak kabul edildiğinden, bu çalışmada referans aralıkları %40'ın üzeri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca örneklem uygunluğu (sampling adequacy) ve Barlett Sphericity testleri yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğu için KMO referans değeri .60 olarak kabul edilmiş ve Barlett testinin de anlamlı çıkması gözetilmiştir. İstatistiksel olarak faktör yük değeri 0.40 ya da yüksek olması seçim için iyi bir ölçüdür (Büyüköztürk,2002).

Bu yüzden bu çalışma içerisinde faktör yük değeri .32 olarak alınmış bunun altındaki yüklerin program tarafından engellenmesi istenmiştir. Ölçeklerin faktörleştirilmesi aşamasında Maksimum Olasılık Analizi (Maximum Likelihood) ve döndürme işlemi ise Direk Oblimin rotasyon yöntemi kullanılmıştır. Faktörleştirme aşamasında ScreePlot eğilim grafikleri de incelenmiştir. Sonuçların istenen değerlere yakın aralıklarda çıkması faktör analizi için anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Elde edilen bulgulara göre KMO değeri .92 ile istenilen seviyenin oldukça üzerindedir. Bartlett testi bulgusu ise $.00 < .05$ ile istenilen seviyededir. Faktörlerin öz değerlerine bağlı olarak oluşturulan yamaç birikinti (Screeplot) grafiğinin dikey eksenini öz değerleri miktarını, yatay eksenini de faktör miktarını göstermektedir.

Büyüköztürk (2002), “grafik, faktörlerin öz değerleriyle eşleştirilmesi sonucunda bulunan noktaların birleştirilmesiyle elde edilir. Grafikte yüksek ivmeli, hızlı düşüşlerin yaşandığı faktör, önemli faktör sayısını verir. Yatay çizgiler faktörlerin getirdikleri ek varyansların katkılarının birbirine yakın olduğunu gösterir” ifadesi ile yamaç grafiğinin yorumlanmasını açıklamıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizinde 4 kırılma noktası görülmektedir. Bu noktada faktörleri isimlendirmek ve alt boyutları çalışmanın devamında daha net bir şekilde algılayabilmemiz için faktör tanımlaması yapılmıştır. Faktör içerisinde yer alan değişken ifadelerinden yola çıkarak faktörlere isimlendirme yapılmıştır. Buna göre Sosyal uyum, girişkenlik, kültürel uyum, arkadaşlık ve toplam sosyallik alt boyutları oluşturulmuştur. Açıklanan gözlemin doğrulanması için ise doğrulayıcı faktör analizinden faydalanılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi ise 1970'lerde ilk olarak Jöreskog tarafından geliştirildi. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) net ve direkt olarak varsayımsal bir faktör modelinin veri uyumunu test eder. Farklı bir ifade ile tanım koşullarını gerçekleyen önsel bir yapının varolan veri ile uyumlu olup olmadığını belirlemeye çalışır ve gözlenemeyen yapılar (latent değişkenler) ile gözlenen değişkenler arası varsayımsal ilişkiler olarak path analizinin bir formu şeklindedir. Birçok yazılım programının Doğrulayıcı faktör analizi (Confirmatory Factor Analysis) için faktör sayısını önsel tanımlamaya olanak sağlamasına rağmen bu tür programlarda değişkenlerin belli başlı faktörler üzerinde yüklü olmalarını sağlamak için herhangi bir uygulama yapılamaz. Doğrulayıcı faktör analizi genellikle güçlü bir teorik ya da deneysel temele dayanmaktadır ve araştırmacıya bütünsel bir faktör modeli tanımlamasına izin verir. Bu analiz hangi değişkenlerin hangi faktörler üzerinde yüklü olacağına, hangi faktörlerin birbirleri ile ilişkili olacağını (korelasyonlu) araştırmacıya kendisinin tayin etmesi imkânı sunar. Doğrulayıcı faktör analizinde (DFA) açımlayıcı faktör analizinde (AFA) olduğundan daha fazla teori-test aşaması olur (Thompson,2004).

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, önerilen modellerin veriye ne oranda uyum gösterdiğini belirlemek amacıyla çeşitli uyum ya da uygunluk indeksleri kullanılmaktadır. Uyum indeksleri, elde edilen verinin hipotetik modele uygunluğunu test edebilmesi açısından önemlidir (Meydan ve Şeşen 2011). Bu çalışmada, yaygın olarak kullanılan χ^2 (Ki-kare), χ^2 /sd , GFI (Goodness of Fit Index- Uyum İyiliği İndeksi), AGFI (Adjustment Goodness of Fit Index- Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi), CFI (Comparative Fit Index- Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), NFI (Normlaştırılmış Uyum İndeksi), IFI (Bollen'sincremental fit index) ve RMSEA (Root Mean Squar eError of Approximation- Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü) uyum indeksleri kullanılmıştır. χ^2 testi, geliştirilen model ile gözlem değişkenlerine ait kovaryans yapısında ortaya çıkan modelin farklı olup olmadığı hipotezini test etmektedir. Bu açıdan, χ^2 değerleri geliştirilen model ile eldeki verinin uyuşmadığını gösterir ve küçük ya da istatistiksel olarak anlamsız değerler iyi uyuma işaret eder (Şimşek, 2007). χ^2 değerinin örneklem sayısının artışından etkilenmesi ve örneklem büyüdükçe istatistiksel anlamlılık kazanması nedeniyle diğer uyum indekslerinin kullanılması önerilmektedir (Byrne2001). Bunlardan ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı (χ^2 /sd)

uyum ölçütü olarak kullanılabilir. Bu oranın 5'ten küçük olması iyi uyum göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kelloway, 1998).

Önceden belirlenen modellerin (predefined), veriyi ne kadar iyi açıkladığı uyum istatistikleri ile belirlenir. Modellerin uyumunu test eden birden fazla uyum istatistiği (fit statistic) vardır. Bu uyum istatistikleri, ileri sürülen modellerin parametreleri ile örnek verilerden elde edilen istatistiklerin uygunluğunu test etmektedirler. Eğer model verilere uymuyorsa reddedilir. İleri sürülen model reddedilemiyorsa model gözlenen verilerin altında yatan nedensel yapıyı açıklama yeteneğine sahiptir (Özdamar, 2010).

Ki kare testi ile modelin genel uyumuna bakılır. Model uyumunun belirlenmesinde, başlangıç uyum indeksi olarak ki-kare uyum iyiliği indeksine (chi-square goodness of fit) bakılır. Ki-kare testi veriyle model arasındaki uyumun testidir. Ki karenin anlamlı olmaması ve $CMIN/DF = \div 2 /sd \leq 5$ olması modelin uyumluluğunu gösterir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizine göre GFI değeri .91 ile kabul edilebilir bir uyumun olduğunu, CFI değerinin ise .94 ile yüksek uyumun olduğunu ve RMSEA değerinin .02 olması beklenen uyum değerinin yakalandığını göstermektedir. Uyum indeksi değerlerinin tamamı sosyalleşme ölçeğinin alt boyutlarının oluşturduğu modelin uyum indeksinin yeterli olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın ilk aşamasında geliştirilmiş olan ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu ortaya konulmuş istatistiksel bilgiler çerçevesinde ortaya konulmuştur. Bu noktadan sonra geliştirilmiş olan bu ölçekle katılımcıların bazı demografik bilgilerinin karşılaştırılması ile ölçeğin kullanılabilirliği test edilmek istenmiştir. Çalışmaya katılan katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında, en yüksek paya sahip lise %52.7 (n=188). En düşük paya sahip ise ilkokul, %5.3(n=19) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %59.4'ü erkek, %40.1'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %60.5'inin doğuştan işitme engelli olduğu tespit edilmiştir. Altı yaşında ve sonrasında işitme engelli olan katılımcıların oranı ise %6.2 olduğu görülmüştür. Ateşli hastalık geçirme sonucu engelli olma oranı %31.4 ile en yüksek, aşıların düzenli yaptırılmaması sonucu engelli olma oranı %2.2 ile en düşük paya sahip olduğu tespit edilmiştir. İşitme kaybı derecelerinde katılımcıların çoğunluğunu hem sağ kulak (%37.8) Hem de sol kulak (%39.5) için %71-90 dB oluşturmaktadır. Katılımcıların azınlığını sağ

kulak için (%2.8), sol kulak için ise (%2) ile %26-40 dB oluşturmaktadır. Katılımcıların, %55.5'inin ailesinde başka engel bir birey bulunmadığı ve %7.8 diliminin ise ailesinde babanın engelli olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde, en yüksek orana sahip olan 2000-2999 TL (%41.2), en az orana sahip olan 5000 ve üzeri (%2.5) olduğu saptanmıştır. Katılımcıların, %39.2'si ekonomik durumunu orta olduğunu fakat ihtiyaçlarını karşılayabildiği, %9.8'nin ise çok kötü ve ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiği tespit edilmiştir. Arkadaş ortamının seçim konusunda %58.3 fark etmez sonucu tespit edilmiştir. Katılımcıların %3.1'i ise arkadaş ortamını işitme engelli olmayan bireylerden seçildiği tespit edilmiştir. %56.9'u lisanslı olarak spor yapmıştır. %42'si ise hayatlarında hiç spor yapmadığı görülmüştür.

Yapılan analizlere göre bağımsız değişkenlerden cinsiyet ile sosyal uyum ($F_{(1,325)}= 11.74, p<.05$), girişkenlik ($F_{(1,325)}= 3.92, p<.05$) ve kültürel uyum ($F_{(1,325)}= 5.91, p<.05$) alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni testi incelendiğinde sosyal uyum alt boyutunda kadınların erkeklere göre daha sosyal olduğu belirlenmiştir. Girişkenlik alt boyutunda da kadınların erkeklere göre daha girişken oldukları belirlenmiştir. Kültürel uyum alt boyutunda ise kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha iyi oldukları tespit edilmiştir. Toplam sosyallik alt boyutunda yine kadınlar erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Cinsiyet ile arkadaşlık arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık belirlenmemiştir ($p>.05$). Cinsiyete göre sosyalleşme düzeyleri incelendiğinde kadınların erkeklere göre daha sosyal olduğu sonucuna varılmıştır. Kadınların erkeklere göre daha sosyal, daha kültürel uyum ve toplam sosyallik açısından daha iyi bulunmuştur. Fiziksel aktivite ve spora olan ilgi ne kadar yüksek olursa bireyin gündelik yaşantısında toplumsal olarak uyumlu, girişken ve sosyalleşme düzeylerinin de yüksek olması beklenir. Spora dayalı fiziksel aktiviteye katılım yükseldikçe sosyalleşme puanı da yükselmektedir. Arkadaş ortamı, girişkenlik, kültürel farkındalığın kişinin sosyalleşmesinde etkin rol oynadığı söylenebilir. Bu çalışmada ulaşılanlara paralel olarak Abraham (1998), spora katılımın kadınların bu çalışmanın aksine Özdiç (2005), erkeklerin sosyalleşme düzeylerine katkıda bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sporun kadın katılımcıların sosyalleşmesine etkisi üzerine yapılan çalışmalarda Forrest ve Mchale (2009) spora katılımın kadın katılımcıları daha mutlu ettiğini ve Doğan ve Sapmaz (2012) ise spora katılımın

erkeklerin mutluluk düzeyi puan ortalamalarını arttırdığını ifade etmişlerdir. Spor yapan ve spor yapmayan üniversite öğrencilerinin sosyalleşme düzeylerini değerlendirdiği çalışmada Şahan (2007), örneklemin geneli açısından sporun öğrencilerin sosyalleşme düzeyleri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını; ancak cinsiyet açısından ise sporun kadın öğrencilerin sosyalleşmelerine katkı sağladığını belirtmiştir. Erkaya (2016), sportif faaliyetlerin sosyalleşme üzerine etkisini incelediği çalışmada cinsiyet açısından sportif faaliyetler, toplumsal rol ve temel davranışlar, toplumsal liderlik rolü, topluma yakınlık hissi ile benlik puanlarının anlamlı olmadığını belirtmiştir. Sadece toplumsal düzenin devamlılığı ve aile toplum ilişkisinde erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık bulmuştur. Dolayısıyla yapılan bu çalışmada da katılımcıların cinsiyetlerine göre sportif faaliyetlerin farklılıkları açısından erkeklerde ve kızlarda anlamlı farklılık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İlgili literatürde gerçekleştirilmiş çalışmalardan birinde Theberge (2000)'in kadınların spor vasıtasıyla sosyalleşmelerinde erkeklere nazaran daha yüksek artışın dikkat çektiğini belirttiği görülmektedir. Böylelikle, elde edilen bulguların literatürle uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Ekonomik durum bağımsız değişkeni ile sosyal uyum ($F_{(4,325)}= 3.32$, $p<.05$), girişkenlik ($F_{(4,325)}= 2.84$, $p<.05$), kültürel uyum ($F_{(4,325)}= 2.95$, $p<.05$) ve arkadaşlık ($F_{(4,325)}= 3.69$, $p<.05$) alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Sosyal uyum alt boyutunda anlamlı farkın nereden kaynaklandığını tespit edebilmek için bonferonni takip testi yapılmıştır. Bulgulara göre katılımcıların ekonomik durumu çok iyi olanların sosyal uyum düzeyi ekonomik durumu kötü ve orta olanlardan anlamlı düzeyde daha iyi bulunmuştur. Ayrıca ekonomik durumu iyi olanların sosyal uyum düzeyi ekonomik düzeyi kötü olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Katılımcıların ekonomik durumu çok iyi ve iyi olanların girişkenlik düzeyi ekonomik durumu kötü olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kültürel uyum alt boyutunda ise ekonomik durumu çok iyi ve iyi olanların ekonomik durumu kötü olanlardan daha iyi bulunmuştur. Arkadaşlık alt boyutunda, ekonomik durumu çok iyi olanların arkadaşlık düzeyi ekonomik durumu çok kötü, kötü ve orta olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p>.05$).

Düşük gelire sahip engellilerin sosyalleşmesinin geliri yüksek engellilere göre az olması geliri düşük olan engellilerin aktivitelere katılmada zorluk, güçlük çekmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bilinçli bir alanda düşük gelire sahip engellilerin sporla bütünleşip sosyalleşmelerinde katkıda bulunulacağı düşünülebilir. Günümüz toplumlarında ekonomik olarak ilerleme, bireysel gelir seviyesinin yükselmesi bireyleri sosyal faaliyetlere yöneltmekte ve bu faaliyetlerden de en çok spor payını almaktadır. Özellikle sporun yaygınlaşması sonucu bireyler arasında bir spor dalı kazanmak sağlanmış ve bazı spor dallarının da daha öne çıkmasına neden olmuştur (Şahan, 2007).

Yıldız (2015), yapmış olduğu çalışmasında aile gelir düzeyine göre sosyalleşme düzeyi açısından öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirlemiştir. Öğrenciler arasında sosyalleşme düzeyi açısından gözlenen bu farklılığın sadece aile gelir düzeyi çok düşük olan öğrencilerle, orta gelir düzeyine sahip ailelere mensup öğrenciler arasında olduğu görülmektedir.

Spor yapma durumu bağımsız değişkeni ile sosyal uyum ($F_{(1,325)}= 3.86$, $p<.05$) ve kültürel uyum ($F_{(1,325)}= 4.07$, $p<.05$) alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testi bulgularına göre sosyal uyum alt boyutunda lisanslı spor yapanların hiç spor yapmayanlara göre anlamlı düzeyde sosyal oldukları belirlenmiştir. Ayrıca kültürel uyum alt boyutunda ise lisanslı spor yapanların kültürel uyum olarak anlamlı düzeyde hiç spor yapmayanlardan daha yüksek bulunmuştur. Farklı bir ifade ile işitme engellilere yönelik olarak ortaya çıkmış olan bu ölçek ile sosyalleşmenin spor yapıp yapmamaya göre etkilenip etkilenmediği bir kez daha ortaya konulmuştur. İşitme engelli bireylerin spor ile sosyalleşmeleri veya sosyalleştikçe spora katılım sağlamaları onları terapi sürecinde oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak yapılan bu çalışma doğrultusunda; işitme engellilere yönelik olarak geliştirilmiş olan sosyalleşme ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu ölçme aracı ile yapılan analizler sonucunda cinsiyetin ve ekonomik durumun sosyalleşme üzerinde bir etkisinden bahsetmemiz mümkündür. Ayrıca spor yapmak engelli bireylerin sosyalleşmeleri üzerinde olumlu yönde bir etki yaratmaktadır.

ÖNERİLER

- 1- İşitme engellilerde eğitime başlama yaşı altıdır ve bu yaş geç bir yaş olarak karşımıza çıkar. Eğitim programlarının daha erken yaşta başlaması gerekir çünkü dil gelişimi bakımından, beş yaşına kadar normal yaşlıları ile aynı düzeyde oldukları göz önünde bulundurulursa doğumdan sonraki altı ay içerisinde uygun müdahaleler de bulunmadığı takdirde dil gelişimi akranları ile aynı düzeyde gelişim sağlamaz. Bu nedenle eğitim programlarına daha erken yaşlarda başlanmalıdır.
- 2- Sosyalleşmenin yaş ile paralel olarak ilerlediği göz önünde bulundurulduğunda toplumla entegrasyonun sağlıklı bir biçimde sağlanabilmesi için aile ve toplum bilgilendirilmeleri yapılmalıdır.
- 3- Fiziksel aktivite konusunda aileler ve toplumun bilinçlendirilmesi amacı ile sosyal medya, yazılı basın, eğitim ve kamu kuruluşları aktif rol oynamalıdır.
- 4- İşitme engellilerin fiziksel aktivitelere katılımları teşvik edilmeli ve bu aktiviteler vasıtası ile daha fazla sosyalleşmeleri sağlanmalı.
- 5- Sporun sosyalleşme sürecindeki etkisi yadsınamaz bu nedenle spor etkinliklerine erken yaşlardan itibaren başlamaları konusunda uygun yönlendirilmeler yapılmalı ve spor tesislerinin de erişilebilir olması sağlanmalıdır.
- 6- Rahat ve kaliteli spor yapabilmesi için spor yapma imkânlarının artırılması sosyalleşmenin geliştirilebilmesi için sportif kamp desteği sağlanmalı.
- 7- İşitme engelli bireyler için uygun şekilde hazırlanmış sosyal beceri düzeylerini geliştirmek amaçlı programlar hazırlanmalıdır.
- 8- TİESF bünyesinde 2020 yılı itibari ile toplamda 24 branş ve 10.259 lisanslı sporcu bulunmaktadır. Bu sayının arttırılabilmesi için sosyal ve sporsal çerçevede çalışmalar yapılmalıdır.

- 9-** Spor 'un engel durumu fark etmeksizin bu bireylerin üzerinde oluşturduğu olumlu etkisi yadsınamaz. Fakat özel eğitime duyulan ihtiyaç gibi özel spor programlarına da ihtiyaç vardır. Bu nedenle alan için antrenörler yetiştirilebilir.
- 10-**Özür durumu, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum gibi farklılıklar göz önünde bulundurularak spor yapma imkânları çeşitlendirilmelidir.
- 11-**Bu araştırma işitme engelli bireyler üzerinde yapılmıştır. Ayrıca farklı spor branşlarına yönelik olarak yapılarak, branş ve sosyalleşme üzerindeki etkilerine bakılabilir.
- 12-** Farklı engel grupları kullanılarak sporun sosyalleşme üzerindeki etkilerine bakılabilir.

5. KAYNAKLAR

- Abraham, A. (1998). *Geschlecht Als Struktur dimensionen sozialer Ungleichheit– auch im Sport. Sport undsoziale Ungleichheit*, 27-48
- Açıkada, C., & Ergen, E. (1990). *Science and sports*. Ankara:Büro Tek Ofset Matbaacılık.
- Adegbiyi, W. A., Olajide, T. G., Olajuyin, O. A., Olatoke, F., &Nwawolo, C. C. (2018). Pattern of presentation of ear, nose, throat, head and neck injury in a developing country. *Research Journal of Health Sciences*, 6(1), 3-12.
- Akay, İ. (2006). *Sosyalleşme sürecinde kitle iletişim araçları* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul)
- Aksu, A. &İra, N. (2009). Örgütsel kültür (Dokuz Eylül Üniversitesi Örneği). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25), 42-62.
- Akşit, M. A. (2020). Kültürel yapı, Yaşam süresince; Bebeklikten ölüme kadar, bize yaşama engel değil olumlu katkı sağlamalıdır. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, 5(1), 212-270.
- Akyüz, H. (2001). Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma.İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Alpar, R. (2006). Spor bilimlerinde uygulamalı istatistik. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Altuntaş, G. (2012). *Boşanmış ebeveynler ile boşanmamış ebeveynlerin lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarında okuyan çocuklarının sürekli öfke ve öfke ifade tarzı, benlik saygısı ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).
- Amman, M.T., İkizler, H.C., & Karagözoğlu, C. (2000). Sporda sosyal bilimler. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Aracı, H. (1999). Öğretmen ve öğrenciler için okullarda beden eğitimi. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Atabek, E. (2003). Modern dünyada değer kayması ve gençlik.İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-63.
- Aytaç, M., & Öngen, B. (2012). Doğrulamalı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi. *İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya*, 5(1), 14-22.
- Bandura, A. (1997). The oretical perspectives. Self-efficacy: The exercise of control, 1-35.
- Bardakçı, S. (2010). Çevrimiçi öğrenme ortamında algılanan sosyalleşme ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 43(1), 17-40.
- Başer, E. (1998). Uygulamalı spor psikoloji. Ankara: Sporsal Kuram Dizisi, Bağırhan Yayınevi.
- Bayram, D. (2003). Sanat, Spor ve Engelli Çocuk. *Spor Araştırmaları Dergisi*, (2), 37.

- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method* Prentice-Hall. Englewood Cliffs, NJ.
- Booth, D. (2005). *The field: Truth and fiction in sport history*. Taylor & Francis.
- Bozkurt, V. (2004). *Değişen dünyada sosyoloji*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Bulgu, N. (2013). Spora katılımında toplumsal fayda: Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi öğrencileri örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 18(18), 25-45.
- Butterfield, S. A., & Ersing, W. F. (1986). Influence of age, sex, etiology, and hearing loss on balance performance by deaf children. *Perceptual and motor skills*, 62(2), 659-663.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri ve analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Byrne, B. M. (2001). Structural equation modeling with AMOS, EQS, and LISREL: Comparative approaches to testing for the factorial validity of a measuring instrument. *International journal of testing*, 1(1), 55-86.
- Callender, J. C., & Osburn, H. G. (1979). An empirical comparison of coefficient alpha, Guttman's lambda-2, and MSPLIT maximized split-half reliability estimates. *Journal of Educational Measurement*, 89-99.
- Carmeli, E., Merrick, J., Imam, B., & Levy, R. (2012). Exercises and sports participation in healthy older adults with intellectual disability—A pilot study. *Health*, 4(1), 769-774.
- Collins, W. A., & Laursen, B. (2004). Changing relationships, changing youth: Interpersonal contexts of adolescent development. *The eJournal of Early Adolescence*, 24(1), 55-62.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A First Course in Factor Analysis*. 2nd Edn. Hillsdale, NJ: L.
- Coşgun, M. (2012). Identity development in youth and the impact of TV series on socialization process (A case study on Kocaeli district of Sakarya). *Journal of Academic Perspective*, 28, 1-21.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çaha, Ö. (2000). *Spora yaslanarak bir nefes almak*. Ankara: Beta Yayınları.
- Çalık, C. (2006). Örgütsel sosyalleşme sürecinde eğitimin değişen rolü ve önemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 1-10.
- Çamur, C. (2013). *İşitme engelli öğrencilerden sportif müsabakalarda mücadele edenler ile etmeyenlerin sosyal beceri düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.)
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilber, F. (2014). Kitle iletişim araçları ve suç olgusu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I), 60-66.
- Dobie, R. A., Van Hemel, S. B. & National Research Council. (2005). *Hearing loss: Determining eligibility for social security benefits*. National Academy Press.

- Dodurgalı, A. (2000). Eğitim sosyolojisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Dolore, A. S. (2005). Making The Case For Play Policy. *YC Young Children, Proquest Education Journals*.
- Dönmezer, S. (1994). Toplum bilim. İstanbul: Beta Basımevi.
- Dünya Sağlık Örgütü (2016). Child hood hearing loss: strategies for prevention and care.
- ElAoud, N.H. & Neeley, S.M. (2008). Genç akran etkileşimi ve aile satın alma kararına katkısı: Kalıcı ürün katılımının aracı rolü. *Uluslararası Tüketici Araştırmaları Dergisi*, 32(1), 242 -252.
- Ergun, N. (2003). Bedensel engelli çocuk ve spor. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 5(26), 50.
- Erkal, E.M. (1996). Sosyoloji. İstanbul: Der Yayınları.
- Erkan, N. (1998). Yaşam boyu spor. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K., & Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulayıcı faktör analizi ve uyum indeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210-223.
- Esatbeyoğlu, F., & Karahan, B. G. (2014). engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarının önündeki engeller. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 43-55.
- Everitt, B. S. (1975). Multivariate analysis: The need for data, and other problems. *The British Journal of Psychiatry*, 126(3), 237-240.
- Eynon, R. B., Kitchen, P. D., & Semotiuk, D. M. (1980). The economics of age-group swimming in Ontario. *Canadian journal of applied sports sciences. Journal canadien des sciences appliquees au sport*, 5(3), 132-136.
- Filiz, Z. (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyalleşmesinde spora katılımın değerlendirilmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 192-203.
- Forrest, D., & McHale, I. (2009). Public policy, sport and happiness: An empirical study. In Annual Conference Arbeitskreis Sportökonomik: Sport and Urban Economics.
- Foster, R., Fitzgerald, H., & Stride, A. (2018). The socialization and participation of Deaflympians in sport. *Sport in Society*.
- Fox, B., & Paradies, Y. (2019). Youth sport and community segregation: a study of kids' participation in Australian rules football and soccer clubs in an Australian community. *Race Ethnicity and Education*, 1-15.
- Giddens, A. (2006) Sosyoloji. Ankara: Ayaç Yayınevi.
- Gorsuch, R. L. (1983). Common factor analysis versus component analysis: Some welland little known facts. *Multivariate Behavioral Research*, 25(1), 33-39.
- Gök, S. (1958). Dünyada ve Türkiye'de sağır dilsiz okulları tarihesi ve eğitim sistemi. İstanbul: Hüsnü Tabiat Matbaası.
- Gökçe, B. (2004). Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Guoli, Z. (1992). Sports and Socialization of Youth [J]. *China Sport Science*, 1.
- Güçlü, M. (2001). Olimpiyat oyunları ve spor sponsorluğu. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3).

- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hammer, C., Podlog, L., Wadey, R., Galli, N., Forber-Pratt, A. J., & Newton, M. (2019). Cognitive processing following acquired disability for para sport athletes: a serial mediation model. *Disability and Rehabilitation*, 1-9.
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. Oxford university press.
- Harris, J. E. (2014). Processing disability. *Am. UL Rev.*, 64, 457.
- Hazar, M. (1996). Beden eğitimi ve sporda oyunla eğitim. Ankara: Tutubay Yayınları.
- Heper, E. (2012). Sporla ilgili kavramlar ve sporun tarihsel gelişimi. Spor Bilimlerine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: A multi disciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- Hurley, D., Swann, C., Allen, M. S., & Vella, S. A. (2020). A qualitative evaluation of a mental health literacy intervention for parents delivered through community sport clubs. *Psychology of Sport and Exercise*, 47, 101635.
- İnal, A.N. (1988). Beden eğitimi ve spor bilimine giriş. Konya: Desen Ofset Matbaacılık.
- İnan, S., Peker, G. C., Tekiner, S., Ak, F., & Dağlı, Z. (2013). Engellilik, Türkiye'de Engellilerin Durumu ve Sağlık Hizmet Sunumuna Bir Bakış. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(6).
- İşler, H. (2001). Beden eğitimi ve spor bilgileri el kitabı. Niğde: Lazer Ofset.
- Kagıtcıbaşı, C. (1999). New human and people. İstanbul: Evrim Publishing.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). İnsan ve insanlar. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kalaycı, Ş. (2014). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. Ankara: Asil Yayınevi.
- Kara, B. (2016). Türkiye'de engelli bireylerin yasal hakları ve uygulamadaki yeri. *International Journal of Social Science*, 48, 249-260.
- Kaya, E. (2013). *Bedensel engelli bireylerin yaşam tatmin örgütsel bağlılık ve iş tatmin düzeylerinin bazı değişkenleri açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.)
- Kelloway, E. K. (1998). *Using LISREL for structural equation modeling: A researcher's guide*. Sage.
- Kınalı, G. (2003). Zihin engellilerde beden - resim - müzik eğitimi. Farklı gelişen çocuklar. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Kirman, A., & Yildirim Sari, H. (2013). Health status of hearing-impaired children and adolescents. *International journal of nursing practice*, 19(3), 233-240.
- Koparan, Ş. (2003). Özel ihtiyaçları olan çocuklarda spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 14.
- Kremer-Sadlik, T., & Kim, J. L. (2007). Lessons from sports: Children's socialization to values through family interaction during sports activities. *Discourse & Society*, 18(1), 35-52.

- Kul, M., Görücü, A., Demirhan, B., Yaman, N., & Sarıkabak, M. (2011). Sporun, İşıtme Engelli Bireylerin Öfke Durumlarına Etkisi. *Selcuk University J. Physical Educ. Sport Sci*, 13.
- Kulaksızoğlu, A. (2014). Ergenlikte sosyalleşme ve ahlak gelişimi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuru, E. (2000). Sporda psikoloji. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Küçük, V., & Acet, M. (2002). Bir kişilik özelliği olarak suçluluk ve sporla ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7).
- Li, J., & Li, X. (2013). Reflection of Functionalism The oryby which is Used to Research the Sport Socialization in China. *Journal of Tianjin University of Sport*, (5), 17.
- Martin, J. J., & Choi, Y. S. (2009). Parents' physical activity- related perceptions of their children wit hdisabilities. *Disabilityand Health Journal*, 2(1), 9-14.
- McPherson, B., Marteniuk, R., Tihanyi, J., & Clark, W. (1980). The socialsystem of age group swimming: the perceptions of swimmers, parents and coaches. *Canadian journal of applied sport sciences. Journal canadien dessciences appliquees au sport*, 5(3), 142-145.
- Meydan, C.H. & Şeşen, H. (2011). Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Michalek, I. M., Loring, B., & John, S. M. (2017). A systematic review of world wide epidemiology of psoriasis. *Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology*, 31(2), 205-212.
- Moschis, G.P. & Churchill, G.A. (1978). Tüketici sosyalizasyonu: Teorik ve ampirik bir analiz. *Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 15(3), 599 - 609.
- Moschis, G.P. (1987). Tüketici sosyalleşmesi, Lexington, DC Heathand Company .
- Mumcu, H.E. (2018). Engelli spor politikaları (avrupa birliği ülkeleri ile türkiye karşılaştırması). Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Müftüoğlu, O. (2003). Yaşasın Hayat. İstanbul: Yelkeni Matbaası.
- Nasralla, R. A., & Nasr-El-Din, H. A. (2014). Double-layer expansion: is it a primary mechanism of improved oil reco very by low-salinity waterflooding?. *SPE Reservoir Evaluation & Engineering*, 17(01), 49-59.
- Niemiec, C. P., Lynch, M. F., Vansteenkiste, M., Bernstein, J., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2006). The antecedents and consequences of autonomous self-regulation forcollege: A self-determination the ory perspective on socialization. *Journal of adolescence*, 29(5), 761-775.
- North, E.J., & Kotze, T. (2001). Ergenler için tüketici sosyalleşme araçları olarak ebeveynler ve televizyon reklamları: Bir keşif çalışması. *Aile Ekolojisi ve Tüketici Bilimleri Dergisi*, 29(2), 91 - 99.
- Nunnally, J. C. (1967). Psychometrictheory. New York: McGraw-Hill.
- Öktem, Ş. (2003). *Okullarda beden eğitimi ve sporun öğrencilerin toplumsallaşmasındaki rolü.* (Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.)

- Özdamar, K. (2010). SPSS ile biyoistatistik. Eskişehir: Kaan Kitabevi
- Özdiñç, Ö. (2005). Çukurova üniversitesi öğrencilerinin sporun ve spora katilimin sosyalleşmeyle ilişkisi üzerine görüşleri. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 77-84.
- Özer, D., & Müniroglu, M. (1998). Türkiye'deki Beden Eğitimi ve Spor Meslek Yüksekokullarının Engellilere Yönelik Çalışmalarının İncelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 242, 21-4.
- Özsoy, Y. (1985). İşitme engellilerin eğitimi. Ankara: MEB Basımevi.
- Öztürk, D. (2007). *Bilgisayar oyunlarının çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İzmir.)
- Pangrazi, R. P., & Beighle, A. (2019). *Dynamic physical education for elementary school children*. Human Kinetics Publishers.
- Pehlivan, A. (1969). Sağır okulları ve yetiştirme yurtları rehberi. İzmir: Sema Yayınları, İzmir.
- Pembecioğlu, N. (2006). İletişim ve çocuk. Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Pollard Jr, R. Q., Miner, I. D., & Cioffi, J. (2000). Hearing and vision loss.
- Preisler, G., Tvingstedt, A. L., & Ahlström, M. (2002). A psychosocial follow-up study of deaf pre school children using cochlear implants. *Child: Care, Health and Development*, 28(5), 403-418.
- R. Messent, P., Cooke, C. B., & Long, J. (1999). Primary and secondary barriers to physically active healthy life styles for adults with learning disabilities. *Disability and rehabilitation*, 21(9), 409-419.
- Ritzer, G., Kammeyer, K. C., & Yetman, N. R. (1979). *Sociology: Experiencing a changing society*. Boston: Allyn and Bacon.
- Rogers, R. W. (1983). Cognitive and psychological processes in fear appeals and attitude change: A revised theory of protection motivation. *Social psychophysiology: A sourcebook*, 153-176.
- Salvia, J., Ysseldyke, J., & Witmer, S. (2012). *Assessment: In special and inclusive education*. Cengage Learning.
- Scherer, R. F., Luther, D. C., Wiebe, F. A., & Adams, J. S. (1988). Dimensionality of coping: Factor stability using the ways of coping questionnaire. *Psychological Reports*, 62(3), 763-770.
- Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., & King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of educational research*, 99(6), 323-338.
- Schulenkorf, N., & Siefken, K. (2019). Managing sport-for-development and healthy life styles: The sport-for-health model. *Sport Management Review*, 22(1), 96-107.
- Sevinç, Ş., Aslan, F., & Özkan, B. (2013). İşitme engelli öğrenciler için öğretmen kılavuz kitabı. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Sezal, İ. (2002). Sosyolojiye giriş. Ankara: Martı Kitap Yayınevi.
- Steinberg, L. (2013). Ergenlik. (Çeviren: Çok, F.), Ankara: İmge Kitabevi.

- Şahan, H. (2007). *Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü*. (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya).
- Şimsek, Ö. F. (2007). Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları. *Ankara: Ekinoks*.
- Şirinkan, A. (2011). 10-15 Yaş işitme engelli öğrencilerde sportif eğitsel oyunların fiziksel gelişimlerine etkisinin araştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(3).
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*, 6th Edn. Northridge, CA: California State University.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics* (Vol. 5, pp. 481-498). Boston, MA: Pearson.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. Allynand Bacon. *Needham Heights, MA*.
- Taşkesen, A. (2003). Sosyalleşmede ailenin rolü. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 5(1), 25-32.
- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Thompson, B. (2004). Exploratory and confirmatory factor analysis. American Psychological Association.
- Tomlinson, A. (2019). *Sociology of Sport. The Wiley Blackwell Companion to Sociology*, 460-476.
- Tsai, E. H. L., & Fung, L. (2009). Parents' experiences and decisions on inclusive sport participation of their children with intellectual disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 26(2), 151-171.
- Tucker, L. R., & Lewis, C. (1973). A reliability coefficient for maximum likelihood factor analysis. *Psychometrika*, 38(1), 1-10.
- Tunçalp, Ö. (2011). *Seçilmiş ortaöğretim öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde beden eğitimi ve spor aktivitelerinin rolü ve önemi* (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Wiegersma, P.H., & Velde, A.V. (1983). Motor development of deaf children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 24(1), 103-111.
- Yan, C. (2003). Analysis of the Problem Between the University's Physical Teaching and the Human's Socialization. *Journal of Shenyang Institute of Physical Education*, 2.
- Yavuzer, H. (2002). Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2005). Gençleri anlamak. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2013). Ana-baba-çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yetim, A. (2000). Sporun sosyal görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63-72.
- Yetim, A. (2006). Sosyolojive spor. İstanbul: Morpa Yayınevi.

- Yıldıran, İ., & Yetim, A. (1996). Orta öğretimde beden eğitimi dersinin öncelikli amaçları üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(3), 36-43.
- Yıldız, S. M. (2009). Spor ve fiziksel etkinlik hizmetleri: Geniş bir sınıflama. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 1-10.
- Yoh, T. (2005) Genç atletik ayakkabı satın alımında ebeveyn, akran ve TV etkileri. *Sport Journal*.8(1), 22-36.
- Yörükoğlu, A. (1990). Gençlik çağı İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zelinka, E. (2014). Something is rotten with homo sapiens: a psychosocial analysis of the postmodern human in the West'. *Runcan, Patricia-Luciana, Georgeta Rata and Alin Gavreliuc (eds.), Applied Social Sciences: Psychology, Physical Education and Social Medicine, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing*, 115-122.
- Zheltukhina, M. R., Repina, E. A., Kovaleva, N. A., & Popova, T. G. (2019). Socialization of personality within the competency approach. *E dited by Enrique F. Quero Gervilla, Natalya Sokolova E ditorial: Svetlana A. Sharonova (Institute of Foreign Languages*, 601.

6. EKLER

Kişisel Bilgi Formu

1.En son bitirdiğiniz okul?

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite

2.Yaşınız?.....

3.Cinsiyetiniz?

Kadın Erkek

5. Engel durumunuz ne zaman oluştu?

Doğuştan Sonradan

6. Engelli olma yaşıınız?

1 yaş öncesi 1-5 yaş 6 yaş ve sonrası

6.Sağ kulak için işitme kaybınızın derecesi?

%26-40 dB %41-55 dB %56-70 dB %71-90 dB %91 ve üzeri dB

7.Sol kulak için işitme kaybınızın derecesi?

%26-40 dB %41-55 dB %56-70 dB %71-90 dB %91 ve üzeri dB

8.Ailenizde başka engelli birey var mı? Anne Baba Kardeş Yok

9.Annenizin eğitim durumu?

Okur – Yazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite

10.Babanızın eğitim durumu?

Okur – Yazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite

11.Ailenizin geliri ne kadardır?

999 ve altı 1000-1999 2000-2999 3000-3999 4000-4999 5000 ve üzeri

12.Size göre ekonomik durumunuz nasıldır? Çok kötü Kötü Orta İyi Çok iyi

13 .Düzenli spor yapıyor musunuz?

1 yıldan az 1-2 Yıl 3-4 Yıl 5-6 Yıl 8-9 Yıl 10 Yıl +

14.Spor branşınız var mı?

Takım Sporları Bireysel Mücadele Sporları
 Grupla Mücadele Sporları Tek Yapılan Sporlar

15.Kaç yıldır bu branşla ilgileniyorsunuz?

1 yıldan az   1-2 Yıl   3-4 Yıl   5-6 Yıl   8-9 Yıl   10 Yıl +

16.Hangi çevreden arkadaş edinmeyi tercih edersiniz?

İşitme Engelli   İşitme Engelli Olmayanlar   Fark etmez

17.Arkadaş çevrenizi kimin yönlendirmesi ile seçersiniz?

Kendim   Ailem   Öğretmenlerim   Arkadaşlarım Aracı Olur

Ölçek maddeleri	Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Çok Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Tek başıma da olsa kalabalık ortamlarda vakit geçirmeyi severim.					
2.Yeni bir sosyal ortama girerken ilk “Merhaba” diyen ben olurum.					
3.Farklı kültürdeki insanların değerlerine saygılı davranırım.					
4.Arkadaşlarımla vakit geçirmeyi severim.					
5.Sıkıldığım zamanlarda sosyal etkinliklere katılmak beni rahatlatır.					
6.Yapım gereği girişken bir insanım.					
7.Yaşadığım toplumun kültürel öğelerine uyum sağlamaya çalışırım.					
8. Arkadaşlarımı iyi ve kötü yönleriyle olduğu gibi kabul ederim.					
9. Farklı ortamlarda daha kolay kabul görmemi sağlayacak özel becerilere (spor yapmak, resim yapmak vb) sahibim.					
10. İstedğim bir gruba dâhil olmak için uğraşırım.					
11. Farklı kültürlerin tanıtıldığı etkinliklere katılmak bana heyecan verir.					
12. Arkadaşlarımla sürekli iletişim içinde olmaktan mutluluk duyarım.					
13. Kişisel beceri ve yeteneklerimi keşfedebilmek için yeni ve farklı ortamlara girerim.					
14. Toplum içerisinde başkaları ile kolaylıkla iletişim kurarım.					
15. Sosyal etkinliklere katılırken etnik köken inanç vb. ayrıma yapmam.					
16. Arkadaşlarıma güvenirim.					
17. Yeni insanlarla tanışmaktan hoşlanırım.					
18. Yeni tanıştığım kişilerle sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanırım.					
19. Her türlü sosyal etkinliklere katılmaktan hoşlanırım.					
20. Farklı kültürlerden insanlarla tanışmak ilgimi çeker.					

7. ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı : Ayla KARAKULLUKÇU

Doğum Yeri : Karasu / SAKARYA

Doğum Tarihi : 16.07.1979

EĞİTİM

Lisans: Dumlupınar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu 2002

Yüksek Lisans: Kırıkkale Üniversitesi – Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2011-2013

Doktora : Sağlık Bilimleri Enstitüsü- 2015-2020

Yabancı Dili : İngilizce

Uzmanlık Alanı : Badminton, Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor

İlgilendiği Alanlar : Psikomotor Gelişim, İşitme Engelliler

İŞ DENEYİMİ

Görev Ünvanı: Öğretim Görevlisi

Görev Yeri: Kırıkkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü
